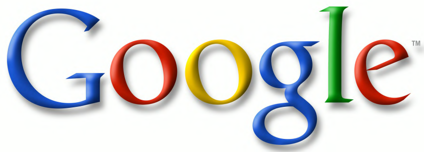

TITI

LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

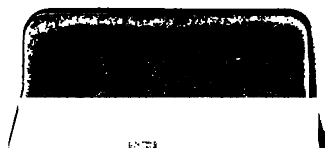
LIBRI SEX.

BIRMINGHAMIAE:

Typis JOHANNIS BASKERVILLE.

MDCCLXXIII.

T I T I

LUCRETII CARI

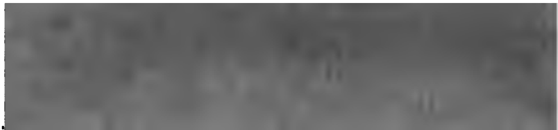
DE

RERUM NATURA

LIBRI SEX.

BIRMINGHAMIAE:
Typis JOHANNIS BASKERVILLE.
MDCCLXXIII.

T I T I
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.

LIBER I.

AENEADUM genetrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, cœli ſubter labentia ſigna
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras; per Te quoniam genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina ſolis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Adventumque tuum: tibi ſuaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuſo lumine cœlum.
Nam ſimul ac ſpecies patefacta 'ſt verna diei,
Et reſerata viget genitabilis aura FavonI;
Aeriæ primum volucres te, Diva, tuumque
Significant initum perculſæ corda tua vi.
Inde feræ pecudes perſultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,
Illecebriſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupide, quo quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac monteis, fluvioſque rapaceis,
Frondiferaſque domos avium, campoſque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,

Efficis, ut cupide generatim sæcla propagent.
Quæ quoniam rerum Naturam sola gubernas;
Nec sine Te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quicquam;
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de Rerum Natura pangere conor
Memmiadæ nostro: quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem:
Effice, ut interea fera mœnera militiai
Per maria, ac terras omneis sopita quiescant.
Nam Tu sola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis, quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris;
Atque ita suspiciens tereti cervice reposta
Pascit amore avidos inhians in te, Dea, visus:
E que tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis Incluta pacem.
Nam neque Nos agere hoc patria tempore iniquo
Possumus æquo animo: neque MemmI clara propago
Talibus in rebus communi de 'sse saluti.
Quod superest, vacuas aureis mihi Memmiada, et te
Semotum a curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi studio dispoста fideli,
Intellecta prius quam sint, contempta relinquas.
Nam tibi de summa Cœli ratione, Deumque,
Differere incipiam, et rerum primordia pandam:
Unde omneis Natura creet res, auctet, alatque:
Quove eadem rursum Natura perempta resolvat:
Quæ nos Materiem, et Genitalia Corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, et Semina rerum
Appellare suemus, et hæc eadem usurpare
Corpora Prima, quod ex illis sunt omnia primis.

Omnis

Omnis enim per ſe Divum natura neceſſe'ſt
Immortali ævo ſumma cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Humana ante oculos fœde cum vita jaceret
In terris oppreſſa gravi ſub Religione;
Quæ caput a cœli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans:
Primum Graius homo mortaleis tollere contra
Eſt oculos auſus, primuſque obſiſtere contra:
Quem nec fama Deum, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit Cœlum, ſed eo magis acrem.
Virtutem irritat animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
Proceſſit longe flammantia mœnia Mundi:
Atque omne immenſum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens.
Quare Relligio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria Cælo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi ſceleris: Quod contra, ſæpius olim
Relligio peperit ſceleroſa, atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianaſſai turparunt ſanguine fœde
Ductores Danaum, delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profuſa'ſt,
Et mœſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, et hunc propter ferrum celare miniſtros;
Aſpectuque ſuo lacrymas effundere civeis:

Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat :
Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quod Patrio princeps donarat nomine Regem.
Nam ſublata virum manibus tremebundaque ad aras
Deducta'ſt, non ut, ſolenni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo :
Sed caſta inceſte nubendi tempore in ipſo
Hoſtia concideret mactatu mœſta parentis,
Exitus ut claſſi felix, fauſtuſque daretur.
Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.
Tutemet a nobis jam quovis tempore Vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quæres ?
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere poſſum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poſſint,
Fortunaſque tuas omneis turbare timore ?
Et merito : nam ſi certam finem eſſe viderent
Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obſiſtere Vatum :
Nunc ratio nulla'ſt reſtandi, nulla facultas ;
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ ſit natura animai,
Nata ſit, an, contra, naſcentibus inſinuetur,
Et ſimul intereat nobiſcum morte dirempta,
An tenebras Orci viſat, vaſtaſque lacunas ;
An pecudes alias divinitus inſinuet ſe,
ENNIUS ut noſter cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.
Etſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa
Ennius æternis exponit verſibus, edens :
Quo neque permanent animæ, neque corpora noſtra ;
Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris :
Unde ſibi exortam ſemper-florentis Homeri
Commemorat ſpeciem, lacrumas et fundere ſalſas
Cœpiſſe, et rerum naturam expandere dictis.
Quapropter bene, cum, Superis de rebus habenda
Nobis

Nobis est ratio; Solis Lunæque meatus
Qua fiant ratione; et qua vi quæque genantur
In terris: tum, cum primis, ratione sagaci
Unde Anima, atque Animi constet natura, videndum;
Et quæ res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis:
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Nec me animi fallit, GRAIORUM obscura reperta
Difficile illustra re LATINIS versibus esse,
(Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,)
Propter egestatem linguæ, et rerum novitatem:
Sed tua me Virtus tamen, et sperata voluptas
Suavis Amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet, et inducit nocteis vigilare serenas,
Quærentem dictis quibus, et quo carmine demum
Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus convisere possis.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia sumet,
NULLAM REM E NIHILO GIGNI DIVINITUS UNQUAM.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri, cœloque tuentur,
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo: tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspiciemus; et unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant opera sine divum.
Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus nasci posset; nil semine egeret:
E mare primum homines, e terra posset oriri

Squammigerum genus, et volucres; erumpere cœlo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deserta teneret:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora quoique,
Qui posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quidque creatur,
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cujusque et corpora prima.
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.
Præterea, cur vere rosam, frumenta calore,
Viteis autumno fundi sudante videmus:
Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Cum confluxerunt, patefit quodcunque creatur,
Dum tempestates adsunt, et vivida tellus
Tuto res teneras effert in luminis oras?
Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
Incerto spatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.
Nec porro augendis rebus Spatio foret usus
Seminis ad coitum, e nihilo si crescere possent.
Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis:
E terraque exorta repente arbusta salirent.
Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
Paullatim crescunt (ut par est) semine certo:
Crescendoque genus servant; ut noscere possis
Quæque sua de materia grandescere, alique.
Huc accedit uti sine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus summittere tellus:
Nec porro secreta cibo natura animantum
Propagare genus possit, vitamque tueri:
Ut potius multis communia corpora rebus
Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,

Quam

Quam ſine principiis ullam rem exiſtere poſſe.
Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire, et magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere ſæcla:
Si non materies quia rebus reddita certa'ſt
Gignundis, e qua conſtat quid poſſit oriri?
NIL igitur fieri de NILO poſſe fatendum'ſt:
Semine quando opus eſt rebus, quo quæque creatæ
Aeris in teneras poſſint proferrier auras.
Poſtremo, quoniam incultis præſtare videmus
Culta loca, et manibus meliores reddere fœtus:
Eſſe videlicet in terris primordia rerum,
Quæ nos, fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraique ſolum ſubigentes, cimus ad ortus.
Quod ſi nulla forent, noſtro ſine quæque labore
Sponte ſua multo fieri meliora videres.
Huc accedit, uti quicque in ſua corpora rurſum
Diſſolvat natura, neque ad nihilum interimat res.
Nam, ſi quid mortale e cunctis partibus eſſet,
Ex oculis res quæque repente erepta periret;
Nulla vi foret uſus enim, quæ partibus ejus
Diſcidium parere, et nexus exſolvere poſſet.
At nunc, æterno quia conſtant ſemine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, diſſoluatque,
Nullius exitium patitur natura videri.
Præterea, quæcunque vetuſtate amovet ætas,
Si penitus perimit conſumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit VENUS? aut redductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Unde mare ingenui fontes, externaque longe
Flumina ſuppeditant? unde æther ſidera paſcit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt,
Infinita ætas conſumſe anteacta dieſque.

Quod

Quod si in eo spatio, atque anteacta ætate fuere,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta:
Immortali sunt natura prædita certe.
Haud igitur possunt ad nilum quæque reverti.
Denique res omneis eadem vis, causaque volgo
Conficeret, nisi materies æterna teneret
Inter se nexas minus aut magis endopedite.
Tactus enim lethi satis esset causa profecto:
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est,
Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat pro textura cujusque reperta:
Haud igitur redit ad nihilum res ulla; sed omnes
Discidio redeunt in corpora materiai.
Postremo pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terrai præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
Arboribus; crescunt ipsæ, fœtuque gravantur.
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
Frundiferasque novis avibus canere undique sylvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, et candens lacteus humor
Uberibus manat distentis; hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcunque videntur:
Quando aliud ex alio reficit natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjutam aliena.
Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De nihilo, neque item genitas ad nil revocari;
Ne qua forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse 'st

Confitare

Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principio, VENTI vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis, et nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
Silvifragis vexat flabris: ita persurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur VENTI nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquai,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaque tota;
Nec validi possunt pontes venientis aquai
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat sonitu magno stragem; volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent VENTI quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem, trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt VENTI corpora cæca:
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.
Tum porro varios rerum sentimus ODORES,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam:
Nec calidos AESTUS tuimur, nec FRIGORA quimus
Usurpare oculis, nec VOCES cernere suemus;
Quæ tamen omnia corporea constare necesse 'st
Natura: quoniam sensus impellere possunt.
TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS, NULLA POTEST RES.

Denique

Denique fluctifrago suspensæ in litore vestes
Uvescunt, eædem dispansæ in sole serescunt;
At neque quo pacto persederit humor aquai
Visu 'st, nec rursum quo pacto fugerit æstu;
In parvas igitur parteis dispergitur humor,
Quas oculi nulla possunt ratione videre.
Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus indigito subtertenuatur habendo:
StillicidI casus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occulte decrescit vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conspicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus;
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præclusit speciem natura videndi.
Postremo, quæcunque dies, naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim crescere cogens,
Nulla potest oclarum acies contenta tueri;
Nec porro quæcunque ævo, macieque senescunt:
Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
Nec tamen undique corporea stipata tenentur
Omnia natura; namque est in rebus INANE.
Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus:
Nec sinet errantem dubitare, et quærere semper
De summa rerum, et nostris diffidere dictis.
Quapropter locus est intactus INANE, vacansque.
Quod si non esset, nulla ratione moveri
Res possent; namque, officium, quod corporis extat,
Officere, atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus: haud igitur quidquam procedere posset,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cœli,

Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos; quæ, si non esset INANE,
Non tam sollicito motu privata carerent;
Quam genita omnino nulla ratione fuissent:
Undique Materies quoniam stipata quiesset.
Præterea quamvis solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat Aquarum
Liquidus humor, et uberibus flent omnia guttis
Dissupat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, et fœtus in tempore fundunt,
Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter septa meant voces, et clausa domorum
Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi INANIA sint, qua possent corpora quæque
Transire, haud ulla fieri ratione videres.
Denique cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura?
Nam, si tantundem'st in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo'st, tantundem pendere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum:
Contra autem natura manet sine pondere INANIS.
Ergo quod magnum'st æque, leviusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat INANIS.
At contra gravius plus in se CORPORIS esse
Dedicat, et multo VACUI minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus, quod inane vocamus.
Illud in his rebus, te ne deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:

Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum; quamvis sint omnia plena.
Scilicet id falsa totum ratione receptum'st.
Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? concedere porro
Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum'st corpora quæque;
Aut esse admistum dicendu'st rebus INANE;
Unde initum primum capiat res quæque movendi.
Postremo duo de concursu corpora lata
Si cita dissiliant; nempe aer omne necesse'st,
Inter corpora quod fuvat, possidat INANE.
Is porro, quamvis circum celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Compleri spatium: nam primum quemque necesse'st
Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
Quod si forte aliquis, cum corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condenseat aer,
Errat; nam VACUUM tum fit, quod non fuit ante;
Et repletur item, VACUUM quod constitit ante:
Nec tali ratione potest denserier aer,
Nec, si jam posset, sine INANI posset, opinor,
Se ipse in se trahere, et parteis conducere in unum.
Quapropter, quamvis causando multa moreris,
Esse in rebus INANE tamen fateare necesse 'st.
Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis, conradere nostris;
Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
Naribus inveniunt intectas frunde quietes,
Cum semel institerunt vestigia certa viai:
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omneis, et verum protrahere inde:
Quod si pigraris, paullumve abscesseris ab re,
Hoc

Hoc tibi de plano poſſum promittere, MEMMI,
Uſque adeo largos hauſtus de fontibus magnis
Lingua meo ſuavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra ſenectus
Serpat, et in nobis vitai clauſtra reſolvat,
Quam tibi de quavis una re verſibus omnis
Argumentorum ſit copia miſſa per aureis.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis;
Omnis, ut eſt, igitur, per ſe, Natura, duabus
Conſiſtit rebus; nam CORPORA ſunt, et INANE,
Hæc in quo ſita ſunt, et qua diverſa moventur:
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus; quo niſi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tum porro locus, ac ſpatium, quod INANE vocamus,
Si nullum foret, haud uſquam ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quaquam diverſa meare;
Id quod jam ſupera tibi paullo oſtendimus ante.
Præterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni
CORPORE ſejunctum, ſecretumque eſſe ab INANI:
Quod quaſi tertia ſit rerum natura reperta.
Nam quodcunque erit, eſſe aliquid debebit id ipſum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum ſit;
Cui ſi tactus erit quamvis levis, exiguuſque,
Corporum augebit numerum, ſummamque ſequetur;
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per ſe tranſire meantem:
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.
Præterea per ſe quodcunque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipſum;
Aut erit ut poſſint in eo res eſſe, gerique:
At facere et fungi ſine CORPORE nulla poteſt res:
Nec præbere locum porro, niſi inane, vacanſque.
Ergo præter INANE, et CORPORA, tertia per ſe
Nulla poteſt rerum in numero natura relinqui;

Nec, quæ ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtras,
Nec, ratione animi quam quisquam poſſit apiſci.
Namquæcunque cluent, aut his CONJUNCTA duabus
Rebus ea invenies; aut horum EVENTA videbis.
Conjunctum eſt id, quod nunquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari:
Pondus uti ſaxis, calor ignibus, liquor aquai,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
Servitium contra, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, EVENTA vocare.
Tempus item per ſe non eſt, ſed rebus ab ipſis
Conſequitur ſenſus, tranſactum quid ſit in ævo,
Tum quæ res inſtet; quid porro deinde ſequatur:
Nec per ſe quemquam TEMPUS ſentire fatendu'ſt
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, belloque ſubactas
Trojugenas genteis cum dicunt eſſe, videndu'ſt,
Ne forte hæc per ſe, cogant nos, eſſe fateri:
Quando ea ſæcla hominum, quorum hæc eventa fuere
Irrevocabilis abſtulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipſis
EVENTUM dici poterit, quodcunque erit actum.
Denique materies ſi rerum nulla fuiſſet,
Nec locus, ac ſpatium, res in quo quæque geruntur;
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens
Clara accendiſſet ſævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojai Pergama partu
Imflammaſſet equus nocturno Grajugenarum:
Perſpicere ut poſſis res geſtas funditus omneis,
Non ita uti CORPUS per ſe conſtare, nec eſſe:
Nec ratione cluere eadem, qua conſtat INANE:
Sed magis ut merito poſſis EVENTA vocare
Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.

Corpora

Corpora ſunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quæ conſtant principiorum.
Sed quæ ſunt rerum primordia, nulla poteſt vis
Stringere; nam ſolido vincunt ea corpore demum:
Et ſi difficile eſſe videtur credere quicquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe;
Tranſit enim fulmen cœli per ſepta domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candeſcit in igne:
Diſſiliuntque fero ferventia ſaxa vapore:
Conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu:
Tum glacies æris flamma devicta liqueſcit:
Permanat calor argentum, penetraleque frigus,
Quando utrumque, manu retinentes pocula rite,
Senſimus infuſo lympharum rore ſuperne:
Uſque adeo in rebus ſolidi nihil eſſe videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum verſibus expediamus,
Eſſe ea, quæ ſolido, atque æterno corpore conſtent,
Semina quæ rerum, primordiaque eſſe docemus:
Unde omnis rerum nunc comſtet ſumma creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Diſſimilis rerum longe conſtare reperta'ſt,
Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur;
Eſſe utramque ſibi per ſe, puramque neceſſe'ſt.
Nam quacunque vacat ſpatium, quod inane vocamus;
Corpus ea non eſt: qua porro cunque tenet ſe
Corpus, ea vacuum nequaquam conſtat inane.
Sunt igitur ſolida, ac ſine inani corpora prima.
Præterea quoniam genitis in rebus inane'ſt,
Materiem circum ſolidam conſtare neceſſe'ſt:
Nec res ulla poteſt vera ratione probari
Corpore inane ſuo celare, atque intus habere;
Si non, quod cohibet, ſolidum conſtare relinquas.
Id porro nihil eſſe poteſt, niſi materiai
Concilium, quod inane queat rerum cohibere.

Materies igitur ſolido quæ corpore conſtat,
Eſſe æterna poteſt, cum cætera diſſolvantur.
Tum porro ſi nil eſſet, quod inane vacaret,
Omne foret ſolidum; niſi contra corpora cæca
Eſſent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent:
Omne, quod eſt, ſpatium vacuum conſtaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Diſtinctu'ſt, quoniam nec plenum naviter extat;
Nec porro vacuum: ſunt ergo corpora cæca,
Quæ ſpatium pleno poſſint diſtinguere inane.
Hæc neque diſſolvi plagis extrinſecus icta
Poſſunt: nec porro penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod jam ſupera tibi paullo oſtendimus ante.
Nam neque conlidi ſine inani poſſe videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bina ſecando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur:
Et quam quæque magis cohibet res intus Inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labaſcit.
Ergo, ſi ſolida, ac ſine inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, ſint hæc æterna neceſſe'ſt.
Præterea, niſi materies æterna fuiſſet,
Antehac ad nihilum penitus res quæque rediſſent,
De nihiloque renata forent quæcunque videmus.
At quoniam ſupera docui NIL poſſe creari
De nihilo, neque quod genitu'ſt ad nil revocari:
Eſſe immortali primordia corpore debent,
Diſſolvi quo quæque ſupremo tempore poſſint;
Materies ut ſuppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur ſolida primordia ſimplicitate,
Nec ratione queunt alia ſervata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique, ſi nullam finem natura paraſſet
Frangendis rebus, jam corpora materiai
Uſque redacta forent, ævo frangente priore,

Ut

Ut nihil ex illis a certo tempore possct
Conceptum, summum ætatis pervadere florem:
Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
Quam rursus refici. Quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque,
Id nunquam reliquo reparari tempore posset:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem.
Huc accedit, uti solidissima materiai
Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant, aer, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, et qua vi cunque genantur,
Admistum quoniam simul est in rebus inane.
At contra, si mollia sint primordia rerum,
Unde queant validi silices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. Nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
Quorum condenso magis omnia conciliatu
Arctari possunt, validasque ostendere vireis.
Denique jam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera naturai,
Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat;
Nec commutatur quicquam, quin omnia constant
Usque adeo, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Ostendant maculas generaleis corpori inesse:
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam si primordia rerum
Commutari aliqua possent ratione revicta,
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,

Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens;
Nec toties poſſent generatim ſæcla referre
Naturam, motus, victum, moreſque parentum.
Tum porro, quoniam extremum cujuſque cacumen
Corporis eſt aliquod, noſtri quod cernere ſenſus
Jam nequeunt; id nimirum ſine partibus exſtat,
Et minima conſtat natura; nec fuit unquam
Per ſe ſecretum, neque poſthac eſſe valebit:
Alterius quoniam eſt ipſum pars, primaque, et ima:
Inde aliæ, atque aliæ ſimiles ex ordine partes
Agmine condenſo naturam corporis explent.
Quæ quoniam per ſe nequeunt conſtare, neceſſe'ſt
Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur ſolida primordia ſimplicitate:
Quæ minimis ſtipata cohærent partibus arcte,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æterna pollentia ſimplicitate:
Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
Concedit natura reſervans ſemina rebus.
Præterea niſi erit minimum, parviſſima quæque
Corpora conſtabunt ex partibus infinitis;
Quippe ubi dimidiæ partis pars ſemper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla:
Ergo rerum inter ſummam, minimamque quid eſcit?
Non erit ut diſtent: nam quamvis funditus omnis
Summa ſit infinita, tamen parviſſima quæ ſunt,
Ex infinitis conſtabunt partibus æque.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere poſſe animum, victus fateare neceſſe'ſt,
Eſſe ea quæ nullis jam prædita partibus exſtent,
Et minima conſtent natura: quæ quoniam ſunt,
Illa quoque eſſe tibi ſolida, atque æterna fatendum.
Denique ni minimas in parteis cuncta reſolvi
Cogere conſueſſet rerum natura creatrix,

Jam

Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis ſunt partibus auɛta.
Non poſſunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus, per quæ res quæque geruntur.
Porro, ſi nulla'ſt frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam ſuperare neceſſe'ſt corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura prædita conſtant,
Diſcrepat æternum tempus potuiſſe manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.
Quapropter qui materiem rerum eſſe putarunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſiſtere ſolo,
Magnopere a vera lapſi ratione videntur.
HERACLITUS init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inaneis,
Quamde graveis inter Graios, qui vera requirunt.
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque
Inverſis quæ ſub verbis latitantia cernunt:
Veraque conſtituunt, quæ belle tangere poſſunt
Aureis, et lepido quæ ſunt fucata ſonore,
Nam cur tam variæ res poſſent eſſe, requiro,
Ex vero ſi ſunt igni, puroque creatæ.
Nil prodeſſet enim calidum denſerier ignem,
Nec rareſieri, ſi partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet ſuper ignis, haberent.
Acrior ardor enim conduɛtis partibus eſſet:
Languidior porro disjeɛtis, diſque ſupatis.
Amplius hoc fieri nihil eſt, quod poſſe rearis
Talibus in cauſis, nedum variantia rerum
Tanta queat denſis, rariſque ex ignibus eſſe.
Atque HI ſi faciant, admiſtum rebus inane;
Denſeri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa ſibi cernunt contraria, muſſant,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum, et,

Ardua

Rebus opima bonis, multa munita virum vi:
Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, et mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, et exponunt præclara reperta;
Ut vix humana videatur stirpe creatus.
Hic tamen, et supera quos diximus, inferiores
Partibus egregie multis, multoque minores,
Quanquam multa bene, ac divinitus invenientes
Ex adyto tanquam cordis responsa dedere
Sanctius, et multo certa ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter magni magno cecidere ibi casu:
Primum, quod motus, exempto rebus inani,
Constituunt, et res molleis, rarasque relinquunt,
Aera, solem, ignem, terras, animalia, fruges:
Nec tamen admiscent in eorum corpus inane.
Deinde quod omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori;
Nec prorsum in rebus minimum consistere quicquam:
Cum videamus id extremum cujusque cacumen
Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur:
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum consistere rebus.
Huc accedit item, quod jam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
Esse, et mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti,
De nihiloque renata virescere copia rerum:
Quorum utrumque quid a vero, jam, distet, habebas.
Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
Fulmina diffugere, atque imbreis ventosque videmus.
Denique

Denique quattuor ex rebus ſi cuncta creantur,
Atque in eas rurſum res omnia diſſolvuntur,
Qui magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter ſe naturam tempore ab omni.
Sin ita forte putas, ignis, terræque coire
Corpus, et aerias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res eſſe creata;
Non animans, non exanimo quid corpore, ut arbos:
Quippe ſuam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam oſtendet, miſtuſque videbitur aer
Cum terra ſimul, atque ardor cum rore manere:
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandeſtinam, cœcamque adhibere,
Emineat nequid, quod contra pugnet, et obſtet,
Quo minus eſſe queat proprie quodcunque creatur.
Quin etiam repetunt a cœlo, atque ignibus ejus,
Et primum faciunt ignem ſe vertere in auras
Aeris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque a terra cuncta reverti,
Humorem primum, poſt aera, deinde calorem:
Nec ceſſare hæc inter ſe mutare, meare
De cœlo ad terram, de terra ad ſidera mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe'ſt;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors eſt illius, quod fuit ante,
Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,
In commutatum veniunt, conſtare neceſſe'ſt
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes:
Quin potius tali natura prædita quædam
Corpora conſtituas, ignem ſi forte crearint,

Poſſe

Posse eadem demptis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, et motu, facere aeris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aeris e terra res omneis crescere, alique;
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, et tabe nimborum arbusta vacillant;
Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem:
Crescere non possunt fruges, arbusta, animantes.
Scilicet, et nisi nos cibus aridus, et tener humor
Adjuvat, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus e nervis atque ossibus exsolvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res.
Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt, ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, et quali positura contineantur:
Et quos inter se dent modus, accipiantque.
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
Constituunt; eadem fruges, arbusta, animanteis:
Verum aliis, alioque modo commista moventur.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse'st
Confiteare et re, et sonitu distare sonanti:
Tantum elementa queunt permutato ordine solo;
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc et Anaxagoræ scrutemur Homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile'st exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homœomeriam:

Ossa

Oſſia videlicet e pauxillis atque minutis
Oſſibus: ſic et de pauxillis atque minutis
Viſceribus viſcus gigni: ſanguenque creari,
Sanguinis inter ſe multis coeuntibu' guttis:
Ex aurique putat micis conſiſtere poſſe
Aurum: et de terris terram concreſcere parvis:
Ignibus ex ignem: humorem ex humoribus eſſe:
Cætera conſimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen eſſe ulla parte IDEM in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem eſſe ſecandis:
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque ILLI, ſupera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
Si primordia ſunt, ſimili quæ prædita conſtant
Natura, atque ipſæ res ſunt; æqueque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat:
Nam quid in oppreſſu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi ſubdentibus ipſis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? ſanguen? an oſſa?
Nil ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quam quæ manifeſta videmus
Ex oculis noſtris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad nihilum res poſſe, neque autem
Creſcere de nihilo, teſtor res ante probatas.
Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire licet, nobis venas, et ſanguen, et oſſa,
Et nervos alienigenis ex partibus eſſe:
Sive cibos omneis commiſto corpore dicent
Eſſe, et habere in ſe nervorum corpora parva,
Oſſaque, et omnino venas, parteiſque cruoris;
Fiet, uti cibus omnis et aridus, et liquor ipſe,
Ex alienigenis rebus conſtare putetur,
Oſſibus, et nervis, veniſque, et ſanguine miſto.
Præterea quæcunque e terra corpora creſcunt;
Si ſunt in terris, terras conſtare neceſſe'ſt.

Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque:
Ex alienigenis, consistant ligna necesse'st.
Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam:
Id quod ANAXAGORAS sibi sumit, ut omnibus omneis
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,
Et magis in promptu, primaque in fronte locata:
Quod tamen a vera longe ratione repulsum'st.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cum saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut alium nostro quæ corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et laticis dulceis guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet et glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, et fruges, frondeisque videri
Dispertita, atque in terris latitare minute:
Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,
Cum præfracta forent, igneisque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
Verum semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
At sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec fulserunt flammæ fulgore coorto:
Scilicet: et non est lignis tamen insitus ignis,
Verum semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ cum confluxere, creant incendia sylvis.
Quod si tanta foret sylvis abscondita flamma;
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent

Conficerent volgo ſylvas, arbuſta cremarent.
Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem primordia ſæpe
Cum quibus, et quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque,
Atque eadem paullo inter ſe mutata creare
Igneis e lignis, quo pacto verba quoque ipſa
Inter ſe paullo mutatis ſunt elementis,
Cum LIGNA, atque IGNEIS diſtincta voce notemus?
Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non poſſe putas, quin materiai
Corpora conſimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti riſu tremulo concuſſa cachinnent,
Et lacrymis ſalſis humectent ora, genaſque.
Nunc age, quod ſupereſt, cognoſce, et clarius audi.
Nec me animi fallit quam ſint obſcura, ſed acri
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuavem mi inpectus amorem
Muſarum: quo nunc inſtinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita ſolo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores:
Inſignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Muſæ:
Primum quod magnis doceo de rebus, et arctis
RELLIGIONUM animos nodis exſolvere pergo:
Deinde quod obſcura de re tam lucida pango
Carmina, muſæo contingens cuncta lepore;
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthi laticem, deceptaque non capiatur,

Sed potius tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Musæo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet compta figura.
Sed quoniam docui, solidissima materiai
Corpora perpetuo volitare invicta per ævum;
Nunc age summai ecquænam sit finis eorum,
Necne sit, evolvamus: item, quod inane repertum'st,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus utrum finitum funditus OMNE
Constet, an immensum pateat vel adusque profundum.
OMNE quod est, igitur, nulla regione viarum
Finitum'st: namque extremum debebat habere.
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur,
Quo non longius hæc sensus natura sequatur.
Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum'st,
Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus assistas regionibus ejus,
Usque adeo quemquisque locum possidit, in omneis
Tantundem parteis infinitum omne relinquit.
Præterea, si jam finitum constituatur
Omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum;
Id validis utrum contortum viribus ire
Quo fuerit missum mavis, longeque volare,
An prohibere aliquid censes, obstareque posse?
Alterutrum fatearis enim, sumasque necesse'st,
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, et omne
Cogit ut exempta concedas fine patere.
Nam sive est aliquid, quod prohibeat, officiatque

Quo

Quo minu' quo missum'st veniat, finique locet se,
Sive foras fertur, non est ea fini' profecto.
Hoc pacto sequar, atque oras ubicunque locaris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet uti nusquam possit consistere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia semper.
Præterea spatium summai totius omne
Undique si inclusum certis consisteret oris,
Finitumque foret; jam copia materiai
Undique ponderibus solidis confluxet ad imum;
Nec res ulla geni sub cœli tegmine posset:
Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis:
Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore subsidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla'st: quia nil est funditus imum,
Quo quasi confluere, et sedes ubi ponere possint;
Semper et assiduo motu res quæque genuntur
Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
Ex infinito cita corpora materiai.
Postremo ante oculos rem res finire videtur,
Aer dissepit colleis, atque aera montes;
Terra mare, et contra mare terras terminat omneis.
OMNE quidem vero nihil est quod finiat extra:
Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint ævi labentia tractu:
Nec prorsum facere, ut restet minus ire, meando:
Usque adeo passim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis in cunctas undique parteis.
Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
Ne possit, natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane autem'st, finiri corpore cogit:
Ut sic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice natura et pateat tantum immoderatum:

Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divum corpora sancta
Exiguum possent horai sistere tempus.
Nam dispulsa suo de cœtu materiai
Copia ferretur magnum per inane soluta,
Sive adeo potius nunquam concreta creasset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.
Nam certe neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, et cœtus experiundo,
Tandem deveniunt in taleis dispositura,
Qualibus hæc rebus consistit summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus conjecta'st conveníenteis,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes, et solis terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, et vivant labentes ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi materiai
Ex infinito suboriri copia posset,
Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus; sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione aversa viai.
Nec Plagæ possent extrinsecus undique summam
Conservare omnem, quæcunque'st conciliata.
Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur.
Interdum resilire tamen coguntur, et una
Principiis rerum spatium, tempusque fugai
Largiri, ut possint a cœtu libera ferri:
Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse'st.
Et

Et tamen ut plagæ quoque poſſint ſuppetere ipſæ,
Infinita opus eſt vis undique materiai.
Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium ſummæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam ſtare ſine ullis
Ictibus externis, neque quoquam poſſe reſolvi
Summa atque ima, quod in medium ſint omnia nixa,
(Ipſum ſi quicquam poſſe in ſe ſiſtere credis:
Et quæ pondera ſunt ſub terris omnia ſurſum
Nitier, in terraque retro requieſcere poſta:
Ut per aquas quæ nunc rerum ſimulacra videmus:)
Et ſimili ratione animalia ſubtu' vagari
Contendunt, neque poſſe e terris in loca cœli
Recidere inferiora magis, quam corpora noſtra
Sponte ſua poſſint in cœli templa volare:
Illi cum videant ſolem, nos ſidera noctis
Cernere, et alternis nobiſcum tempora cœli
Dividere, et nocteis pareileis agitare, dieſque.
Sed vanus ſtolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quod habent perverſe prima viai.
Nam medium nihil eſſe poteſt, ubi inane, locuſqus
Infinita: neque omnino, ſi jam medium ſit,
Poſſit ibi quicquam hac potius conſiſtere cauſa,
Quam quavis alia longe regione manere.
Omnis enim locus, ac ſpatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur.
Nec quiſquam locus eſt, quo corpora cum venere,
Ponderis amiſſa vi poſſint ſtare in inani:
Nec quod inane autem'ſt, illis ſubſiſtere debet,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur poſſunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victæ.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, ſed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magniſque e montibus undas,

Et

Et quasi terreno quæ corpore contineantur:
At contra tenues exponunt aeris auras,
Et calidos simul a medio differrier igneis,
Atque ideo totum circumtremere æthera signis,
Et solis flammam per cœli cærula pasci,
Quod calor a medio fugiens ibi colligat igneis.
(Quippe etiam vesci e terra mortalia sæcla:
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramo
Posse, nisi a terris paullatim cuique cibatum
Terra det) at supra circum tegere omnia cœlum
Ne volucrum ritu flammarum, mœnia mundi
Diffugiant subito magnum per inane soluta,
Et ne cætera consimili ratione sequantur:
Neve ruant cœli tonitralia templa superne,
Terraque se pedibus raptim subducat, et omnes
Inter permistas terræ, cœlique ruinas
Corpora solventes, abeant per inane profundum
Temporis ut puncto nihil exstet relliquiarum,
Desertum præter spatium, et primordia cæca.
Nam quacunque prius de parti corpora cesse
Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
Hac se turba foras dabit omnis materiai.
Hæc si pernosces parva perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clarescet,) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima naturai
Pervideas; ita res accendent lumina rebus.

TII

T I T I
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.
LIBER II.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius ſpectare laborem;
Non quia vexari quemquam 'ſt jucunda voluptas,
Sed, quibus ipſe malis careas, quia cernere ſuave 'ſt.
Suave etiam belli certamina magna tueri,
Per campos inſtructa, tua ſine parte pericli;
Sed nil dulcius eſt, bene quam munita tenere
Edita doctrina ſapientum templa ſerena;
Deſpicere unde queas alios, paſſimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ;
Certare ingenio; contendere nobilitate;
Nocteis atque dies niti præſtante labore
Ad ſummas emergere opes, rerumque potiri.
O miſeras hominum menteis! o pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantiſque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque 'ſt! nonne videre
Nil aliud ſibi naturam latrare, niſi ut, cum
Corpore ſejunctus dolor abſit, mente fruatur
Jucundo ſenſu, cura ſemota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Eſſe opus omnino, quæ demant quemque dolorem;
Delicias quoque uti multas ſubſternere poſſint;

Gratius

Gratius interdum neque natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Attamen inter se prostrati in gramine molli,
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora curant;
Præsertim cum tempestas arridet, et anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herba
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jactaris, quam si plebeia in veste cubandu'st:
Quapropter quoniam nil nostro in corpore ga
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
Quod superest, animoquoque nil prodesse putandu
Si non forte tuas legiones per loca campi
Fervere cum videas, belli simulacra cienteis;
Fervere cum videas classem, lateque vagari;
His tibi tum rebus timefactæ Relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curaque solutum
Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videm
Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela;
Audacterque inter Reges, rerumque potenteis
Versantur; neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureai:
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas
Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret?
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæci
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, qua
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futu
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse
N

Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturæ ſpecies, ratioque.
Nunc age, quo motu GENITALIA materiai
CORPORA res varias gignant, genitaſque reſolvant;
Et qua vi facere id cogantur; quæve ſit ollis
Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,.
Expediam: tu te dictis præbere memento.
Nam certe non inter ſe ſtipata cohæret
Materies: quoniam minui rem quamque videmus;
Et quaſi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculiſque vetuſtatem ſubducere noſtris:
Cum tamen incolumis videatur ſumma manere.
Propterea quia, quæ decedunt corpora cuique,
Unde abeunt, minuunt: quo venere, augmine donant:
Illa ſeneſcere, at hæc contra floreſcere cogunt.
Nec remorantur ibi: ſic rerum ſumma novatur
Semper, et inter ſe mortales mutua vivunt.
Augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi ſpatio mutantur ſæcla animantum;
Et, quaſi curſores, vitai lampada tradunt.
Si ceſſare putas rerum primordia poſſe,
Ceſſandoque novos rerum progignere motus:
Avius a vera longe ratione vagaris.
Nam, quoniam per inane vagantur, cuncta neceſſe'ſt
Aut gravitate ſui ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita ſuperne
Obvia cum flixere, fit, ut diverſa repente
Diſſiliant: neque enim mirum, duriſſima quæ ſint,
Ponderibus ſolidis, neque quicquam a tergis obſtet.
Et quo jactari magis omnia Materiai
Corpora pervideas, reminiſcere totius imum
Nil eſſe in ſumma: neque habere ubi corpora prima
Conſiſtant: quoniam ſpatium ſine fine, modoque'ſt:
Immenſumque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus oſtendi, et certa ratione probatu'ſt.

Quod

Quod quoniam conſtat, nimirum nulla quie:
Reddita corporibus primis per Inane profundı
Sed magis aſſiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta reſultant:
Pars etiam brevibus ſpatiis nexantur ab ictu.
Et quæcunque magis condenſo conciliatu,
Exiguis intervallis connexa reſultant,
Endopedita ſuis perplexis ipſa figuris;
Hæc validas ſaxi radices, et fera ſerri
Corpora conſtituunt, et cætera de genere horu
Paucula: Quæ porro magnum per Inane vagan
Et cita diſſiliunt longe, longeque recurſant
In magnis intervallis; hæc aera rarum
Sufficiunt nobis, et ſplendida lumina ſolis.
Multaque præterea magnum per Inane vagan
Conciliis rerum quæ ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuere recepta:
Cujus, uti memoro, rei ſimulacrum, et imago
Ante oculos ſemper nobis verſatur, et inſtat.
Contemplator enim, cum ſolis lumina cunque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per inane videbis
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo;
Et velut æterno certamine prœlia, pugnaſque
Edere turmatim certantia; nec dare pauſam,
Conciliis, et diſcidiis exercita crebris:
Conjicere ut poſſis ex hoc, primordia rerum,
Quale ſit, in magno jactari ſemper Inani.
Duntaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, et veſtigia notitiai.
Hocetiam magis hæc animum te advertere pa
Corpora, quæ in ſolis radiis turbare videntur:
Quod tales turbæ motus quoque materiai
Significant clandeſtinos, cæcoſque ſubeſſe.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Cummutare viam, retroque repulſa reverti

Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic a principiis est omnibus error.
Prima moventur enim per se primordia rerum;
Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulsa cientur;
Ipsaque, quæ porro paullo majora, lacessunt.
Sic a principiis ascendit motus, et exit
Paullatim nostros ad sensus; ut moveantur
Illa quoque, in solis quæ lumine cernere quimus:
Nec quibus id faciant plagis apparet aperte.
Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiai
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, MEMMI.
Primum aurora novo cum spargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam subito soleat sol ortus tempore tali
Convestire sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
Non per Inane meat vacuum; quo tardius ire
Cogitur, aerias quasi cum diverberet undas:
Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter se, conque globata:
Quapropter simul inter se retrahuntur, et extra
Officiuntur; uti cogantur tardius ire.
At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris; atque ipsa suis e partibus unum;
Unum in quem cœpere locum connixa feruntur.
Debent nimirum præcellere mobilitate;
Et multo citius ferri, quam lumina solis:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque consilio debent tardata morari;
Nec perscrutari primordia singula quæque,

Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.
At quidam contra hæc ignari, materiai
Naturam non posse Deum sine numine rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,
Tempora mutare annorum, frugesque creare:
Nec jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
Ipsaque deducit dux vitæ DIA VOLUPTAS;
Ut res per Veneris blanditim sæcla propagent;
Ne genus occidat humanum: quorum omnia causs
Constituisse Deos fingunt: sed in omnibus rebus
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis;
Nequaquam nobis divinitus esse creatam
Naturam mundi, quæ tanta'st prædita culpa:
Quæ tibi posterius, MEMMI, faciemus aperta.
Nunc id quod superest de motibus expediemus.
Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
Corpoream sursum ferri, sursumque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem;
Sursus enim vorsus gignuntur, et augmina sumunt:
Et sursum nitidæ fruges, arbustaque crescunt:
Pondera, quantum in se'st, cum deorsum cuncta ferantur.
Nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque;
Sponte sua facere id, sine vi subigente, putandu'st:
Quod genus, e nostro cum missus corpore sanguis
Emicat exsultans alte, spargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quanta vi tigna, trabeisque
Respuat humor aquæ? nam quam magis mersimus altum
Directa, et magna vi multi pressimus ægre;
Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit,
Plus

Plus ut parte foras emergant, exſiliantque.
Nec tamen hæc, quantu'ſt in ſe, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorſum cuncta feruntur.
Sic igitur debent flammæ quoque poſſe per auras
Aeris expreſſæ ſurſum ſuccedere; quanquam
Pondera, quantum in ſe'ſt, deorſum deducere pugnent.
Nocturnaſque faces cœli ſublime volanteis
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quaſcunque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terram ſtellas, et ſidera cernis?
Sol etiam ſummo de vertice diſſupat omneis
Ardorem in parteis, et lumine conſerit arva:
In terras igitur quoque ſolis vergitur ardor.
Tranſverſoſque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes,
Concurſant, cadit in terras vis flammea volgo.
  Illud in his quoque te rebus cognoſcere avemus:
Corpora cum deorſum rectum per Inane feruntur
Ponderibus propriis, incerto tempore ferme,
Incertiſque locis, ſpatio decedere paullum;
Tantum quod momen mutatum dicere poſſis.
  Quod niſi declinare ſolerent; omnia deorſum,
Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret offenſus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura ereaſſet.
  Quod ſi forte aliquis credit graviora poteſſe
Corpora, quo citius rectum per Inane feruntur,
Incidere e ſupero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ poſſint genitaleis reddere motus:
Avius a vera longe ratione recedit.
Nam per aquas quæcunque cadunt, atque aera deorſum,
Hæc pro ponderibus caſus celerare neceſſe'ſt:
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aeris haud poſſunt æque rem quamque morari:

Sed citius cedunt gravioribus exſuperata.
At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore, Inane poteſt vacuum ſubſiſtere reii,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æque ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquàm
Ex ſupero graviora; neque ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos natura genat res.
Quare etiam atque etiam paullum clinare neceſſe'ſt
Corpora, nec plus quam minimum: ne fingere motus
Oliquos videamur, et id res vera refutet.
Namque hoc in promptu, manifeſtumque eſſe videmus;
Pondera, quantum in ſe'ſt, non poſſe obliqua meare,
Ex ſupero cum præcipitant: quod cernere poſſis.
Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?
Denique ſi ſemper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat;
Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde eſt hæc (inquam) fatis avolſa voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, ſed ubi ipſa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat; et hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam deſubito, quam mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiai
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut ſtudium mentis connexa ſequatur.

Ut videas initium motus a corde creari;
Ex animique voluntate id procedere primum:
Inde dari porro per totum corpus, et artus.
Nec ſimile'ſt, ut cum impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perſpicuu'ſt, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, et invitos cogit procedere ſæpe,
Præcipiteiſque rapit; tamen eſſe in pectore noſtro
Quiddam, quod contra pugnare, obſtareque poſſit;
Cujus ad arbitrium quoque copia materiai
Cogitur interdum flecti per membra, per artus;
Et projecta refrænatur, retroque reſidit?
Quare in ſeminibus quoque idem fateare neceſſe'ſt,
Eſſe aliam præter plagas, et pondera cauſam
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas:
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus.
Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
Externa quaſi vi: ſed ne mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre, patique;
Id facit exiguum Clinamen principiorum,
Nec regione loci certa, nec tempore certo.
Nec ſtipata magis fuit unquam materiai
Copia; nec porro majoribus intervallis.
Nam neque adaugeſcit quicquam, neque deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora ſunt; in eodem anteacta ætate fuere;
Et poſthac ſemper ſimili ratione ferentur:
Et quæ conſuerunt gigni, gignentur eadem
Conditione; et erunt, et creſcent, inque valebunt,
Quantum cuique datum'ſt per fœdera naturai.
Nec rerum ſummam commutare ulla poteſt vis.
Nam neque quo poſſit genus ullum materiai

Effugere ex omni, quicquam'ſt: neque rurſus, in omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere; et omnem
Naturam rerum mutare, et vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare,
Omnia cum rerum primordia ſint in motu,
Summa tamen ſumma videatur ſtare quiete;
Præterquam, ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longe noſtris ab ſenſibus infra
Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motusquoque ſurpere debent:
Præſertim cum, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati agni ludunt, blandeque coniſcant:
Omnia quæ nobis longe confuſa videntur;
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Præterea magnæ legiones cum loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes;
Et circumvolitant equites, medioſque repente
Tranſmittunt valido quatientes impete campos;
Fulgur ibi ad cœlum ſe tollit; totaque circum
Ære renideſcit tellus; ſubterque virum vi
Excitur pedibus ſonitus; clamoreque montes
Icti rejectant voces ad ſidera mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, et in campis conſiſtere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia ſint, et quam longe diſtantia formis,
Percipe, multigenis quam ſint variata figuris:
Non quod multa parum ſimili ſint prædita forma,
Sed quia non volgo paria omnibus omnia conſtant.
Nec mirum: nam cum ſit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque ſumma ſit ulla:
Debent

Debent nimirum non omnibus omnia prorſum
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figura.
Præterea genus humanum, mutæque natantes
Sqummigerum pecudes, et læta armenta, feræque,
Et variæ volucres; lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant, circum ripas, fonteiſque, lacuſque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim ſumere perge:
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris.
Nec ratione alia proles cognoſcere matrem,
Nec mater poſſet prolem; quod poſſe videmus,
Nec minus atque homines inter ſe nota cluere.
Nam ſæpe ante Deum vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exſpirans calidum de pectore flumen:
At mater virideis ſaltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis,
Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum fœtum; completque querelis
Frundiferum nemus adſiſtens; et crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa juvenci:
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamque avertere curam:
Nec vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Derivare queunt alio, curaque levare:
Uſque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hœdi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balantum pecudes: ita, quod natura repoſcit,
Ad ſua quiſque fere decurrunt ubera lactis.
Poſtremo quodvis frumentum: non tamen omne
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe, videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis.
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus undis

Littoris

Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe'ſt,
Natura quoniam conſtant, neque facta manu ſunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare figura.
Perfacile'ſt jam animi ratione exſolvere nobis,
Quare fulmineus multo penetralior ignis,
Quam noſter fluat e tedis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem fulminis ignem
Subtilem magis e parvis conſtare figuris:
Atque ideo tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic e lignis ortus, tedaque creatus.
Præterea lumen per cornu tranſit; at imber
Reſpuitur: Quare? niſi luminis illa minora
Corpora ſunt, quam de quibus eſt liquor almus aquarum.
Et quamvis ſubito per colum vina videmus
Perfluere; at contra tardum cunctatur olivum:
Aut quia nimirum majoribus eſt elementis;
Aut magis hamatis inter ſe, perque plicatis.
Atque ideo fit, uti non tam deducta repente
Inter ſe poſſint primordia ſingula quæque
Singula per cujuſque foramina permanare.
Huc accedit, uti mellis lactiſque liquores
Jucundo ſenſu linguæ tractentur in ore:
At contra tetra abſinthI natura, ferique
CentaurI, fœdo pertorquent ora ſapore:
Ut facile agnoſcas e lævibus, atque rotundis
Eſſe ea, quæ ſenſus jucunde tangere poſſunt:
At contra quæ amara, atque aſpera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri;
Propter eaque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus, introituque ſuo perrumpere corpus.
Omnia poſtremo bona ſenſibus, et mala tactu,
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta figura:
Ne tu forte putes ſerræ ſtridentis acerbum
Horrorem

Horrorem conſtare elementis lævibus æque,
Ac muſæa mele, per chordas Organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.
Neu ſimili penetrare putes primordia forma
In nareis hominum, cum tetra cadavera torrent,
Et cum ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt,
Araque Panchæos exhalat propter odores.
Neve bonos rerum ſimili conſtare colores
Semine conſtituas, oculos qui paſcere poſſunt;
Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt;
Aut fœda ſpecie tetri, turpeſque videntur.
Omnis enim, ſenſus quæ mulcet, cauſſa, juvatque,
Haud ſine principiali aliquo lævore creata'ſt:
At contra, quæcunque moleſta, atque aſpera conſtat,
Non aliquo ſine materiæ ſqualore reperta 'ſt.
Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
Eſſe, neque omnino flexis mucronibus unca;
Sed magis angululis paullum proſtantibus; et quæ
Titillare magis ſenſus, quam lædere poſſunt:
Fæcula jam quo de geniere'ſt, Inulæque ſapores.
Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Diſſimili dentata modo compungere ſenſus
Corporis, indicio nobis eſt tactus uterque.
Tactus enim, tactus, (pro Divum numina ſancta!)
Corporis eſt ſenſus, vel cum res extera ſeſe
Inſinuat; vel cum lædit, quæ in corpore nata'ſt;
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res;
Aut ex offenſu cum turbant corpore in ipſo
Semina, confunduntque inter ſe concita ſenſum:
Ut ſi forte manu quamvis jam corporis ipſe
Tute tibi partem ferias, æque experiare.
Quapropter longe formas diſtare neceſſe'ſt
Principiis, varios quæ poſſint edere ſenſus.
Denique, quæ nobis durata ac ſpiſſa videntur,
Hæc magis hamatis inter ſeſe eſſe neceſſe'ſt,
Et quaſi ramoſis alte compacta teneri.

In

In quo jam genere in primis adamantina saxa,
Prima acie constant, ictus contemnere sueta;
Et validi silices; ac duri robora ferri;
Æraque, quæ claustris restantia vociferantur.
Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque;
Et procursus item in proclive volubilis extat.
Omnia postremo, quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammasque, necesse'st,
Si minus omnibus sunt e lævibus atque rotundis;
At non esse tamen perplexis endopetita,
Pungere uti possint corpus; penetrareque saxa:
Et tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sensibus esse datum: facile ut cognoscere possis
Non e perplexis, sed acutis esse elementis.
Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constant;
Sudor uti maris est; minime id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum est, e lævibus atque rotundis
Est: at lævibus, atque rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necesse'st:
Scilicet esse globosa, tamen cum squalida constent;
Provolvi simul ut possint, et lædere sensus.
Et quo mista putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde'st Neptuni corpus acerbum;
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcit, ubi per terras crebrius idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim supra tetri primordia viri
Aspera, quo magis in terris hærescere possunt.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum
Finita variare figurarum ratione.

Quod

Quod si non ita sit, rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem una cujuscujus brevitate
Corporis, inter se multum variare figuræ
Non possunt. Fac enim minimis e partibus esse
Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge:
Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
Formai speciem totius corporis ejus;
Quod superest, si forte voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit: inde sequetur
Adsimili ratione, alias ut postulet ordo,
Si tu forte voles etiam variare figuras.
Ergo formai novitatem corporis augmen
Subsequitur: quare non est ut credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis:
Ne quædam cogas immani maximitate
Esse; supra quod jam docui non posse probari.
Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
Purpura, Thessalico concharum tincta colore, et
Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
Sæcla, novo rerum superata colore jacerent:
Et contemptus odor myrrhæ; mellisque sapores;
Et Cycnea mele, Phœbæaque dædala chordis
Carmina, consimili ratione oppressa silerent.
Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
Cedere item retro possent in deteriores
Omnia sic parteis; ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retro quoque tertius esset
Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapori.
Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa et
Finis utrinque tenet summam: fateare necesse'st
Materiam quoque finitis differre figuris.
Denique, ab ignibus ad gelidas, hiemisque pruinas
Finitu'st, retroque pari ratione remensu'st.

Inter

Finit enim calor, ac frigus; mediique tepores
Inter utrumque jacent, explentes ordine summam.
Ergo finita distant ratione creata;
Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infessa pruinis.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem,
Quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
Inter se simili quæ sunt perfecta figura,
Infinita cluere: etenim distantia cum sit
Formarum finita, necesse'st, quæ similes sint,
Esse infinitas: aut summam materiai
Finitam constare: id quod non esse probavi.
Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
Versibus ostendam, corpuscula materiai
Ex infinito summam rerum usque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.
Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamque minus naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terrisque remotis
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri.
Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos elefantos, India quorum
Millibus e multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari: tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoque uti concedam, quam libet, esto
Unica res quædam, nativo corpore sola,
Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
Infinita tamen nisi erit vis materiai,
Unde ea progigni possit concepta; creari
Non poterit: neque, quod superest, procrescere, alique.
Quippe etenim sumant oculi, finita per Omne
Corpora

Corpora jactari unius genitalia reii;
Unde, ubi, qua vi, et quo pacto congressa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quasi, naufragiis magnis multisque coortis,
Disiectare solet magnum mare transtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonsasque natanteis;
Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra
Ut videantur; et indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque, dolumque
Ut vitare velint; neve ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti.
Sic tibi si finita semel primordia quædam
Constitues; ævum debebunt sparsa per omne
Disiectare æstus diversi materiai:
Nunquam in concilium ut possint compulsa coire;
Nec remorari in concilio; nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res;
Et res progigni; et genitas procrescere posse.
Esse igitur genere in quovis primordia rerum
Infinita palam'st, unde omnia suppeditantur.
Nec superare queunt motus utique exitiales
Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porro rerum genitales, auctificique
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum;
Et superantur item: miscetur funere vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta'st,
Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, et funeris atri.
Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, et memori mandatum mente tenere:
Nil esse, in promptu quorum natura tenetur,

Quod genere ex uno consistat principiorum:
Nec quicquam, quod non permisto semine constet.
Et quam quicque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates; ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.
Principio, tellus habet in se corpora prima,
Unde mare immensum volventes flumina fontes
Assidue renovent: habet, ignes unde oriantur:
Nam multis succensa locis ardent sola terræ;
Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit:
Unde etiam fluidas frondeis, et pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.
Quare magna Deum mater, materque ferarum,
Et nostri genitrix hæc dicta'st corporis una.
Hanc veteres Graium docti cecinere poetæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aeris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
Adjunxere feras; quia, quamvis effera, proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxere corona;
Eximiis munita locis quod sustinet urbeis.
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrifice fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes, antiquo more sacrorum,
Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
Dant comites; quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt; quia, numen qui violarint
Matris, et ingrati genitoribus inventi sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum
Concava; raucisonoque minantur cornua cantu;

Et Phrygio ſtimulat numero cava tibia menteis;
Telaque præportant violenti ſigna furoris;
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ poſſint numine Divæ.
Ergo cum primum magnas invecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta ſalute:
Ære atque argento ſternunt iter omne viarum,
Largifica ſtipe ditantes; ninguntque roſarum
Floribus, umbrantes Matrem, comitumque catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter ſe forte catenas
Ludunt, in numerumque exſultant, ſanguine læti,
et
Terrificas capitum quatientes numine criſtas:
Dictæos referunt Curetas: qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultaſſe feruntur;
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulſarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret Matri ſub pectore volnus.
Propterea Magnam armati Matrem comitantur:
Aut quia ſignificant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram;
Præſidioque parent, decorique parentibus eſſe.
Quæ bene, et eximie quamvis diſpoſta ferantur,
Longe ſunt tamen a vera ratione repulſa.
Omnis enim per ſe divum natura neceſſe'ſt
Immortali ævo, ſumma cum pace fruatur,
Semota a noſtris rebus, ſejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Terra quidem vero caret omni tempore ſenſu:
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina ſolis.
Hic ſi quis mare Neptunum, Cereremque vocare

Conſtituet fruges; et Bacchi nomine abuti
Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet orbem
Eſſe Deum Matrem, dum re non ſit tamen apſe.
 Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes, et equorum duellica proles,
Buceriæque greges, ſub eodem tegmine cœli,
Ex unoque ſitim ſedantes flumine aquai,
Diſſimili vivunt ſpecie; retinentque parentum
Naturam; et mores generatim quæque imitantur:
Tanta'ſt in quovis genere herbæ materiai
Diſſimilis ratio: tanta'ſt in flumine quoque.
 Jam vero quamvis animantem, ex omnibus unam,
Oſſa, cruor, venæ, calor, humor, viſcera, nervi
Conſtituunt; quæ ſunt porro diſtantia longe
Diſſimili perfecta figura principiorum.
 Tum porro quæcunque igni flammata cremantur;
Si nil præterea, tamen ex ſe ea corpora trudunt,
Unde ignem jacere, et lumen ſummittere poſſint;
Scintillaſque agere, ac late differre favillam.
Cætera conſimili mentis ratione peragrans,
Invenies intus multarum ſemina rerum
Corpore celare, et varias cohibere figuras.
 Deniquemulta vides, quibus eſt odor, et ſapor una,
Reddita ſunt cum odore; imprimis pleraque dona,
Relligione animum turpi cum tangere parto:
Hæc igitur variis debent conſtare figuris.
Nidor enim penetrat, qua ſuccus non it in artus:
Succus item ſeorſum, et rerum ſapor inſinuatur
Senſibus; ut noſcas primis differre figuris.
Diſſimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt: et res permiſto ſemine conſtant.
 Quinetiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communia verbis;
Cum tamen inter ſe verſus, ac verba neceſſe'ſt
Conſiteare alia ex aliis conſtare elementis.

Non

Non quod multa parum communis littera currat;
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem:
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cum sint primordia, longe
Dissimili tamen inter se consistere summa
Possunt: ut merito ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbustaque læta.
Nec tamen omnimodis connecti posse putandu'st
Omnia: nam volgo fieri portenta videres;
Semiferas hominum species existere; et altos
Interdum ramos egigni corpore vivo;
Multaque connecti terrestria membra marinis:
Tum flammam tetro spiranteis ore Chimæras
Pascere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifestu'st: omnia quando
Seminibus certis, certa genetrice, creata
Conservare genus crescentia posse videmus.
Scilicet id certa fieri ratione necesse'st.
Nam sua cuique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora discedunt; connexaque convenienteis
Efficiunt motus: at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam: multaque cæcis
Corporibus fugiunt e corpore percita plagis;
Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque intra
Vitaleis motus consentire, atque animari.
Sed ne forte putes animalia sola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis
Nam veluti tota natura dissimiles sunt
Inter se genitæ res quæque; ita quamque necesse'st
Dissimili constare figura principiorum.
Non quod multa parum simili sint prædita forma;
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constent.
Semina cum porro distent; differe necesse'st
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus: quæ non animalia solum

Corpora ſejungunt, ſed terras, ac mare totum
Secernunt, cœlumque a terris omne retentant.
Nunc age, dicta meo dulci quæſita labore
Percipe: ne forte hæc albis ex alba rearis
Principiis eſſe, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de ſemine nata:
Neve alium quemvis quæ ſunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiai
Corpora conſimili ſint ejus tincta colore:
Nullus enim color eſt omnino materiai
Corporibus, neque par rebus, neque denique diſpar.
In quæ corpora ſi nullus tibi forte videtur
Poſſe animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cum cæcigeni, ſolis qui lumina nunquam
Aſpexere, tamen cognoſcant corpora tactu,
Ex ineunte ævo, nullo contincta colore:
Scire licet, menti quoque noſtræ corpora poſſe
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipſi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo ſentimus tincta colore.
Quod quoniam vinco fieri, nunc eſſe docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe'ſt;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors eſt illius, quod fuit ante.
Proinde colore cave contingas ſemina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Præterea, ſi nulla coloris principiis eſt
Reddita natura; at variis ſunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
Præterea, magni quod refert, ſemina quæque
Cum quibus, et quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:
Perfacile extemplo rationem reddere poſſis,
Cur

Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo fieri poſſint candore repente.
Ut mare, cum magni commorunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim poſſis nigrum, quod ſæpe videmus,
Materies ubi permiſta 'ſt illius, et ordo
Principiis mutatus, et addita, demptaque quædam,
Continuo id fieri ut candens videatur, et album:
Quod ſi cæruleis conſtarent æquora ponti
Seminibus, nullo poſſent albeſcere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, cærula quæ ſint
Nunquam in marmoreum poſſunt migrare colorem.
Sin alio, atque alio ſunt ſemina tincta colore,
Quæ maris efficiunt unum, purumque nitorem:
Ut ſæpe ex aliis formis, variiſque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ:
Conveniebat, uti in quadrato cernimus eſſe
Diſſimileis formas; ita cernere in æquore ponti,
Aut alio in quovis uno, puroque nitore,
Diſſimileis longe inter ſe, varioſque colores.
Præterea, nihil officiunt, obſtantque figuræ
Diſſimiles, quo quadratum minus omne ſit extra:
At varii rerum impediunt, prohibentque colores
Quo minus eſſe uno poſſit res tota nitore.
Tum porro, quæ ducit et inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, cauſſa, colores,
Occidit, (ex albis quoniam non alba creantur;
Nec quæ nigra cluent, de nigris; ſed variis de.)
Quippe etenim multo proclivius exorientur
Candida de nullo, quam de nigrante colore,
Aut alio quovis, qui contra pugnet, et obſtet.
Præterea, quoniam nequeunt ſine luce colores
Eſſe, neque in lucem exiſtunt primordia rerum:
Scire licet quam ſint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris,
Lumine qui mutatur in ipſo, propterea quod

Recta aut obliqua percussus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
Quæ sita cervices circum, collumque coronat:
Namque alias fit uti rubro sit clara pyropo;
Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.
Caudaque pavonis, larga cum luce repleta'st,
Consimili mutat ratione obversa colores:
Qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
Scilicet id sine eo fieri non posse putandu'st.
Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cum sentire colorem dicitur album;
Atque aliud porro, nigrum cum, et cætera, sentit;
Nec refert ea, quæ tangas, quo forte colore
Prædita sint, verum quali magis apta figura:
Scire licet, nil principiis opus esse colores:
Sed variis formis varianteis edere tactus.
Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, et omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis esse nitore:
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem;
Et nigros fieri nigro de semine cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.
Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
Distrahitur magis; hoc magis est ut cernere possis
Evanescere paullatim, stinguique colorem:
Ut fit ubi in parvas parteis discerpitur aurum,
Purpura, pœniceusque color clarissimu' multo,
Filatim cum distractus disperditur omnis:
Noscere ut hinc possis, prius omnem efflare colorem
Particulas, quam discedant ad semina rerum.
Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,

Ut

Ut non omnibus attribuas sonitus, et odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota.
Nec minus hæc animum, cognoscere posse sagacem
Quam quæ sunt aliis rebus privata, notisque.
Sed ne forte putes solo spoliata colore
Corpora prima manere: etiam secreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
Et sonitu sterila, et succo jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut amaracini blandum, stactæque liquorem
Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cum facere instituas: cum primis quærere par est,
(Quoad licet, ac potis es reperire,) inolentis olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
Concoctosque, suo contactos perdere viro.
Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus odorem;
Nec sonitum; quoniam nihil ab se mittere possunt:
Nec simili ratione saporem denique quemquam;
Nec frigus; neque item calidum, tepidumque vaporem; et
Cætera; quæ cum ita suut tandem, ut mortalia constent,
Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
Omnia sint a principiis sejuncta necesse'st,
Immortalia si volumus subjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Nunc ea, quæ sentire videmus cunque necesse'st
Ex insensilibus tamen omnia confiteare
Principiis constare: neque id manifesta refutant,
Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt:
Sed magis ipsa manu ducunt, et credere cogunt,

Ex

Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet, vivos existere vermeis
Stercore de tetro, putrorem cum sibi nacta 'st
Intempestivis ex imbribus humida tellus.
Præterea cunctas itidem res vertere sese.
Vertunt se fluvii, frondes, et pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam: et nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, et corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, et hinc sensus animantum procreat omneis:
Non alia longe ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, et in igneis omnia versat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata,
Et commista quibus dent motus, accipiantque?
Tum porro quid id est, animum quod percutit ipsum?
Quod movet? et varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ne credas sensile gigni?
Nimirum, lapides, et ligna, et terra quod una
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
Illud in his igitur fœdus meminisse decebit;
Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
Sensilia extemplo, et sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula constent,
Sensile quæ faciunt, et qua sint prædita forma,
Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.
Et tamen hæc cum sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt; quia corpora materiai
Antiquis ex ordinibus permota nova re,
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
Deinde ex sensilibus cum sensile posse creari
Constituunt, porro ex aliis sentire suetis;
Mollia tum faciunt: nam sensus jungitur omnis
Visceribus,

Viſceribus, nervis, venis, quæcunque videmus
Mollia mortali conſiſtere corpore creta.
Sed tamen eſto jam poſſe hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut ſenſum partis habere;
Aut ſimilia totis animalibus eſſe putari.
At nequeant per ſe partes ſentire, nec eſſe:
Namque alium ſenſus membrorum reſpuit omnium:
Nec manus a nobis potis eſt ſecreta, neque ulla
Corporis omnino ſenſum pars ſola tenere.
Linquitur, ut totis animalibus adſimulentur;
Vitali ut poſſint conſentire undique ſenſu.
Qui poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, animalia cum ſint,
Atque animalibu' ſint mortalibus una, eademque?
Quod tamen ut poſſint: ab cœtu concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamque animantum:
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque
Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, feraſque.
Quod ſi forte ſuum dimittunt corpore ſenſum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus ante,)
Quatinus in pullos animaleis vertier ova
Cerminus alituum; vermeiſque effervere, terram
Intempeſtivos cum putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni poſſe ex non ſenſibu' ſenſus.
Quod ſi forte aliquis dicet, duntaxat oriri
Poſſe ex non-ſenſu ſenſus, ſed mobilitate
Ante aliqua tanquam partum, quam proditur extra:
Huic ſatis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, niſi concilio ante coacto:
Nec commutari quicquam ſine conciliatu
Primorum; ut nequeunt ullius corporis eſſe
Senſus ante ipſam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aere fluminibus, terris, flammaque creatis:

Nec

Nec congreſſa modo vitaleis convenienti
Contulit inter ſe motus, quibus omnituentes
Accenſi ſenſus animantem quamque tuentur.
Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repente adfligit, et omneis
Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus.
Diſſolvuntur enim poſituræ principiorum;
Et penitus motus vitales impediuntur;
Donec materies omnes concuſſa per artus
Vitaleis animæ nodos e corpore ſolvit,
Diſperſamque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quæque?
Fit quoque, uti ſoleant minus oblato acriter ictu
Reliquiæ motus vitalis vincere ſæpe,
Vincere, et ingenteis plagæ ſedare tumultus,
Inque ſuos quicquid rurſus revocare meatus,
Et quaſi jam lethi dominantem in corpore motum
Diſcutere, ac pœne amiſſos accendere ſenſus.
Nam, quare potius lethi jam limine ab ipſo
Ad vitam poſſint conlecta mente reverti,
Quam quo decurſum prope jam ſiet, ire, et abire?
Præterea, quoniam dolor eſt ubi materiai
Corpora vi quadam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intus:
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia poſſe dolore
Tentari; nullamque voluptatem capere ex ſe:
Quandoquidem non ſunt ex ullis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent;
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent eſſe ullo prædita ſenſu.
Denique, uti poſſint ſentire animalia quæque,
Principiis ſi etiam 'ſt ſenſus tribuendus eorum:
Quid? genus humanum propritim de quibu' factum'ſt?

Scilicet

Scilicet et riſu tremulo concuſſa cachinnant;
Et lacrymis ſpargunt rorantibus ora, genaſque;
Multaque de rerum miſtura dicere callent;
Et ſibi proporro quæ ſint primordia quærunt.
Quandoquidem totis mortalibus adſimulata
Ipſa quoque ex aliis debent conſtare elementis;
Inde alia ex aliis, nuſquam conſiſtere ut auſis.
Quippe ſequar, quodcunque loqui, ridereque dices,
Et ſapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut ſit.
Quod ſi delira hæc, furioſaque cernimus eſſe;
Et ridere poteſt ex non ridentibu' factus;
Et ſapere, et doctis rationem reddere dictis,
Non ex ſeminibus ſapientibus, atque diſertis:
Qui minus eſſe queant ea, quæ ſentire videmus
Seminibus permiſta carentibus undique ſenſu?
Denique cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem Pater eſt, unde alma liquenteis
Humorum guttas Mater cum Terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbuſtaque læta;
Et genus humanum, et parit omnia ſæcla ferarum,
Pabula cum præbet, quibus omnes corpora paſcunt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter merito Maternum nomen adepta'ſt.
Cedit item retro de terra quod fuit ante,
In terras: et quod miſſum 'ſt ex ætheris oris,
Id rurſum cœli rellatum templa receptant.
Nec ſic interimit mors res, ut materiai
Corpora conficiat, ſed cœtum diſſupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit, et efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant ſenſus, et puncto tempore reddant:
Ut noſcas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus, et quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:
(Neve putes æterna penes reſidere poteſſe
Corpora prima, quod in ſummis fluitare videmus

Rebus, et interdum nasci, subitoque perire:)
Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
Cum quibus, et quali sint ordine quæque locata.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
Significant; eadem fruges, arbusta, animanteis;
Si non omnia sint, at multo maxima pars est
Consimilis: verum positura discrepitant hæc.
Sic ipsis in rebus item jam materiai
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Cum permutantur, mutari res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Accidere, et nova se species ostendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla 'st, quin ea primum
Difficilis magis ad credendum constet: itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim: ut cœli clarum purumque colorem,
Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
Lunæque, et solis præclara luce nitorem:
Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,
Ex improviso ceu sint objecta repente;
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
Nil ut opinor, ita hæc species miranda fuisset;
Quom tibi jam nemo fessus satiate videndi
Suspicere in cœli dignatur lucida templa.
Desine quapropter novitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
Judicio perpende, et, si tibi vera videtur,
Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra.
Quærit enim ratione animus, cum summa loci sit
Infinita foras hæc extra mœnia mundi;
Quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens;
Atque animi jactus liber quo pervolet ipse.
Principio,

Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, superaque, per omne
Nulla 'st finis, (uti docui) res ipsaque per se
Vociferatur, et elucet natura profundi.
Nullo jam pacto verisimile esse putandum 'st,
(Undique cum vorsus spatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, summaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu:)
Hunc unum terrarum orbem, cœlumque creatum;
Nil agere illa foris tot corpora materiai:
Cum præsertim hic sit natura factus; et ipsa
Sponte sua forte offensando semina rerum
Multimodis, temere, incassum, frustraque, coacta
Tandem cooluerint ea, quæ conjecta repente
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terrai, maris, et cœli, generisque animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse 'st
Esse alios alibi congressus materiai,
Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.
Præterea, cum materies est multa parata;
Cum locus est præsto; nec res, nec caussa moratur
Ulla; geni debent nimirum, et confieri res.
Nunc et seminibus si tanta 'st copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis;
Visque eadem, et natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
Atque huc sunt conjecta: necesse 'st confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, et sæcla ferarum.
Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, et unica, solaque crescat:
Quin cujusque sient sœcli, permultaque eodem
Sint genere, in primis animalibus, indice mente.
Invenies sic montivagum genus esse ferarum;
Sic hominum genitam prolem; sic denique mutas
Squammigerum pecudes; et corpora cuncta volantum.

Quapropter cœlum ſimili ratione fatendum'ſt,
Terramque, et ſolem, lunam, mare, cætera, quæ
ſunt,
Non eſſe unica, ſed numero magis innumerali:
Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
Tam manet his; et tam nativo hæc corpore conſtant,
Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.

Quæ bene cognita ſi teneas: natura videtur
Libera continuo, dominis privata ſuperbis,
Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Diis agere expers.
Nam (proh ſancta Deum tranquilla pectora pace
Quæ placidum degunt ævum, vitamque ſerenam!)
Quis regere immenſi ſummam; quis habere profundi
Endo manu validas potis eſt moderanter habenas?
Quis pariter cœlos omneis convertere? et omneis
Ignibus ætheriis terras ſuffire feraceis?
Omnibus inque locis eſſe omni tempore præſto?
Nubibus ut tenebras faciat; cœlique ſerena
Concutiat ſonitu? tum fulmina mittat; et ædeis
Sæpe ſuas diſturbet; et in deſerta recedens
Sæviat, exercens telum, quod ſæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?

Multaque poſt mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, et terræ, ſoliſque coortum,
Addita corpora ſunt extrinſecus; addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne;
Unde mare, et terræ poſſent augeſcere; et unde
Adpareret ſpatium cœli domus, altaque tecta
Tolleret a terris procul; et conſurgeret aer.
Nam ſua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora diſtribuuntur, et ad ſua ſæcla recedunt:
Humor ad humorem; terreno corpore terra
Creſcit; et ignem ignes procudunt, ætheraque æther:
Donicum ad extremum creſcendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix.

Ut

Ut fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet consistere rebus:
His natura suis refrænat viribus auctum.
Nam, quæcunque vides hilaro grandescere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ;
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt:
Dum facile in venas cibus omnis diditur; et dum
Non ita sunt late dispersa, ut multa remittant;
Et plus dispendI faciant, quam vescitur ætas.
Nam certe fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum'st: sed plura accedere debent,
Donicum olescendi summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis, et robur adultum
Frangit; et in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior; (augmine demto,)
Et quo latior est; in cunctas undique parteis
Pluria eo dispergit, et a se corpora mittit.
Nec facile in venas cibus omnis diditur eij;
Nec satis est, pro quam largos exæstuat æstus,
Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est; et quod satis est, natura novare.
Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt; et cum externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique desit;
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora conficere, et plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Nequicquam: quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est; neque quantum opus est, natura ministrat.
Jamque adeo affecta 'st ætas; effœtaque tellus

Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
Aurea de cœlo demisit funis in arva;
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa crearunt:
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit;
Ipsa dedit dulceis fœtus, et pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
Conterimusque boves, et vires agricolarum:
Conficimus ferrum vix arvis suppeditati:
Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Jamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebrius incassum magnum cecidisse laborem:
Et cum tempora temporibus præsentia confert
Præteritis; laudat fortunas sæpe parentis:
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacile angustis tolerarit finibus ævum;
Cum minor esset agri multo modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabescere, et ire
Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA.

LIBER III.

E TENEBRIS tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda vitæ;
Te ſequor o Graiæ gentis decus; inque tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis;
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aveo. Quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?
Tu pater, et rerum inventor; tu patria nobis
Suppeditas præcepta; tuiſque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in ſaltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta;
Aurea, perpetua ſemper digniſſima vita.
Nam ſimul ac ratio tua cœpit vociferari
Naturam rerum haud divina mente coortam;
Diffugiunt animi terrores; mœnia mundi
Diſcedunt; totum video per Inane geri res.
Apparet divum numen, ſedeſque quietæ;
Quas neque concutiunt venti; neque nubila nimbis
Adſpergunt; neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: ſemperque innubilus æther

Integit,

Integit, et large diffuſo lumine ridet.
Omnia ſuppeditat porro natura; neque ulla
Res animi pacem delibrat tempore in ullo
At contra nuſquam apparent Acheruſia templa:
Nec tellus obſtat, quin omnia diſpiciantur,
Sub pedibus quæcunque infra per Inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror; quod ſic natura tua vi
Tam manifeſta patet ex omni parte retecta.

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint; et quam variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent æterno percita motu;
Quoque modo poſſint ex his res quæque creari:
Haſce ſecundum res Animi natura videtur,
Atque Animæ claranda meis jam verſibus eſſe:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
Omnia ſuffundens mortis nigrore; neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam puramque relinquit.

Nam, quod ſæpe homines morbos magis eſſe timendos
Infamemque ferunt vitam, quam tartara lethi;
Et ſe ſcire animi naturam ſanguinis eſſe;
Nec prorſum quicquam noſtræ rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, ſi fert ita forte voluntas,
Jactari cauſſa, quam quod res ipſa probetur.
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conſpectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:
Et quocunque tamen miſeri venere, parentant;
Et nigras mactant pecudes; et manibu' divis
Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
Acrius advertunt animos ad relligionem.

Quo magis indubiis hominem ſpectare periclis
Convenit; adverſiſque in rebus noſcere qui ſit.

Nam

Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur; et eripitur persona, manet res.
Denique avarities, et honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
Juris; et interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opeis: hæc vulnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama, et contemptus, et acris egestas
Semota ab dulci vita stabilique videntur;
Et quasi jam lethi portas cunctarier ante:
Unde homines, dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longe, longeque recesse;
Sanguine civili rem conflant; divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes:
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineum mensas odere, timentque.
Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum esse potentem,
Illum aspectari, claroque incedere honore;
Ipsi se in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, et nominis ergo:
Et sæpe usque adeo, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Ut sibi consciscant mœrenti pectore lethum;
Obliti fontem curarum hunc esse timorem;
Hunc vexare pudorem; hunc vincula amicitiai
Rumpere; et in summa pietatem evertere fundo.
Nam jam sæpe homines patriam, carosque parenteis
Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
Non radii solis, neque lucida tela diei

Discutiant,

Discutiant, sed nuturæ species, ratioque.
Primum Animum dico (mentem quem sæpe vocamus,)
In quo concilium vitæ, regimenque locatum'st,
Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, et pes,
Atque oculi partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem Sapientum turba putarunt
Sensum animi certà non esse in parte locatum;
Verum habitum quendam vitalem corporis esse;
Harmoniam Graij quam dicunt; quod faciat nos
Vivere cum sensu, nulla cum in parte siet mens:
Ut bona sæpe valetudo cum dicitur esse
Corporis; et non est tamen hæc pars ulla valentis:
Sic animi sensum non certa parte reponunt:
Magnopere in quo mi diversi errare videntur.
Sæpe utique in promptu corpus, quod cernitur, ægrit;
Cum tamen ex alia lætamur parte latenti:
Et retro fit, uti contra sit sæpe vicissim,
Cum miser ex animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quam si pes cum dolet ægri,
In nullo caput interea sit forte dolore.
Præterea molli somno cum dedita membra;
Effusumque jacet sine sensu corpus onustum:
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur; et omneis accipit in se
Lætitiæ motus, et curas cordis inaneis.
Nunc Animam quoque ut in membris cognoscere possis
Esse, neque harmoniam corpus retinere solere:
Pincipio fit, uti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rursus, cum corpora pauca caloris
Diffugere; forasque per os est editus aer;
Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit:

Noscere

Noſcere ut hinc poſſis, non æquas omnia parteis
Corpora habere; neque ex æquo fulcire ſalutem:
Sed magis hæc, venti quæ ſunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Eſt igitur calor, ac ventus vitalis in ipſo
Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus.
Quapropter, quoniam'ſt animi natura reperta,
Atque animæ, quaſi pars hominis: redde harmoniai
Nomen ab organico ſaltu delatum Heliconis;
Sive aliunde ipſi porro traxere; et in illam
Tranſtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat.
Quicquid id eſt, habeant: Tu cætera percipe dicta.
Nunc animum, atque animam dico conjuncta teneri
Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed caput eſſe quaſi, et dominari in corpore toto
Conſilium, quod nos animum, mentemque vocamus:
Idque ſitum media regione in pectoris hæret.
Hic exſultat enim pavor, ac metus; hæc loca circum
Lætitiæ mulcent; hic ergo mens animuſque 'ſt.
Cætera pars animæ per totum diſſita corpus
Paret; et ad numen mentis, momenque movetur:
Idque ſibi ſolum per ſe ſapit, et ſibi gaudet:
Cum neque res animam, neque corpus commovet ulla.
Et quaſi, cum caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: ſic animus nonnunquam læditur ipſe,
Lætitiaque viget; cum cætera pars animai
Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
Verum ubi vehementi magis eſt commota metu mens,
Conſentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, et pallorem exiſtere toto
Corpore; et infringi linguam; vocemque aboriri;
Caligare oculos; ſonere aureis; ſuccidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus

Sæpe homines: facile ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe animam cum animo conjunctam; quæ cum animi vi
Percuſſa 'ſt exin corpus propellit, et icit.
Hæc eadem ratio naturam animi, atque animai
Corpoream docet eſſe: ubi enim propellere membra;
Conripere ex ſomno corpus; mutareque voltum;
Atque hominem totum regere ac verſare videtur:
(Quorum nil fieri ſine tactu poſſe videmus;
Nec tactum porro ſine corpore:) nonne fatendum 'ſt
Corporea natura animum conſtare, animamque?
Præterea pariter fungi cum corpore; et una
Conſentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus offendit vitam vis horrida teli,
Oſſibus ac nervis diſcluſis intus adacta;
Attamen inſequitur languor; terræque petitus
Suavis; et in terra mentis qui gignitur æſtus;
Interdumque quaſi exſurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi eſſe neceſſe 'ſt:
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.
Is tibi nunc animus quali ſit corpore; et unde
Conſtiterit; pergam rationem reddere dictis.
Principio eſſe aio perſubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum conſtare. Id ita eſſe,
Hinc licet advertas animum, ut pernoſcere poſſis.
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quam ſi mens fieri proponit, et inchoat ipſa.
Ocius ergo animus, quam res ſe perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere 'ſt, conſtare rotundis
Perquam ſeminibus debet, perquamque minutis;
Momine uti parvo poſſint impulſa moveri.
Namque movetur aqua, et tantillo momine flutat;
Quippe volubilibus, parviſque creata figuris.
At contra mellis conſtantior eſt natura,

Et pigri latices magis, et cunctantior actus;
Hæret enim inter se magis omnis materiai
Copia: nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus; neque tam subtilibus atque rotundis.
Namque papaverum, aura potest suspensa, levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus.
At contra lapidum conjectum, spiclorumque
Nenu potest. Igitur parvissima corpora quanto
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contra quo quæque magis cum pondere magno,
Asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
Nunc igitur, quoniam'st animi natura reperta
Mobilis egregie; perquam constare necesse'st
Corporibus parvis et lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, O Bone, rebus
Utilis invenietur, et opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quam tenui constet textura; quamque loco se
Contineat parvo, si possit conglomerari;
Quod simul atque hominem lethi secura quies est.
Indepta; atque animi natura, animæque recessit:
Nil ibi limatum de toto corpore cernas
Ad speciem; nil ad pondus: mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo animam totam perparvis esse necesse'st
Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
Quatinus omnis ubi e toto jam corpore cessit;
Extima membrorum circum-cæsura tamen se
Incolumem præstat; nec defit ponderis hilum:
Quod genus, est Bacchi cum flos evanuit; aut cum
Spiritus unguenti suaveis diffugit in auras;
Aut aliquo cum jam succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea; neque detractum de pondere quicquam:
Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
Efficiunt, et odorem in toto corpore rerum.

Quare etiam atque etiam mentis naturam, animæque
Scire licet perquam pauxillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda'st.
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura,
Mista vapore; vapor porro trahit aera secum;
Nec calor est quisquam, cui non sit mistus et aer.
Rara quod ejus enim constat natura, necesse'st
Aeris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex animi'st igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur qædam natura necesse'st
Attribuatur; (ea'st omnino nominis expers:)
Qua neque mobilius quicquam; neque tenuius extat;
Nec magis e parvis, aut lævibus ex elementis;
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris;
Inde calor motus, et venti cæca potestas
Accipit; inde aer; inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis; tum viscera persentiscunt
Omnia; postremo datur ossibus, atque medullis,
Sive voluptas est, sive'st contrarius ardor.
Nec temere huc dolor usque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Usque adeo ut vitæ desit locus; atque animai
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem,
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas.
Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.

Inter

Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se, nihil ut secernier unum
Possit; nec spatio fieri divisa potestas:
Sed quasi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantum viscere volgo
Est odor, et quidam calor, et sapor; et tamen ex his
Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aer, et venti cæca potestas
Mista creant unam naturam, et mobilis illa
Vis, initium motus ab se quæ dividit ollis;
Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque;
Nec magis hac infra quicquam est in corpore nostro:
Atque anima'st animæ proporro totius ipsa.
Quod genus in nostris membris, et corpore toto
Mista latens animi vis est, animæque potestas;
Corporibus quia de parvis, paucisque creata'st.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet; atque animai totius ipsa
Proporro 'st anima; et dominatur corpore toto.
Consimili ratione necesse 'st ventus, et aer,
Et calor inter se vigeant commista per artus;
Atque aliis aliud subsit magis, emineatque;
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
Aeris interimant sensum, diductaque solvant.
Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira;
Cum fervescit, et ex oculis micat acribus ardor.
Est et frigida multa comes formidinis aura;
Quæ ciet horrorem in membris, et concitat artus.
Est etiam quoque pacati status aeris ille;
Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facile effervescit in ira:
Quo genere in primis vis est violenta leonum;
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes;

Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
At ventosa magis cervorum frigida mens est;
Et gelidas citius per viscera concitat auras;
Quæ tremulum faciunt membris existere motum.
At natura boum placido magis aere vivit;
Nec nimis irai fax unquam subdita percit
Fumida, suffundens cæcæ caliginis umbras;
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
Inter utrosque sita 'st, cervos, sævosque leones.
Sic hominum genus est: quamvis doctrina politos
Constituat pariter quosdam; tamen illa relinquit
Naturæ cujusque animæ vestigia prima.
Nec radicitus evelli mala posse putandum'st;
Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citius paullo tentetur; at ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre necesse'st
Naturas hominum varias, moresque sequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere caussas;
Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare potesse;
Usque adeo naturarum vestigia linqui
Parvola, quæ nequeat ratio depellere dictis:
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.
Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni;
Ipsaque corporis est custos; et caussa salutis.
Nam communibus inter se radicibus hærent:
Nec sine pernicie divelli posse videntur.
Quod genus, e turis glebis evellere odorem
Haud facile'st, quin intereat natura quoque ejus.
Sic animi, atque animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile'st, quin omnia dissolvantur.
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter se fiunt consorti prædita vita:
Nec sine vi quicquam alterius sibi posse videtur

Corporis,

Corporis, atque animi ſeorſum ſentire poteſtas:
Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accenſus nobis per viſcera ſenſus.
Præterea, corpus per ſe nec gignitur unquam;
Nec creſcit; nec poſt mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit ſæpe vaporem,
Qui datus eſt, neque ab hac cauſa convellitur ipſe,
Sed manet incolumis: non, inquam, ſic animai
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt convolſi, conque putreſcunt.
Ex ineunte ævo ſic corporis atque animai
Mutua vitaleis diſcunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvoque repoſta;
Diſcidium ut nequeat fieri ſine peſte, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta 'ſt cauſſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum.
Quod ſupereſt, ſi quis corpus ſentire renutat;
Atque animam credit permiſtam corpore toto
Suſcipere hunc motum, quem ſenſum nominitamus;
Vel manifeſtas res contra, veraſque repugnat.
Quid ſit enim corpus ſentire quis efferet unquam,
Si non ipſa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimiſſa anima corpus caret undique ſenſu:
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.
Dicere porro oculos nullam rem cernere poſſe;
Sed per eos animum ut foribus ſpectare recluſis,
Deſipere'ſt: contra cum ſenſus dicat eorum:
Senſus enim trahit, atque acies detrudit ad ipſas;
Fulgida præſertim cum cernere ſæpe nequimus;
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit: neque enim, qua cernimus ipſi,
Oſtia ſucipiunt ullum recluſa laborem.
Præterea, ſi pro foribus ſunt lumina noſtra;
Jam magis exemptis oculis debere videtur

 Cernere

Cernere res animus ſublatis poſtibus ipſis.
Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit;
Corporis atque animi primordia ſingula primis
Adpoſita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cum multo ſunt animai elementa minora,
Quam quibus e corpus nobis et viſcera conſtant;
Tum numero quoque conſedunt; et rara per artus
Diſſita ſunt; duntaxat ut hoc promittere poſſis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora ſenſiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima animai.
Nam neque pulveris interdum ſentimus adhæſum
Corpore; nec membris incuſſam inſidere cretam;
Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila
Obvia ſentimus, quando obretimur euntes;
Nec ſupra caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem; nec plumas avium; pappoſque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviſcunque animantis
Sentimus; nec priva pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro culices, et cætera ponunt.
Uſque adeo prius eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,
Quam primordia ſentiſcant concuſſa animai;
Et quam intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, et diſſultare viciſſim.
Et magis eſt animus vitai clauſtra coercens;
Et dominantior ad vitam; quam vis animai.
Nam ſine mente, animoque nequit reſidere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla animai;
Sed comes inſequitur facile, et diſcedit in auras;
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vita, cui mens animuſque remanſit,
Quamvis eſt circum-cæſis lacer undique membris:
Truncus, ademta anima circum, membriſque remotis,
Vivit,

Vivit, et ætherias vitaleis ſuccipit auras:
Si non omnimodis, at magna parte animai
Privatus, tamen in vita cunctatur, et hæret.
Ut lacerato oculo circum ſi pupula manſit
Incolumis, ſtat cernendi vivata poteſtas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem;
Sed circumcidas aciem, ſolamque relinquas:
Id quoque enim ſine pernicie conſiet eorum.
At ſi tantula pars oculi media illa pereſa'ſt;
Incolumis quamvis alioqui ſplendidus orbis;
Occidit extemplo lumen, tenebræque ſequuntur:
Hoc anima atque animus vincti ſunt fœdere ſemper.
Nunc age, nativos animantibus, et mortaleis
Eſſe animos, animaſque leveis, ut noſcere poſſis;
Conquiſita diu, dulcique reperta labore,
Digna tua pergam diſponere carmina vita.
Tu fac utrumque uno ſubjungas nomen eorum;
Atque animam, verbi cauſſa, cum dicere pergam,
Mortalem eſſe docens; animum quoque dicere credas:
Quatinus eſt unum inter ſe, conjunctaque res eſt.
Principio, quoniam tenuem conſtare minutis
Corporibus docui; multoque minoribus eſſe
Principiis factam, quam liquidus humor aquai 'ſt;
Aut nebula; aut fumus: nam longe mobilitate
Præſtat, et a tenui cauſſa magis icta movetur:
Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur:
Quod genus, in ſomnis ſopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
Nam procul hæc dubio nobis ſimulacra genuntur.
Nunc igitur quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere humorem, et laticem diſcedere cernis:
Et nebula, ac fumus quoniam diſcedit in auras:
Crede animam quoque diffundi; multoque perire
Ocius, et citius diſſolvi corpora prima,
Cum ſemel omnibus e membris ablata receſſit.

Quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus,
Cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
Ac rarefactum detracto sanguine venis;
Aere qui credas posse hanc cohiberier ullo?
Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit?
  Præterea, gigni pariter cum corpore; et una
Crescere sentimus; pariterque senescere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore; sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolevit viribus ætas;
Consilium quoque majus, et auctior est animi vis.
Post ubi jam validis quassatu 'st viribus ævi
Corpus; et obtusis ceciderunt viribus artus:
Claudicat ingenium; delirat linguaque; mensque;
Omnia deficiunt; atque uno tempore desunt.
Ergo dissolvi quoque convenit omnem animai
Naturam; ceu fumus in altas aeris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Crescere; et (ut docui) simul ævo fessa fatiscit.
  Huc accedit, uti videamus, corpus ut ipsum
Suscipere immaneis morbos, durumque dolorem;
Sic animum curas acreis, luctumque, metumque.
Quare participem lethi quoque convenit esse.
  Quinetiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim; deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces; neque noscere vultus
Illorum potis est; ad vitam qui revocantes
Circumstant, lacrymis rorantes ora, genasque.
Quare animum quoque dissolvi fateare necesse 'st:
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor, ac morbus, lethi fabricator uterque 'st;
Multorum exitio perdocti quod sumus ante.
  Denique cur, hominem cum vini vis penetravit
Acris; et in venas discessit diditus ardor;

Consequitur

Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt?
Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur?
Cur ea sunt; nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?
At quæcunque queunt conturbari, inquepediri,
Significant, (paullo si durior insinuarit
Caussa,) fore ut pereant, ævo privata futuro.
Quinetiam, subita vi morbi sæpe coactus
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
Concidit; et spumas agit; ingemit; et tremit artus;
Desipit; extentat nervos; torquetur; anhelat
Inconstanter; et in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens animum: spumans ut in æquore salso
Ventorum validis fervescit viribus unda.
Exprimitur porro gemitus; quia membra dolore
Afficiuntur; et omnino quod semina vocis
Ejiciuntur, et ore foras glomerata feruntur,
Qua quasi consuerunt, et sunt munita viai.
Desipientia fit; quia vis animi, atque animai
Conturbatur; et (ut docui) divisa seorsum
Disiectatur, eodem illo distracta veneno.
Inde, ubi jam morbi se flexit caussa; reditque
In latebras ater corrupti corporis humor;
Tum quasi talipedans primum consurgit; et omneis
Paullatim redit in sensus; animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Jactetur; miserisque modis distracta laboret:
Cur eandem credis, sine corpore, in aere aperto,
Cum validis ventis ætatem degere posse?
Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus; et flecti medicina posse videmus:
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem.
Addere enim parteis; aut ordine trajicere æquum'st;

Aut

Aut aliud prorsum de summa detrahere illum;
Commutare animum quicunque adoritur, et infit;
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi parteis; nec tribui vult,
Immortale quod est quicquam; neque defluere hilum.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
Ergo animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit; (uti docui;) seu flectitur a medicina:
Usque adeo falsæ rationi vera videtur
Res occurrere; et effugium præcludere eunti;
Ancipitique refutatu convincere falsum.
Denique sæpe hominem paullatim cernimus ire;
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primum digitos livescere, et ungueis;
Inde pedes, et crura mori: post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.
Scinditur atqui animæ quoniam natura; nec uno
Tempore sincera existit; mortalis habenda 'st.
Quod si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere; et parteis conducere in unum;
Atque ideo cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quo copia tanta animai
Cogitur, in sensu debet majore videri.
Qui quoniam nusquam 'st; nimirum, (ut diximus ante)
Dilaniata foras dispergitur; interit ergo.
Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
Et dare; posse animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen esse animam fateare necesse 'st.
Nec refert, utrum pereat dispersa per auras;
An contractis in se partibus obbrutescat:
Quando hominem totum magis, ac magis undique sensus
Deficit; et vitæ minus, et minus undique restat.
Et quoniam mens est hominis pars una; locoque
Fixa

Fixa manet certo; velut aures, atque oculi sunt;
Atque alii sensus, qui vitam cunque gubernant:
Et veluti manus, atque oculus, naresve, seorsum
Secreta a nobis nequeant sentire; neque esse:
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali.
Sic animus per se non quit sine corpore, et ipso
Esse homine; illius quasi quod vas esse videtur:
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eij
Fingere; quandoquidem connexus corpori adhæret.
Denique corporis, atque animi vivata potestas
Inter se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest animi per se natura; nec autem
Cassum anima corpus durare, et sensibus uti.
Scilicet, avolsus radicitus ut nequit ullam
Dispicere ipse oculus rem, seorsum corpore toto:
Sic anima atque animus per se nil posse videntur:
Nimirum, quia per venas, et viscera mistim,
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera dissultare; ideo conclusa moventur
Sensiferos motus; quos extra corpus in auras
Aeris haud possunt post mortem ejecta moveri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aer; si cohibere
Sese anima, atque in eo poterit concludere motus,
Quos ante in nervis, et in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni
Tegmine, et ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus animi fateare necesse'st,
Atque animam; quoniam conjuncta est caussa duobus.
Denique cum corpus nequeat perferre animai
Discidium, quin id tetro tabescat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanarit, uti fumus diffusa animæ vis?

Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit corpus penitus; quia mota loco sunt
Fundamenta foras animæ; manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? multimodis ut noscere possis
Dispertitam animæ naturam exisse per artus:
Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
Quam prolapsa foras enaret in aeris auras?
Quinetiam, fineis dum vitæ vertitur intra;
Sæpe aliqua tamen e caussa labefacta videtur
Ire anima, et toto solvi de corpore membra;
Et quasi supremo languescere tempore voltus;
Molliaque exangui cadere omnia corpore membra:
Quod genus est, animo male factum cum perhibetur,
Aut animum liquisse, ubi jam trepidatur, et omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
Omnis: et hæc ipso cum corpore conlabefiunt:
Ut gravior paullo possit dissolvere caussa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
Non modo non omnem possit durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?
Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
Ire foras animam incolumem de corpore toto;
Nec prius ad jugulum, et superas succedere fauceis:
Verum deficere in certa regione locatam:
Ut sensus alios, in parti quemque sua, scit
Dissolvi: quod si immortalis nostra foret mens;
Non jam se moriens dissolvi conquereretur:
Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,
Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.
Denique cur animi nunquam mens, consiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed unis
Sedibus,

Sedibus, et certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
Sunt: et ubi quicquid possit durare creatum?
Atque ita multimodis pro totis artubus esse,
Membrorum ut nunquam existat præposterus ordo.
Usque adeo sequitur res rem; neque flamma creari in
Fluminibus solita'st; neque in igni gignier algor.
Præterea, si immortalis natura animai'st;
Et sentire potest, secreta a corpore nostro:
Quinque (ut opinor) eam faciendum'st sensibus auctam:
Nec ratione alia nosmet proponere nobis
Possumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, et scriptorum sæcla priora
Sic animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa
Esse potest anima: neque seorsum lingua, nec aures
Absque anima per se possunt sentire; nec esse.
Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum; et totum esse animale videmus:
Si subito medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque;
Dispertita proculdubio quoque vis animai,
Et discissa, simul cum corpore disjicietur:
At quod scinditur, et parteis discedit in ullas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita desubito permista cæde calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artubus id, quod
Decidit abscissum: cum mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem;
Et simul, in pugnæ studio quod dedita mens est,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque petissit;

Nec tenet, amiſſam lævam cum tegmine ſæpe
Inter equos abſtraxe rotas, falceiſque rapaceis:
Nec cecidiſſe alius dextram, cum ſcandit, et inſtat.
Inde alius conatur adempto ſurgere crure;
Cum digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abſciſſum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculoſque patenteis;
Donec relliquias animai reddidit omneis.
Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrinque
Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro;
Omnia jam ſeorſum cernes amciſa recenti
Volnere tortari; et terram conſpergere tabo;
Ipſam ſeque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at ea ratione ſequetur,
Unam animantem animas habuiſſe in corpore multas.
Ergo diviſa'ſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore: qua propter mortale utrumque putandum'ſt;
In multas quoniam parteis diſcinditur æque.
Præterea, ſi immortalis natura animai
Conſtat; et in corpus naſcentibus inſinuatur:
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere'ſt animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe'ſt, quæ fuit ante,
Interiiſſe: et quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.
Præterea, ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita'ſt animi vivata poteſtas,
Tum cum gignimur, et vitæ cum limen inimus:
Haud ita conveniebat, uti cum corpore, et una

Cum membris videatur in ipso sanguine cresse:
Sed velut in cavea, per se sibi vivere solam
Convenit; ut sensu corpus tamen afflnat omne.
Quare etiam atque etiam nec originis esse putandum'st
Experteis animas; nec lethi lege solutas.
Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum'st
Corporibus nostris extrinsecus insinuatas:
Quod fieri totum contra manifesta docet res.
Namque ita connexa'st per venas, viscera, nervos,
Ossaque; uti dentes quoque sensu participentur:
Morbus ut indicat; et gelidai stringor aquai;
Et lapis oppressus sub dente e frugibus asper.
Nec tam contextae cum sint, exire videntur
Incolumes posse; et salvas exsolvere sese
Omnibus e nervis, atque ossibus, articulisque.
Quod si forte putas extrinsecus insinuatam
Permanare animam nobis per membra solere;
Tanto quaeque magis cum corpore fusa peribit.
Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergo.
Dispertitur enim per caulas corporis omneis:
Ut cibus in membra atque artus cum diditur omneis,
Disperit; atque aliam naturam sufficit ex se.
Sic anima, atque animus quamvis integra recens in
Corpus eunt; tamen in manando dissolvuntur:
Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
Particulae, quibus haec animi natura creatur;
Quae nunc in nostro dominatur corpore, nata
Ex illa, quae tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura animae; neque funeris expers.
Semina praeterea linquuntur, necne, animai
Corpore in exanimo? quod si linquuntur, et insunt,
Haud erit, ut merito immortalis possit haberi:
Partibus amissis quoniam libata recessit.

Sin ita ſinceris membris ablata profugit,
Ut nullas parteis in corpore liquerit ex ſe;
Unde cadavera rancenti jam viſcere vermeis
Expirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, et exſanguis tumidos perfluctuat artus?
Quod ſi forte animas extrinſecus inſinuari
Vermibus; et privas in corpora poſſe venire
Credis; nec reputas, cur millia multa animarum
Conveniant, unde una receſſerit: hoc tamen eſt ut
Quærendum videatur, et in diſcrimen agendum:
Utrum tandem animæ venentur ſemina quæque
Vermiculorum; ipſæque ſibi fabricentur ubi ſint:
An jam corporibus perfectis inſinuentur.
At neque, cur faciant ipſæ, quareve laborent,
Dicere ſuppeditat; neque enim, ſine corpore cum ſunt,
Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat:
Et mala multa animus contage fungitur ejus.
Sed tamen his eſto quamvis facere utile corpus,
Quod ſubeant: at qua poſſint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt animæ ſibi corpora, et artus.
Nec tamen eſt ut jam perfectis inſinuentur
Corporibus: neque enim poterunt ſubtiliter eſſe
Connexæ; neque conſenſu contagia fient.
Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur: dolu' volpibus, et fuga cervis
A patribus datur, et patrius pavor incitat artus?
Et jam cætera de genere hoc; cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingeneraſcunt, inque genuntur;
Si non certa ſuo quia ſemine, ſeminioque
Vis animi pariter creſcit cum corpore toto?
Quod ſi immortalis foret, et mutare ſoleret
Corpora; permiſtis animantes moribus eſſent:
Effugeret canis Hyrcano de ſemine ſæpe
Cornigeri incurſum cervi; tremeretque per auras

Aeris

Aeris accipiter fugiens veniente columba;
Desiperent homines; saperent fera sæcla ferarum.
Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, dissolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant una cum corpore cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora semper
Ire humana; tamen quæram, cur e sapienti
Stulta queat fieri; nec prudens sit pucr ullus:
Nec tam doctus equæ pullus, quam fortis equi vis;
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Confugient; quod si jam fit, fateare necesse'st,
Mortalem esse animam; quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.
Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, nisi erit consors in origine prima?
Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in corpore putri?
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? at non sunt immortali ulla pericla.
Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas præsto, deridiculum esse videtur;
Et spectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero; certareque præproperanter
Inter se quæ prima, potissimaque insinuetur:
Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima; neque inter se contendant viribus hilum.
Denique in æthere non arbor; non æquore in alto

Nubes esse queunt; nec pisces vivere in arvis;
Nec cruor in lignis; nec saxis succus inesse:
Certum ac dispositum'st, ubi quicquid crescat, et insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola; neque á nervis, et sanguine longius esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset; et innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam in nostro quoque constat corpore certum;
Dispositumque videtur, ubi esse, et crescere possit
Seorsum anima, atque animus: tanto magis inficiandum
Totum posse extra corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse'st
Confiteare animam distractam in corpore toto.
Quippe etenim mortale æterno jungere; et una
Consentire putare; et fungi mutua posse;
Desipere'st: quid enim diversius esse putandum'st,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quam, mortale quod est, immortali, atque perenni
Junctum, in concilio sævas tolerare procellas?
Præterea, quæcunque manent æterna, necesse'st,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis; ut materiai
Corpora sunt; quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia; sicut Inane'st;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissoluique:

Sicut

Sicut summarum summa'st æterna; neque extra
Quis locus est, quo diffugiat; neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, et valida dissolvere plaga.
At neque (uti docui) solido cum corpore mentis
Natura'st; quoniam admistum'st in rebus inane:
Nec tamen est ut inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem;
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porro natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quo possit vis animai;
Aut alia quavis possit vi pulsa perire.
Haud igitur lethi præclusa'st janua menti.
Quod si forte ideo magis immortalis habenda'st,
Quod lethalibus ab rebus munita tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena salutis;
Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulsa prius, quam, quid noceant, sentire queamus:
Scilicet a vera longe ratione remotum'st.
Præter enim quam quod morbis tum corporis ægrit;
Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris
Macerat; inque metu male habet; curisque fatigat:
Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Adde furorem animi proprium; atque oblivia rerum;
Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.
Nil igitur mors est; ad nos neque pertinet hilum;
Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis;
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris auris:
In dubioque fuit, sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque, marique:

Sic,

Sic, ubi non erimus; cum corporis, atque animai
Difcidium fuerit, quibus e fumus uniter apti;
Scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, fenfumque movere:
Non, fi terra mari mifcebitur, et mare cœlo.
Et, fi jam noftro fentit de corpore, poftquam
Diftracta'ft animi natura, animæque poteftas:
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu, conjugioque
Corporis, atque animæ confiftimus uniter apti.
Nec, fi materiam noftram conlegerit ætas
Poft obitum; rurfumque redegerit, ut fita nunc eft;
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum;
Interrupta femel cum fit repetentia noftra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materia noftra nova proferet ætas.
Nam cum refpicias immenfi temporis omne
Præteritum fpatium; tum motus materiai
Multimodi quam fint: facile hoc adcredere poffis,
Semina fæpe in eodem, ut nunc funt, ordine pofta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta'ft vitai paufa; vageque
Deerrarunt paffim motus ab fenfibus omnes:
Debet enim, mifere quoi forte ægreque futurum'ft,
Ipfe quoque effe in eo tum tempore, cum male poffit
Accidere: At quoniam mors eximit im, prohibetque
Illum, cui poffint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus et nunc nos fumus, ante fuiffe;
Scire licet nobis nihil effe in morte timendum:
Nec miferum fieri, qui non eft, poffe: neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde

Proinde ubi se videas hominem miserarier ipsum,
Post mortem fore, ut aut putescat corpore posto;
Aut flammis interfiat; malisve ferarum:
Scire licet, non sincerum sonere; atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit; et inde
Nec radicitus e vita se tollit, et eicit;
Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque;
Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis a projecto corpore; et illud
Se fingit; sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
Nec videt, in vera nullum fore morte alium se;
Qui possit vivus sibi se lugere peremptum;
Stansque jacentem; nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum 'st malis, morsuque ferarum
Tractari: non invenio qui non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari; atque rigere
Frigore, cum in summo gelidi cubat æquore saxi:
Urgerive superne obtritum pondere terræ.
At jam non domus accipiet te læta; neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere; et tacita pectus dulcedine tangent:
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: miser! o miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt; nec tibi earum
Jam desiderium insidet rerum insuper una.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur;
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem, ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:

At

At nos horrifico cinefactum te prope busto
Insatiabiliter deflebimus; æternumque
Nulla dies nobis mœrorem e pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum'st; quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?
Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque
Pocula sæpe homines; et inumbrant ora coronis;
Ex animo ut dicant, brevis hic est fructus homullis:
Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum,
Quod sitis exurat miseros, atque arida torreat;
Aut aliæ cujus desiderium insideat rei.
Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cum pariter mens et corpus, sopita quiescunt:
Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum:
Et tamen haudquaquam nóstros tunc illa per artus
Longe ab sensiferis primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multo igitur mortem minus ad nos esse putandum;
Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus.
Major enim turbæ disjectus materiai
Consequitur letho; neq quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitai pausa secuta.
Denique si vocem rerum natura repente
Mittat; et hoc aliquoi nostrum sic increpet ipsa:
Quid tibi tantopere'st, mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam si grata fuit tibi vita anteacta, priorque;
Et non omnia, pertusum congesta quasi in vas,
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere:
Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profusa;
Vitaque in offensu'st; cur amplius addere quæris,
Rursum

Rerſum quod pereat male, et ingratum occidat omne:
Nec potiùs vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, et artus
Confecti languent: eadem tamen omnia reſtant;
Omnia ſi pergas vivendo vincere ſæcla:
Atque etiam potiùs, ſi nunquam ſis moriturus.
Quid reſpondeamus, niſi juſtam intendere litem
Naturam? et veram verbis exponere cauſam?
At qui obitum lamentetur miſer amplius æquo;
Non merito inclamet magis, et voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrymas, barathro et compeſce querelas.
Grandior hic vero ſi jam, ſeniorque queratur:
Omnia perfructus vitai præmia, marces?
Sed quia ſemper aves, quod abeſt; præſentia temnis;
Imperfecta tibi elapſa'ſt, ingrataque vita:
Et nec-opinanti mors ad caput adſtitit ante,
Quam ſatur, ac plenus poſſis diſcedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte;
Æquo animoque, agedum, jam aliis concede: neceſſe'ſt.
Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque:
Cedit enim rerum novitate extruſa vetuſtas
Semper; et ex aliis aliud reparare neceſſe'ſt:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus eſt, ut creſcant poſtera ſæcla:
Quæ tamen omnia te, vita perfuncta, ſequentur.
Nec minus ergo ante hæc, quam nunc, cecidere, cadentque.
Sic alid exalio nunquam deſiſtet oriri;
Vitaque mancupio nulli datur, monibus uſu.
Reſpice item quam nil ad nos anteacta vetuſtas
Temporis æterni fuerit, quam naſcimur ante.
Hoc igitur ſpeculum nobis natura futuri
Temporis

Temporis exponit, post mortem denique nostram.
Num quid ibi horribile apparet? num triste videtur
Quicquam? nonne omni somno securius exstat?
Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus, ut fama'st, cassa formidine torpens:
Sed magis in vita Divum metus urget inanis
Mortaleis; casumque timent, quemcunque ferat fors.
Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem;
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
Quamlibet immani projectu corporis exstet,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terrai totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem;
Nec præbere cibum proprio de corpore semper:
Sed Tityos nobis hic est; in amore jacentem
Quem volucres lacerant; atque exest anxius angor;
Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est;
Qui petere a populo fascèis, sævasque secureis
Imbibit; et semper victus, tristisque recedit:
Nam petere imperium, quod inane'st, nec datur unquam;
Atque in eo semper durum sufferre laborem:
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum; quod tamen a summo jam vertice rursum
Volvitur, et plani raptim petit æquora campi.
Deinde animi ingratam naturam pascere semper;
Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam:
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt; fœtusque ferunt, variosque lepores;
Nec tamen explemur vitai fructibus unquam:
Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas

Quod

Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas;
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.
Cerberus, et Furiæ jam vero, et lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æſtus,
Hæc neque ſunt uſquam; neque poſſunt eſſe profecto.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis; ſcelerisque luela
Carcer; et horribilis de ſaxo jactu' deorſum;
Verbera; carnifices; robur; pix; lamina; tædæ:
Quæ tamen et ſi abſunt; at mens ſibi conſcia facti,
Præmetuens, adhibet ſtimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit; nec quæ ſit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit, magis hæc ne in morte graveſcant:
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.
Hoc etiam tibi tute interdum dicere poſſis:
Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit;
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
Ille quoque ipſe, viam qui quondam per mare magnum
Stravit; iterque dedit legionibus ire per altum;
Ac pedibus ſalſas docuit ſuper ire lacunas;
Et contemſit, aquis inſultans, murmura ponti;
Lumine ademto, animam moribundo corpore fudit.
Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Oſſa dedit terræ; proinde ac famul infimus eſſet.
Adde repertores doctrinarum, atque leporum;
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis ſopitu' quiete'ſt.
Denique Democritum poſtquam matura vetuſtas
Admonuit memorem motus langueſcere mentis;

Sponte sua letho caput obvius obtulit ipse.
Ipse Epicurus obit decurso lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio superavit; et omneis
Præstinxit, stellas exortus uti ætherius sol.
Tu vero dubitabis, et indignabere obire,
Mortua quoi vita est prope jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans stertis; nec somnia cernere cessas;
Sollicitamque geris cassa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum
Ebrius urgeris multis miser undique curis;
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?
Si possent homines, proinde ac sentire videntur,
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget;
Et quibus id fiat causis cognoscere; et unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet:
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus;
Quid sibi quisque velit, nescire; et quærere semper;
Commutare locum, quasi onus deponere possit.
Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum'st; subitoque revertit:
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplo, tetigit cum limina villæ;
Aut abit in somnum gravis; atque oblivia quærit;
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.
Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, et angit:
Propterea, morbi quia caussam non tenet æger:
Quam bene si videat; jam, rebus quisque relictis
Naturam primum studeat cognoscere rerum:
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,

Ambi-

Ambigitur ſtatus; in quo ſit mortalibus omnis
Ætas poſt mortem, quæ reſtat cumque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos ſubigit vitai tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat;
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
Præterea, verſamur ibidem, atque inſumus uſque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abeſt, quod avemus, id exſuperare videtur
Cætera: poſt aliud, cum contigit illud, avemus;
Et ſitis æqua tenet vitai ſemper hianteis:
Poſteraque in dubio'ſt fortunam quam vehat ætas;
Quidve ferat nobis caſus; quive exitus inſtet.
Nec prorſum, vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis; nec delibrare valemus,
Quo minus eſſe diu poſſimus morte peremti.
Proinde licet quotvis vivendo condere ſæcla;
Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit:
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitai fecit; et ille,
Menſibus, atque annis qui multis occidit ante.

TITI LUCRETII CARI DE *RERUM NATURA.*

LIBER IV.

AVIA Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita ſolo; juvat integros accedere fonteis;
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Inſignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Muſæ.
Primum quod magnis doceo de rebus; et arctis
Relligionum animos nodis exſolvere pergo:
Deinde, quod obſcura de re tam lucida pango
Carmina, Muſæo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
Nam veluti, pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur; prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
AbſinthI laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potius tali tactu recreata valeſcat.
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata; retroque
Volgus abhorret ab hac: volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram;

Et quasi Museo dulci contingere melle:
Sitibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum; ac persentis utilitatem.
Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint; et quam variis distantia formis
Sponte sua volitent, æterno percita motu;
Quoque modo possint res ex his quæque creari:
Atque, animi quoniam docui natura quid esset;
Et quibus e rebus cum corpore compta vigeret;
Quove modo distracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant; atque in somnis, cum sæpe figuras
Contuimur miras; simulacraque luce carentum;
Quæ nos horrifice languenteis sæpe sopore
Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
Effugere; aut umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
Cum corpus simul, atque animi natura peremta,
In sua discessum dederunt primordia quæque.
Dico igitur, rerum effigias, tenueisque figuras
Mittier ab rebus, summo de corpore earum;
Quæ quasi membrana, vel cortex nominitanda'st;
Quod speciem, ac formam similem gerit ejus imago,
Quojuscunque cluet de corpore fusa vagari.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ; partim diffusa solute;
Robora seu fumum mittunt; ignesque vaporem:
Et partim contexta magis, condensaque; ut olim
Cum

Cum veteres ponunt tunicas æstate cicadæ;
Et vituli cum membranas de corpore summo
Nascentes mittunt; et item cum lubrica serpens
Exuit in spinis vestem: nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas.
Hæc quoniam fiunt; tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti, summo de corpore earum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quam quæ tenuia sunt, hiscendi'st nulla potestas.
Præsertim cum sint in summis corpora rebus
Multa minuta; jaci quæ possint ordine eodem
Quo fuerint, veterem et formæ servare figuram:
Et multo citius, quanto minus endopediri
Pauca queunt; et sunt in prima fronte locata.
Nam certe jaci, atque emergere multa videmus
Non solum ex alto, penitusque, ut diximus ante;
Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem:
Et volgo faciunt id lutea, russaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta Theatris,
Per malos volgata, trabeisque, trementia flutant.
Namque ibi consessum caveai subter, et omnem
Scenai speciem, Patrum, matrumque, Deorumque,
Inficiunt; coguntque suo fluitare colore:
Et quanto circum mage sunt inclusa Theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore
Omnia conrident, conrepta luce diei.
Ergo lintea de summo cum corpore fucum
Mittunt; effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque: ex summo quoniam jaculantur utræ-
que.
Sunt igitur, jam formarum vestigia certa,
Quæ vulgo volitant subtili prædita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.
Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ
res
Consimiles, ideo diffusæ e rebus abundant;

Ex.

Ex alto quia dum viniunt intrinſecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Oſtia ſunt, qua contendunt exire coortæ.
At contra, tenuis ſummi membrana coloris
Cum jacitur, nihil eſt, quod eam diſcerpere poſſit;
In promptu quoniam'ſt in prima fronte locata.
Poſtremo, in ſpeculis, in aqua, ſplendoreque in omni
Quæcunque apparent nobis ſimulacra, neceſſe'ſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quam quæ tenuia ſunt, hiſcendi'ſt nulla poteſtas.
Sunt igitur tenues formarum, conſimileſque
Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cum poſſit; tamen aſſiduo, crebroque repulſu
Rejectæ, reddunt ſpeculorum ex æquore viſum:
Nec ratione alia ſervari poſſe videntur
Tantopere, ut ſimiles reddantur quoique figuræ.
Nunc age, quam tenui natura conſtet imago,
Percipe: et imprimis quoniam primordia tantum
Sunt infra noſtros ſenſus; tantoque minora,
Quam quæ primum oculi cœptant non poſſe tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quam ſint ſubtilia, percipe paucis.
Primum animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis, quale eſſe putandum'ſt?
Quid? cordis globus, aut oculi? quid? membra? quid? artus?
Quantula ſunt? quid? præterea primordia quæque,
Unde anima, atque animi conſtet natura, neceſſum'ſt,

Nonne

Nonne vides, quam ſint ſubtilia, quamque minuta?
Præterea, quæcunque ſuo de corpore odorem
Exſpirant acrem, panaces, abſiuthia tetra,
Abrotonique graves, et triſtia centaurea:
Horum unumquodvis leviter ſi forte ciebis,
Quamprimum noſcas rerum ſimulacra vagare
Multa, modis multis, nulla vi, caſſaque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo'ſt,
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne forte putes ea demum ſola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum ſimulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ ſponte ſua gignuntur, et ipſa
Conſtituuntur in hoc cœlo, quidicitur aer;
Quæ multis formata modis ſublime feruntur;
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant;
Et quoiuſque modi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facile interdum concreſcere in alto
Cernimus, et mundi ſpeciem violare ſerenam;
Aera mulcenteis motu: nam ſæpe Gigantum
Ora volare videntur, et umbram ducere late:
Interdum magni montes, avolſaque ſaxa
Montibus anteire, et ſolem ſuccedere præter:
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quam facili, et celeri ratione genantur;
Perpetuoque fluant ab rebus, lapſaque cedant.
Semper enim ſummum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; et hoc alias cum pervenit in res,
Tranſit; ut in primis veſtem: ſed in aſpera ſaxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit; ibi jam
Scinditur, ut nullum ſimulacrum reddere poſſit.
At cum, ſplendida quæ conſtant, oppoſta fuerunt,
Denſaque; ut in primis ſpeculum'ſt: nihil accidit horum.
Nam neque, uti veſtem, poſſit tranſire; neque ante
Scindi, quam meminit lævor præſtare ſalutem.

Qua-

Quapropter fit, ut hinc nobis ſimulacra genantur.
Et quamvis ſubito, quovis in tempore, quamque
Rem contra ſpeculum ponas, apparet imago:
Perpetuo fluere ut noſcas e corpore ſummo
Texturas rerum tenueis, tenueiſque figuras.
Ergo multa brevi ſpatio ſimulacra genuntur,
Ut merito celer his rebus dicatur origo.
Et quaſi multa brevi ſpatio ſummittere debet
Lumina ſol; ut perpetuo ſint omnia plena:
Sic a rebus item ſimili ratione, neceſſe'ſt,
Temporis in puncto rerum ſimulacra ferantur
Multa, modis multis, in cunctas undique parteis:
Quandoquidem ſpeculum queiſcunque obvertimus oris,
Res ibi reſpondent ſimili forma, atque colore.
Præterea, modo quom fuerit liquidiſſima cœli
Tempeſtas, perquam ſubito fit turbida fœde
Undique; uti tenebras omneis Acherunta rearis
Liquiſſe, et magnas cœli compleſſe cavernas:
Uſque adeo, tetra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ora ſuperne.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo'ſt,
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quam celeri motu ſimulacra ferantur;
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita ſit; longo ut ſpatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverſo numine tendunt;
Suavidicis potius, quam multis verſibus edam:
Parvus ut eſt cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Principio perſæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet eſſe videre.
In quo jam genere'ſt ſolis lux; et vapor ejus;
Propterea quia ſunt e primis facta minutis:
Quæ quaſi truduntur; perque aeris intervallum
Non dubitant tranſire, ſequenti concita plaga.

Suppe-

Suppeditatur enim confestim lumine lumen;
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter simulacra pari ratione necesse'st
Immemorabile per spatium tanscurrere posse
Temporis impuncto: primum quod parvola caussa
Est, procul a tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde, quod usque adeo textura prædita rara
Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res;
Et quasi permanare per aeris intervallum.
Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur; solis uti lux;
Ac vapor; hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum cœli spatium diffundere sese;
Perque volare mare, ac terras; cælumque rigare
Quod supera'st; ubi tam volucri hæc levitate feruntur.
Quid? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata,
Cum jaciuntur; et emissum res nulla moratur;
Nonne vides citius debere, et longius ire:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant lumina cœlum?
Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
Quam celeri motu rerum simulacra ferantur;
Quod simul ac primum sub divo splendor aquai
Ponitur; extemplo, cœlo stellante, serena
Sidera respondent in aqua radiantia mundi.
Jamne vides igitur, quam puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare necesse'st
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus ut a fluviis; calor a sole; æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circum.
Nec variæ cessant voces volitare per auras:
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,

Cum mare verſamur propter: dilutaque contra
Cum tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.
Uſque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur; et in cunctas dimittitur undique parteis;
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuo quoniam ſentimus; et omnia ſemper
Cernere; odorari licet; et ſentire ſonorem.
Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoſcitur eſſe eadem, quæ
Cernitur in luce, et claro candore; neceſſe'ſt
Conſimili cauſſa tactum, viſumque moveri.
Nunc igitur, ſi quadratum tentamus; et id nos
Commovet in tenebris: in luci quæ poterit res
Accidere ad ſpeciem, quadrata niſi ejus imago?
Eſſe in imaginibus quapropter cauſſa videtur
Cernendi; neque poſſe ſine his res ulla videri.
Nunc ea, quæ dico, rerum ſimulacra, feruntur
Undique; et in cunctas jaciuntur didita parteis:
Verum, nos oculis quia ſolis cernere quimus;
Propterea fit, uti, ſpeciem quo vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
Et quantum quæque a nobis res abſit, imago
Efficit, ut videamus, et internoſcere curat.
Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
Aera, qui inter ſe cumque'ſt, oculoſque locatus:
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnis;
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, uti videamus quam procul abſit
Res quæque; et quanto plus aeris ante agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura;
Tam procul eſſe magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc ſumme celeri ratione geruntur,
Quale ſit ut videamus: et una quam procul abſit.
Illud in his rebus minime mirabile habendum'ſt,
Cur ea, quæ feriant oculos ſimulacra, videri
Singula cum nequeant, res ipſæ perſpiciantur.
Ventus enim quoque paullatim cum verberat; et
cum Acre

Acre ferit frigus; non privam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire, et frigoris ejus;
Sed magis unverſum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro; tanquam aliquæ res
Verberet; atque ſui det ſenſum corporis extra.
Præterea, lapidem digito cum tundimus; ipſum
Tangimus extremum ſaxi, ſummumque colorem:
Nec ſentimus eum tactu, verum magis ipſam
Duritiem penitus ſaxi ſentimus in alto.
Nunc age, cur ultra ſpeculum videatur imago
Percipe, nam certe penitus remmota videtur.
Quod genus illa, foris quæ vere tranſpiciuntur,
Janua cum per ſe tranſpectum præbet apertum;
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit aere viſus.
Primus enim'ſt, citra poſteis qui cernitur aer:
Inde fores ipſæ dextra, lævaque ſequuntur:
Poſt extraria lux oculos perterget; et aer
Alter; et illa, foris quæ vere tranſpiciuntur.
Sic ubi ſe primum ſpeculi projecit imago;
Dum venit ad noſtras acies, protrudit, agitque
Aera, qui inter ſe cumque'ſt oculoſque locatus:
Et facit, ut prius hunc omnem ſentire queamus,
Quam ſpeculum: ſed ubi ſpeculum quoque ſenſimus ipſum,
Continuo a nobis in id hæc, quæ fertur, imago
Pervenit; et noſtros oculos rejecta reviſit;
Atque alium præ ſe propellens aera volvit;
Et facit, ut prius hunc, quam ſe, videamus: eoque
Diſtare a ſpeculo tantum remmota videtur.
Quare etiam atque etiam minime mirarier eſt par
Illis, quæ reddunt ſpeculorum ex æquore viſum
Aeribus binis; quoniam res conſit utroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars eſt,
In ſpeculis fit ut in læva videatur; eo quod
Planitiem ad ſpeculi veniens cum offendit imago,

Non convertitur incolumis; ſed recta retrorſum
Sic eliditur, ut ſiquis prius, arida quam ſit
Cretea perſona, adlidat pilæ've, trabive;
Atque ea continuo rectam ſi fronte figuram
Servet, et eliſam retro ſeſe exprimat ipſa:
Fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit lævus; et e lævo ſit mutua dexter.
Fit quoque, de ſpeculo in ſpeculum ut tradatur imago:
Quinque etiam, ſexve ut fieri ſimulacra ſuerint.
Nam quæcunque retro parte interiore latebunt;
Inde tamen, quamvis torte, penituſque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc ſpeculis videantur in ædibus eſſe.
Uſque adeo e ſpeculo in ſpeculum tralucet imago:
Et cum læva data'ſt, fit rurſum, ut dextera fiat:
Inde retrorſum reddit ſe, et convertit eodem.
Quinetiam, quæcunque latuſcula ſunt ſpeculorum
Adſimili lateris flexura prædita noſtri:
Dextera ea propter nobis ſimulacra remittunt;
Aut quia de ſpeculo in ſpeculum transfertur imago;
Inde ad nos eliſa bis advolat: aut etiam quod
Circum agitur, cum venit imago; propterea quod
Flexa figura docet ſpeculi convertier ad nos.
Endogredi porro pariter ſimulacra, pedemque
Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari;
Propterea, quia de ſpeculi qua parte recedas,
Continuo nequeunt illinc ſimulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire, ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contra ſi tendere pergas:
Propterea, quia vis magna'ſt ipſius; et alte
Aera per purum graviter ſimulacra feruntur;
Et feriunt oculos, turbantia compoſituras.
Præterea, ſplendor, quicunque'ſt acer, adurit

Sæpe

Sæpe oculos; ideo quod semina possidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.
Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati: quia luroris decorpore eorum
Semina multa fluunt simulacris obvia rerum;
Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem, quæ sunt in luce, tuemur:
Propterea, quia cum propior caliginis aer
Ater init oculos prior, et possedit apertos:
Insequitur candens confestim lucidus aer,
Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
Aeris illius: nam multis partibus hic est
Mobilior; multisque minutior; et mage pollens.
Qui simul atque vias oculorum luce replevit;
Atque patefecit, quas ante obsederat ater:
Continuo rerum simulacra adaperta sequuntur,
Quæ sita sunt in luce; lacessuntque, ut videamus.
Quod contra facere in tenebris a luce nequimus:
Propterea, quia posterior caliginis aer
Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet;
Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
Possint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadratasque procul turreis cum cernimus urbis,
Propterea fit, uti videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longe cernitur omnis;
Sive etiam potius non cernitur; ac perit ejus
Plaga; nec ad nostras acies perlabitur ictus:
Aera per multum quia dum simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris offensibus aer.
Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur:
Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,
Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.
Umbra videtur item nobis in sole moveri,
Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari;

(Aera si credas privatum lumine posse
Endogredi, motus hominum, gestusque sequentem.
Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
Aer, id, quod nos umbram perhibere suemus.)
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur solis, quacunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, e regione eadem nos usque secuta.
Semper enim nova se radiorum lumina fundunt;
Primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
Propterea facile et spoliatur lumine terra:
Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.
Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
Nam, quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
Illorum est, eadem vero sint lumina, necne;
Umbraque, quæ fuit hic, eadem num transeat illuc;
An potius fiat, paullo quod diximus ante:
Hoc animi demum ratio discernere debet:
Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur:
Quæ manet in statione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, velisque volamus.
Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur; at adsiduo in sunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
Cum permensa suo sunt cœlum corpore claro:
Solque pari ratione manere, et Luna videtur
In statione; ea quæ ferri res indicat ipsa.
Exstantesque procul medio de gurgite montes,
Classibus inter quos liber patet exitus, idem
Apparent; et longe divolsi licet, ingens
Insula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria versari, et circumcursare columnæ

Usque

Usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
Desierunt verti; vix ut jam credere possint,
Non supra sese ruere omnia tecta minari.
Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Cum cœptat natura; supraque extollere monteis:
Quos tibi tum supra sol monteis esse videtur,
Comminus ipse suo contingens fervidus igni;
Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ:
Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti:
Inter eos, solemque jacent immania ponti
Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque sunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, et sæcla ferarum.
At conlectus aquæ, digitum non altior unum,
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum præbet sub terras impete tanto,
A terris quantum cœli patet altus hiatus:
Nubila despicere, et cœlum ut videare videre, et
Corpora mirando sub terras abdita cœlo.
Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæsit
Flumine; et in rapidas amnis despeximus undas:
Stantis equi corpus transversum ferre videtur
Vis, et in adversum flumen contrudere raptim:
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adsimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamvis est denique ductu,
Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis;
Longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
Paullatim trahit angusti fastigia coni;
Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis:
Donicum in obscurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, et condere lumen:
Quippe ubi nil aliud nisi aquam, cœlumque tuentur;
Ne leviter credas labefactari undique sensus.

At maris ignaris, in portu clauda videntur
Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
Remorum, recta'st; et recta superne guberna:
Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur.
Omnia converti; sursumque supina reverti;
Et reflexa prope in summo fluitare liquore.
Raraque per cœlum cum venti nubila portant
Tempore nocturno; tum splendida signa videntur
Labier adversum nubeis; atque ire superne
Longe aliam in partem, quam quo ratione feruntur.
At si forte oculo manus uni subdita, subter
Pressit eum; quodam sensu fit, uti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina lucernarum florentia lumina flammis;
Binaque per totas ædeis geminare supellex;
Et duplices hominum facies, et corpora bina.
Denique cum suavi devinxit membra sopore
Somnus; et in summa corpus jacet omne quiete:
Tum vigilare tamen nobis; et membra movere
Nostra videmur; et in noctis caligine cæca
Cernere censemus solem, lumenque diurnum;
Conclusoque loco cœlum, mare, flumina, monteis
Mutare; et campos pedibus transire videmur:
Et sonitus audire; severa silentia noctis
Undique cum constent; et reddere dicta tacentes.
Cætera de genere hoc mirando multa videmus;
Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
Nequicquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipsi;
Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibu' visa.
Nam nihil egregius, quam res secernere apertas
A dubiis, animus quas ab se protinus addit.
Denique, nil sciri siquis putat: id quoque nescit,
An sciri possit; quom se nil scire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere caussam,

Qui

Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.
Et tamen hoc quoque uti concedam scire; at id ipsum
Quæram, quom in rebus veri nil viderit ante;
Unde sciat, quid sit scire, et nescire vicissim;
Notitiam veri quæ res, falsique crearit;
Et dubium certo quæ res differre probarit.
Invenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri; neque sensus posse refelli:
Nam majore fide debet repcririer illud,
Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
Quid majore fide porro, quam sensus haberi
Debet? an ab sensu falso ratio orta, valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta'st?
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.
An poterunt oculos aureis reprehendere? an aureis
Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculive revincent?
Non, ut opinor, ita'st: nam seorsum quoique potestas
Divisa'st; sua vis quoique'st: ideoque necesse'st,
Quod molle, aut durum est; gelidum, fervensve; seorsum
Id molle, aut durum; gelidum, fervensve videri:
Et seorsum varios rerum sentire colores;
Et quæcunque coloribu' sunt conjuncta, necesse'st.
Seorsus item sapor oris habet vim; seorsus odores
Nascuntur; seorsum sonitus: ideoque necesse'st,
Non possint alios alii convincere sensus.
Nec porro poterunt ipsi reprendere sese;
Æqua fides quoniam debebit semper haberi.
Proinde, quod in quoqu'st his visum tempore verum'st.
Et, si non poterit ratio dissolvere caussam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint

Visa rotunda: tamen præstat, rationis egentem
Reddere mendose caussas utriusque figuræ,
Quam manibus manifesta suis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, et convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque.
Non modo enim ratio ruat omnis; vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis;
Præcipiteisque locos vitare, et cætera, quæ sint,
In genere hoc fugienda; sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis, quæ contra sensus instructa, parata'st.
Denique ut in fabrica, si prava'st regula prima;
Normaque si fallax rectis regionibus exit;
Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum;
Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum'st,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta;
Jam ruere ut quædam videantur velle; ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur ratio tibi rerum prava necesse'st,
Falsaque sit, falsis quæcumque ab sensibus orta'st.
Nunc alii sensus, quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta'st.
Principio, auditur sonus, et vox omnis; in aureis
Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
Corpoream quoque enim vocem constare fatendum'st,
Et sonitum; quoniam possunt impellere sensus.
Præterradit enim vox fauceis sæpe; facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe, per angustum turba majore coorta
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum:
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis; et iter lædit qua vox it in auras.
Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque constent
Cor-

Corporeis e principiis; ut lædere possint.
 Nec te fallit item, quid corporis auferat, et quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo, nigrai noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præsertim si cum summo'st clamore profusus.
Ergo corpoream vocem constare necesse'st;
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
 Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum; et item lævor lævore creatur.
Nec simili penetrant aureis primordia forma,
Quom tuba depresso graviter sub murmure mugit;
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum;
Vallibus et cycni gelidis orti ex Heliconis
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum spatium'st, unde illa profecta
Perveniat vox quæque; necesse'st verba quoque ipsa
Plane exaudiri; discernique articulatim:
Servat enim formaturam, servatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo:
Aera per multum confundi verba necesse'st;
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergo fit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere verborum sententia quæ sit:
Usqueadeo confusa venit vox, inque pedita.
 Præterea, Edictum sæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo, emissum præconis ab ore:
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit; in privas quoniam se dividit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.

At, quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,
Præterlata perit, frustra diffusa per auras;
Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem
Reddit; et interdum frustratur imagine verbi.
Quæ bene cum videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cum monteis inter opacos
Quærimus; et magna dispersos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt; et Faunos esse loquuntur;
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi;
Chordarumque sonos fieri; dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
Et genus Agricolum late sentiscere, cum Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis;
Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur;
Ne loca deserta ab Divis quoque forte putentur
Sola tenere: ideo jactant miracula dictis:
Aut aliqua ratione alia ducuntur; ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureisque lacessant:
Cum loquimur clausis foribus, quod sæpe videmus.
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest; simulacra renutant:
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant;
Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.

Præ-

Præterea, parteis in cunctas dividitur vox:
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
Dissiluit semel in multas exorta: quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis.
Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
Omnia quæ circum fuerint, sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut sunt missa semel: quapropter cernere nemo
Se supra potis est: at voces accipere extra.
Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum,
Vox obtunditur; atque aureis confusa penetrat:
Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.
Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum,
Plusculum habent in se rationis, plusque operai.
Principio, succum sentimus in ore, cibum cum
Mandendo exprimimus: ceu plenam spongiam aquai
Si quis forte manu premere, exsiccareque cœpit.
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur; et raræ per plexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi,
Suaviter attingunt, et suaviter omnia tractant
Humida linguai circum sudantia templa:
At contra pungunt sensum, lacerantque coorta,
Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.
Deinde voluptas est e succo in fine palati:
Cum vero deorsum per fauceis præcipitavit;
Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur;
Dummodo, quod capias, concoctum didere possis
Artubus; et stomachi humectum servare tenorem.
Nunc aliis alius cur sit cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triste, et amarum'st,
Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri;
Tantaque in his rebus distantia, differitasque'st,
Ut quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.
Est utique; ut serpens hominis contacta salivis

Disperit; ac sese mandendo conficit ipsa.
Præterea, nobis veratrum est acre venenum;
At capris adipes, et coturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis;
Principio meminisse decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus mista teneri.
Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
Ut sunt dissimiles extrinsecus; et generatim
Extima membrorum circumcæsura coercet;
Proinde et seminibus distant, variantque figura.
Semina cum porro distent; differre necesse'st
Intervalla, viasque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, et in ore, ipsoque palato.
Esse minora igitur quædam, majoraque debent;
Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse'st:
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque figurarum ut ratio, motusque reposcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ;
Et variare viæ, proinde ac textura coercet.
Ergo ubi quod suave'st aliis, aliis fit amarum:
Illis, queis suave'st, lævissima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati:
At contra, quibus est eadem res intus acerba;
Aspera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
Quippe, ubi quoi febris, bili superante, coorta'st;
Aut alia ratione aliqua'st vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus; et omnes
Commutantur ibi positura principiorum:
Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant; et cætera sint magis apta,
Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
Utraque enim sunt in mellis commista sapore:
Id quod jam supera tibi sæpe ostendimus ante.
Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primum res multas esse necesse'st,
Unde

Unde fluens volvat varius se fluctus odorum.
Nam fluere, et mitti volgo, spargique putandum'st.
Verum aliis alius magis est animantibus aptus,
Dissimileis propter formas: ideoque per auras
Mellis apes quamvis longe ducuntur odore;
Volturiique cadaveribus; tum fissa ferarum
Ungula quo tulerit gressum, promissa canum vis
Ducit; et humanum longe præsentit odorem
Romulidarum arcis servator, candidus anser.
Sic aliis alius nidor datus ad sua quemque
Pabula ducit; et a tetro resilire veneno
Cogit; eoque modo servantur sæcla ferarum.
Hic odor ipse igitur, nareis quicunque lacessit,
Est, alio ut possit permitti longius alter.
Sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum,
Quam sonitus; quam vox; mitto jam dicere, quam res,
Quæ feriunt oculorum acies, visumque lacessunt.
Errabundus enim tarde venit; ac perit ante
Paullatim facilis distractus in aeris auras:
Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quod fracta magis redolere videntur
Omnia; quod contrita; quod igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis voci: quoniam per saxea sæpta
Non penetrat, qua vox volgo, sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Investigare, in qua sit regione locatum:
Refrigescit enim cunctando plaga per auras;
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant sæpe canes itaque, et vestigia quærunt.
Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere est: sed item species rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Ut non sint aliis quædam magis acria visu.

Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugai:
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina; quæ, cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt; acremque dolorem
Præbent; ut nequeant contra durare feroces;
Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint:
Aut quia non penetrant; aut quod penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur; in remeando
Lædere ne possint ex ulla lumina parte.
Nunc age, quæ moveant animum res, accipe; et unde,
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia; quæ facile inter se junguntur in auris,
Obvia cum veniunt: ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
Quam quæ percipiunt oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara; cientque
Tenuem animi naturam intus; sensumque lacessunt.
Centauros itaque, et Scyllarum membra videmus,
Cerbereasque canum facies; simulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur;
Partim sponte sua quæ fiunt aere in ipso;
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt;
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certe ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verum ubi equi, atque hominis casu convenit imago;
Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
Propter subtilem naturam, et tenuia texta.

Cætera

Cætera de genere hoc eadem ratione creantur.
Quæ cum mobiliter ſumma levitate feruntur,
Ut prius oſtendi ; facile uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis ſubtilis imago:
Tenuis enim mens eſt, et mire mobilis ipſa.
Hæc fieri, ut memoro, facile hinc cognoſcere poſſis:
Quatinus hoc ſimile eſt oculis, quod mente videmus;
Atque oculis ſimili fieri ratione neceſſe'ſt:
Nunc igitur quoniam docui me forte leones
Cernere per ſimulacra, oculos quæcunque laceſſunt:
Scire licet mentem ſimili ratione moveri
Per ſimulacra leonum cætera, quæ videt æque,
Nec minus, atque oculi: niſi quod mage tenuia cernit.
Nec ratione alia, cum ſomnus membra profudit,
Mens animi vigilat; niſi quod ſimulacra laceſſunt
Hæc eadem noſtros animos, quæ, quom vigilamus:
Uſque adeo, certe ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitai jam mors, et terra potita'ſt.
Hoc ideo fieri cogit natura; quod omnes
Corporis offecti ſenſus per membra quieſcunt;
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus:
Præterea, meminiſſe jacet, languetque ſopore;
Nec diſſentit, eum mortis, lethique potitum
Jampridem, quem mens vivum ſe cernere credit.
Quod ſupereſt, non eſt mirum, ſimulacra moveri;
Brachiaque in numerum jactare, et cætera membra:
Nam fit, ut in ſomnis facere hoc videatur imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque eſt altera nata
Endo ſtatu; prior hæc geſtum mutaſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum'ſt.
Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum'ſt, plane ſi res exponere avemus.
Quæritur in primis, quare, quod quoique libidó
Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipſum.

Hæc igitur poſſent utendi cognita cauſſa
Credier, ex uſu quæ ſunt vitaque reperta.
Illa quidem ſeorſum ſunt omnia, quæ prius ipſa
Nata, dedere ſuæ poſt notitiam utilitatis:
Quo genere in primis ſenſus, et membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul eſt ut credere poſſis,
Utilitatis ob officium potuiſſe creari.
Illud item non eſt mirandum, corporis ipſa
Quod natura cibum quærit quoiuſque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui; ſed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ ſunt exercita motu;
Multaque per ſudorem ex alto preſſa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
His igitur rebus rareſcit corpus; et omnis
Subruitur natura, dolor quam conſequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut ſuffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item diſcedit in omnia quæ loca cunque
Poſcunt humorem; glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ ſtomacho præbent incendia noſtro,
Diſſupat adveniens liquor, ac reſtinguit, ut ignem,
Urere ne poſſit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela ſitis de corpore noſtro
Abluitur, ſic expletur jejuna cupido.
Nunc qui fiat, uti paſſus proferre queamus,
Cum volumus, varieque datum ſit membra movere;
Et quæ res tantum hoc operis protrudere noſtri
Corporis inſuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo noſtro primum ſimulacra meandi
Accidere, atque animum pulſare, ut diximus ante.
Inde voluntas ſit: neque enim facere incipit ullam
Rem quiſquam, quam mens providit, quid velit, ante.
At,

At, quod providet, illius rei conſtat imago.
Ergo animus cum ſeſe ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in corpore toto
Per membra, atque artus; animai diſſita vis eſt:
Et facile'ſt factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rareſcit quoque corpus, et aer,
Scilicet ut debet qui ſemper mobilis exſtat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
Et diſpergitur ad parteis ita quaſque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile conſtat,
Tantula quod tantum corpus corpuſcula poſſint
Contorquere, et onus totum convertere noſtrum.
Quippe etenim ventus ſubtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim;
Et manus una regit quantovis impete euntem,
Atque gubernaclum contorquet quolibet unum:
Multaque per trochleas, et tympana pondere magno
Commovet, atque levi ſuſtollit machina niſu.
Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem
Inriget, atque animi curas e pectore ſolvat;
Suavidicis potius, quam multis verſibus, edam:
Parvus ut eſt cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque ſagacem,
Ne fieri negites, quæ dicam poſſe; retroque
Vera repulſanti diſcedas pectore dicta:
Tutemet in culpa quom ſis, ne cernere poſſis.
Principio ſomnus fit, ubi eſt diſtracta per artus
Vis animæ, partimque foras ejecta receſſit,
Et partim contruſa magis conceſſit in altum:
Diſſolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam

Nam dubium non est, animai quin opera sit
Sensus hic in nobis, quem cum sopor impedit esse,
Tum nobis animam perturbatam esse putandum'st,
Ejectamque foras; non omnem; namque jaceret
Æterno corpus persusum frigore lethi:
Quippe ubi nulla latens animai pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
Unde reconflari sensus per membra repente
Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.
 Sed quibus hæc rebus novitas confletur, et unde
Perturbari anima, et corpus languescere possit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
 Principio, externa corpus de parte necessum'st,
Aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulsarier ictu.
Propterea que fere res omnes, aut corio sunt,
Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aer
Verberat hic idem, cum ducitur, atque reflatur.
Quare utrinque secus quom corpus vapulet, et quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim posituræ principiorum
Corporis, atque animi, sic, ut pars inde animai
Ejiciatur, et introrsum pars abdita cedat;
Pars etiam distracta per artus, non queat esse
Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi:
Inter enim sæpit aditus natura, viasque.
Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
Et quoniam non est quasi quod suffulciat artus,
Debile fit corpus, languescunt omnia membra:
Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque procumbunt
Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aër,
Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,

Efficit:

Efficit: et multo ſopor ille graviſſimus exſtat,
Quem ſatur, aut laſſus capias; quia plurima tum ſe
Corpora conturbant magno contuſa labore.
Fit ratione eadem conjectus porro animai
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intus.
Et quoi quiſque fere ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum ſumus ante morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In ſomnis eadem plerumque videmur obire:
Cauſidici cauſas agere, et componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, et naturam quærere rerum
Semper, et inventam patriis exponere chartis.
Cætera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur
In ſomnis animos hominum fruſtrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis
Adſiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quom jam deſtiterint ea ſenſibus uſurpare,
Reliquas tamen eſſe vias in mente patenteis,
Qua poſſint eadem rerum ſimulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obverſantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere ſaltanteis, et mollia membra moventeis;
Et citharæ liquidum carmen, chordaſque loquenteis
Auribus accipere, et conſeſſum cernere eundem,
Scenaique ſimul varios ſplendere decores.
Uſque adeo magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuerint eſſe operati
Non homines ſolum, ſed vero animalia cuncta.
Quippe videbis equos forteis, cum membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque ſæpe,
Et quaſi de palma ſummas contendere vireis,
Tunc quaſi carceribus patefactis ſæpe quiete:
Venun-

Venantumque canes in molli ſæpe quiete
Jactant crura tamen ſubito, voceſque repente
Mittunt, et crebras redducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum.
Expergefactique ſequuntur inania ſæpe
Cervorum ſimulacra, fugæ quaſi dedita cernant;
Donec diſcuſſis redeant erroribus ad ſe.
At conſueta domi catulorum blanda propago
Degere, ſæpe levem ex oculis, volucremque ſoporem
Diſcutere, et corpus de terra corripere inſtant,
Proinde quaſi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quam quæque magis ſunt aſpera ſemina eorum,
Tam magis in ſomnis eadem ſævire neceſſum'ſt.
At variæ fugiunt volucres, penniſque repente
Sollicitant divum nocturno tempore lucos,
Accipitres ſomno in leni ſi prœlia, pugnaſque
Edere ſunt perſectantes, viſæque volantes.
Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
Magna etenim ſæpe in ſomnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miſcent;
Tollunt clamores, quaſi ſi jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemituſque doloribus edunt;
Et quaſi pantheræ morſu ſævique leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per ſomnum rebu' loquuntur,
Indicioque ſui facti perſæpe fuere:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quaſi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, et ex ſomno, quaſi mentibu' capti,
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.
Flumen item ſitiens, aut fontem propter amœnum
Adſidet, et totum prope faucibus occupat amnem.
Puſi ſæpe lacum propter, ſe, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere veſtem,

Totius

Totius humorem ſaccatum ut corpori' fundant:
Cum Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus inſinuantur,
Semen ubi ipſa dies membris matura creavit;
Conveniunt ſimulacra foris e corpore quoque,
Nuntia præclari voltus, pulchrique coloris;
Qui ciet inritans loca turgida ſemine multo,
Ut, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu' profundant
Fluminis ingenteis fluctus, veſtemque cruentent.
  Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
Semen; adulta ætas cum primum roborat artus.
Namque alias aliud res commovet, atque laceſſit:
Ex homine humanum ſemen ciet una hominis vis.
Quod ſimulatque ſuis ejectum ſedibus exit,
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa, cietque'
Continuo parteis genitaleis corporis ipſas:
Inritata tument loca ſemine, fitque voluntas
Ejicere id, quo ſe contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde'ſt ſaucia amore:
Namque omnes plerumque cadunt in volnus, et illam
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
  Sic igitur, veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans e corpore amorem,
Unde feritur, eo tendit, geſtitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præſagit multa cupido.
Hæc Venus eſt nobis, hinc autem'ſt nomen amoris:
Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, et ſucceſſit fervida cura.
Nam ſi abeſt quod ames, præſto ſimulacra tamen ſunt
Illius, et nomen dulce obverſatur ad aureis.
  Sed fugitare decet ſimulacra, et pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque alio convertere mentem,

Et jacere humorem coniectum in corpora quæque;
Nec retinere semel conversum unius amore,
Et servare sibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim vivescit, et inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut alio possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
Nam certa, et pura est sanis magis inde voluptas,
Quam miseris; etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
Nec constat quid primum oculis, manibusque fruantur.
Quod petiere premunt arcte, faciuntque dolorem
Corporis, et denteis inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
Quodcunque est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrænat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde'st ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam;
Quod fieri contra totam natura repugnat:
Unaque res hæc est, quoius quam pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adsumitur intus,
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facile expletur laticum, frugumque cupido:
Ex hominis vero facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter simulacra fruendum
Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
Ut bibere in somnis sitiens quom quærit, et humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit;
Sed laticum simulacra petit, frustraque loborat,

In medioque sitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis;
Nec satiare queunt spectando corpora coram,
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Possunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quom jam præsagit gaudia corpus
Atque in eo est Venus, ut muliebria conserat arva;
Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
Oris, et inspirant pressantes dentibus ora,
Nequicquam: quoniam nihil inde abradere possunt,
Nec penetrare, et abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, et certare videntur:
Usqueadeo cupide Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.
Tandem ubi se rupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pausa parumper;
Inde redit rabies eadem, et furor ille revisit,
Quom sibi quod cupiant ipsi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id possunt quæ machina vincat:
Usque adeo incerti tabescunt volnere cæco.
Adde quod absumunt vireis, pereuntque labore:
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, et vadimonia fiunt,
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans;
Unguenta, et pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet et grandes viridi cum luce smaragdi
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
Assidue, et Veneris sudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitensia, Ceaque vertunt.
Eximia veste et victu convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, serta parantur;
Nequicquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:

Aut quod conſcius ipſe animus ſe forte remordet,
Deſidioſe agere ætatem, luſtriſque perire:
Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit;
Quod cupido adfixum cordi viveſcit, ut ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt veſtigia riſus.
Atque in amore mala hæc proprio, ſummeque ſecundo
Inveniuntur: in adverſo vero, atque inopi ſunt,
Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia; ut melius vigilare ſit ante,
Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile eſt quam captum retibus ipſis
Exire, et validos veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes;
Et prætermittas animi vitia omnia primum,
Tum quæ corpori' ſunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci,
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda vere.
Multimodis igitur pravas, turpeiſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere.
Atque alios alii inrident, Veneremque ſuadent
Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore;
Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra, μελίχροος eſt: immunda et fœtida, ἄκοσμος:
Cæſia, παλλάδιον: nervoſa, et lignea, δορκάς:
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens eſt.
At flagrans, odioſa, loquacula, λαμπάδιον fit.
'Ισχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit
Præ macie: ῥαδινὴ vero eſt, jam mortua tuſſi.

At

At gemina et mammosa, Ceres est ipsa ab Jaccho:
Simula σιλήνη, ac satyra'st: labiosa, φίλημα.
Cætera de genere hoc longum'st si dicere coner.
Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque sunt; nempe hac sine viximus ante;
Nempe eadem facit, et scimus facere omnia turpi;
Et miseram tetris se suffit odoribus ipsa,
Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.
At lacrymans exclusus amator limina sæpe
Floribus et sertis operit, postcisque superbos
Unguit amaracino, et foribus miser oscula figit.
Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
Una modo, causas abeundi quærat honestas;
Et meditata diu cadat alte sumpta querela;
Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quod illi
Plus videat, quam mortali concedere par est.
Nec veneres nostras hoc fallit: quo magis ipsæ
Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore.
Nequicquam: quoniam tu animo tamen omnia possis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere nisus.
Et si bello animo'st, et non odiosa vicissim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
Nec mulier semper ficto suspirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit.
Et tenet adsuctis humectans oscula labris:
Nam facit ex animo sæpe, et communia quærens
Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, et equæ maribus subsidere possent,
Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans
Natura, et venerem salientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas

Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non ſæpe canes diſcedere aventes,
Divorſi cupide ſummis ex viribu' tendunt,
Cum interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent nunquam, niſi mutua gaudia noſſent,
Quæ lacere in fraudem poſſent, vinctoſque tenere.
Quare etiam atque etiam, ut dico, eſt communi' voluptas.

Et commiſcendo cum ſemen forte virile
Fœmina commulxit ſubita vi, conripuitque;
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Ut patribus patrio: ſed quos utriuſque figuræ
Eſſe vides juxtim, miſcenteis volta parentum,
Corpore de patrio, et materno ſanguine creſcunt;
Semina quom Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor,
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum'ſt.
Fit quoque, ut interdum ſimiles exſiſtere avorum
Poſſint, et referant proavorum ſæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Miſta ſuo celant in corpore ſæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt a ſtirpe profecta.
Inde Venus varia producit ſorte figuras:
Majorumque refert voltus, voceſque, comaſque.
Quandoquidem nihilo minus hæc de ſemine certo
Fiunt, quam facies, et corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum:
Maternoque mares exſiſtunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:
Atque, utri ſimile eſt magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere poſſis,
Sive virum ſuboles, ſive'ſt muliebris origo.

Nec divina ſatum genitalem numina quoiquam
Abſterrent, pater a natis ne dulcibus unquam
Appelletur, et ut ſterili Venere exigat ævum;
Quod plerique putant, et multo ſanguine mœſti
Con-

Conſpergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores ſemine largo:
Nequicquam divum numen, ſorteiſque fatigant.
Nam ſteriles nimium craſſo ſunt ſemine partim,
Et liquido præter juſtum, tenuique viciſſim.
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhæſum,
Liquitur extemplo, et revocatum cedit ab ortu:
Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu;
Aut penetrare locos æque nequit; aut penetratum,
Ægre admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur:
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt.
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, et nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, et partu poſſent diteſcere dulci.
Et, quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa'ſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, et liquida craſſis,
Quæ quoi juncta viro ſit femina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim.
Et quibus ipſa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemina lumbis.
Nec molles opu' ſunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi læta retractet:
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.

Ejicit

Eicit enim ſulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit ſeminis ictum.
Idque ſua cauſa conſuerunt ſcorta moveri,
Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet:
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.
Nec divinitus eſt interdum, Veneriſque ſagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis,
Morigeriſque modis, et mundo corpori' cultu,
Ut facile inſueſcat ſecum vir degere vitam.
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labaſcit.
Nonne vides, etiam guttas in ſaxa cadenteis
Humoris longo in ſpatio pertundere ſaxa?

T I T I
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.
LIBER V.

QUIS potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majestate, hisque repertis?
Quisve valet verbis tantum, qui fundere laudes
Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum'st: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur sapientia; quique per artem
Fluctibus e tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, et tam clara luce locavit.
Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse;
Cum tamen his posset sine rebus vita manere:
Ut fama'st aliquas etiam nunc vivere genteis.
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quo magis hic merito nobis deus esse videtur;
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
Herculis antistare autem si facta putabis,

Longius

Longius a vera multo ratione ferere.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, et horrens Arcadius sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid denique obesset,
Propter Atlantæum littus, pelageque severa,
Quo neque noster adit quisquam, neque Barbarus
audet?
Cætera de genere hoc quæ sunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad satiatem terra ferarum
Nunc etiam scatit, et trepido terrore repleta'st
Per nemora ac monteis magnos, sylvasque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.
At nisi purgatum'st pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratis insinuandum?
Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve superbia, spurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid luxus, desidiesque?
Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis; nonne decebit,
Hunc hominem numero divum dignarier esse?
Cum bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
Immortalibu' de divis dare dicta suerit,
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
Quoius ego ingressus vestigia, nunc rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere

Fœdere ſint, in eo quam ſit durare neceſſum:
Nec validas ævi valeant reſcindere leges.
Quo genere in primis animi natura reperta'ſt,
Nativo primum conſiſtere corpore creta,
Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum:
Sed ſimulacra ſolere in ſomnis fallere mentem,
Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.
Quod ſupereſt, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali conſiſtere corpore mundum,
Nativumque ſimul, ratio reddunda ſit, eſſe:
Et quibus ille modis congreſſus materiai
Fundarit terram, cœlum, mare, ſidera, ſolem,
Lunaique globum; tum quæ tellure animantes
Exſtiterint, et quæ nullo ſint tempore natæ.
Quove modo genus humanum variante loquela
Cœperit inter ſe veſci per nomina rerum:
Et quibus ille modis divum metus inſinuarit
Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, ſimulacraque divum.
Præterea, ſolis curſus, lunæque meatus
Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
Ne forte hic inter cœlum, terramque reamur
Libera ſponte ſua curſus luſtrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliqua divum volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere deos ſecurum agere ævum,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris;
Rurſus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis adſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens.
Quod ſupereſt, ne te in promiſſis plura moremur,
Principio, maria ac terras, cœlumque tuere:

Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis ſpecies tam diſſimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio; multoſque per annos
Suſtentata ruet moles et machina mundi.
Nec me animi fallit, quam res nova, miraque menti,
Accidat, exitium cœli terræque futurum,
Et quam difficile id mihi ſit pervincere dictis:
Ut fit, ubi inſolitam rem adportes auribus ante,
Nec tamen hanc poſſis oculorum ſubdere viſu,
Nec jacere indu manus, via qua munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipſa fidem res
Forſitan, et graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquaſſari in parvo tempore cernes:
Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans;
Et ratio potius, quam res perſuadeat ipſa,
Succidere horriſono poſſe omnia victa fragore.
Qua prius aggrediar quam de re fundere fata
Sanctius, et multo certa ratione magis quam
Pythia, quæ tripode e Phœbi, lauroque profatur.
Multa tibi expediam doctis ſolatia dictis;
Relligione refrænatus ne forte rearis,
Terras, et ſolem, cœlum, mare, ſidera, lunam,
Corpore divino debere æterna manere;
Proptereaque putes ritu par eſſe Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro ſcelere omneis,
Qui ratione ſua diſturbent mœnia mundi,
Præclarumque velint cœli reſtinguere ſolem,
Immortalia mortali ſermone notantes.
Quæ procul uſqueadeo divino ab numine diſtent,
Inque deum numero ſic ſunt indigna videri,
Notitiam potius præbere ut poſſe putentur,
Quid ſit vitali motu, ſenſuque remotum.
Quippe etenim non eſt cum quovis corpore ut eſſe
Poſſe animi natura putetur, conſiliumque.
Sicut in æthere non arbor, nec in æquore ſalſo

Nubes

Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse:
Certum, ac dispositum'st, ubi quicquid crescat, et insit.
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque a nervis, et sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, et innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse, et crescere possit
Seorsum anima, atque animus: tanto magis inficiandum,
Totum posse extra corpus, formamque animalem
Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse Deum sanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deum, longeque remota
Sensibus a nostris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum suffugit, et ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi posterius largo sermone probabo.
Dicere porro, hominum causa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, propterea que
Id laudabile opus divum laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum,
Nec fas esse, Deum quod sit ratione vetusta

Gentibus

Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
Nec verbis vexare, et ab imo evertere summam:
Cætera de genere hoc adfingere, et addere, Memmi,
Desipere'st. Quid enim immortalibus atque beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
Tempore in anteacto, cum pulchre degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita, ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet, quicunque'st, velle manere
In vita, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam vero vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, et ipsa
Notities hominum, divis unde insita primum?
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo'st unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum si in taleis dispposituras
Deciderunt quoque, et in taleis venere meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando.
Quod si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare,

Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum, tanta stat prædita culpa.
Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem monteis, silvæque ferarum
Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod late terrarum distinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
Sentibus obducat, ni vis humana resistat,
Vitai causa valido consueta bidenti
Ingemere, et terram pressis proscindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraique solum subigentes cimus ad ortus;
Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.
Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferum natura ferarum,
Humanæ genti infestum, terraque marique,
Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
Apportant? quare mors immatura vagatur?
Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum'st,
Cui tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque:
Nec crepitacula eis opu' sunt, nec cuiquam adhibenda'st
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt vesteis pro tempore cœli.

Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
Queis sua tutentur, quando omnibus omnia large
Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum.
Principio, quoniam terrai corpus, et humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore constant;
Debet tota eadem mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis, et membra videmus
Corpore nativo et mortalibus esse figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
Et nativa simul. Quapropter maxima mundi
Cum videam membra, ac parteis consumta regigni;
Scire licet, cœli quoque idem terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, cladem que futuram.
Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
Memmi, quod terram, atque ignem mortalia sumpsi
Esse; neque humorem dubitavi, aurasque perire;
Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi.
Principio, pars terrai nonnulla perusta
Solibus assiduis, multa pulsata pedum vi,
Pulveris exhalat nebulam, nubeisque volanteis,
Quas validi toto dispergunt aere venti:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, et ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte sua quodcunque alid auget,
Roditur: et quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum;
Ergo terra tibi limatur, et aucta recrescit.
Quod superest, humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, et latices manare perenneis,
Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Undique declarat: sed primum quicquid aquai
Tollitur, in summaque fit, ut nihil humor abundet;
Partim quod validi verrentes æquora venti
Deminuunt,

Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
Partim quod subter per terras diditur omneis.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
Convenit; inde super tarras fluit agmine dulci,
Qua via secta semel liquido pede detulit undas.
Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aeris in magnum fertur mare: qui nisi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam resoluta forent, et in aera versa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, et in res
Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.
Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol
Inrigat assidue cœlum candore recenti,
Suppeditatque novo confestim lumine lumen.
Nam primum quicquid fulgoris disperit eij,
Quocunque accidit: id licet hinc cognoscere possis,
Quod simul ac primum nubes succedere soli
Cœpere, et radios inter quasi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum disperit omnis,
Terraque inumbratur, qua nimbi cunque feruntur;
Ut noscas splendore novo res semper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire,
Nec ratione alia res posse in sole videri,
Perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruscis
Fulguribus pingues multa caligine tedæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant;
Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:
Usqueadeò properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.

Sic igitur, ſolem, lunam, ſtellaſque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quicquid flammai perdere ſemper;
Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.
Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turreis ruere, et putreſcere ſaxa?
Non delubra deum, ſimulacraque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen fati protollere fineis
Poſſe? neque adverſus naturæ fœdera niti?
Denique non monumenta virum dilapſa videmus
Cedere proporro, ſubitoque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos ſilices a montibus altis,
Nec validas ævi vireis perferre, patique
Finiti? neque enim caderent avolſa repente,
Ex infinito quæ tempore pertoleraſſent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
Denique jam tuere hoc circum, ſupraque, quod omnem
Continet amplexu terram; quod procreat ex ſe
Omnia, quod quidam memorant, recipitque peremta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcunque alias ex ſe res auget, alitque,
Deminui debet, recreari cum recipit res.
Præterea, ſi nulla fuit genitalis origo
Terrai et cœli, ſemperque æterna fuere:
Cur ſupera bellum Thebanum, et funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere poetæ?
Quo tot facta virum toties cecidere? nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent?
Verum, ut opinor, habet novitatem ſumma, recenſque
Natura'ſt mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augeſcunt, nunc addita navigiis ſunt
Multa; modo organici melicos peperere ſonores.
Denique

Denique natura hæc rerum, ratioque reperta'ſt
Nuper, et hanc primus cum primis ipſe repertus
Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces.
Quod ſi forte fuiſſe antehac eadem omnia credis;
Sed periiſſe hominum torrenti ſæcla vapore,
Aut cecidiſſe urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus aſſiduis exiſſe rapaceis
Per terras amneis, atque oppida cooperuiſſe:
Tanto quippe magis victus fateare neceſſe'ſt,
Exitium quoque terrai, cœlique futurum.
Nam cum res tantis morbis tantiſque periclis
Tentarentur; ibi ſi triſtior incubuiſſet
Cauſa, darent late cladem, magnaſque ruinas:
Nec ratione alia mortales eſſe videmur
Inter nos, niſi quod morbis ægriſcimus iſdem,
Atque illi, quos a vita natura removit.
Præterea, quæcunque manent æterna, neceſſe'ſt,
Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intus parteis, ut materiai
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus ante:
Aut ideo durare ætatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane'ſt,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci ſit copia circum,
Quo quaſi res poſſint diſcedere, diſſolvique:
Sicut ſummarum ſumma'ſt æterna, neque extra
Quis locus eſt, quo diſſiliant; neque corpora ſunt, quæ
Poſſint incidere, et valida diſſolvere plaga.
At neque, uti docui, ſolido cum corpore mundi
Natura 'ſt, quoniam admiſtum'ſt in rebus Inane:
Nec tamen eſt ut Inane: neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quæ poſſint forte coorta
Proruere hanc rerum violento turbine ſummam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.

Nec porro natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quo poſſint mœnia mundi,
Aut alia quavis poſſint vi pulſa perire.
Haud igitur lethi præcluſa'ſt janua cœlo,
Nec ſoli, terræque, nec altis æquoris undis;
Sed patet immani, et vaſto reſpectat hiatu.
Quare etiam nativa neceſſum'ſt confiteare
Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ ſunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuiſſent
Immenſi validas ævi contemnere vireis.
Denique tantopere inter ſe cum maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Poſſe dari finem? vel cum ſol, et vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exſuperarint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum ſuppeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
Nequicquam; quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiiſque retexens ætherius ſol;
Et ſiccare prius confidunt omnia poſſe,
Quam liquor incæpti poſſit contingere finem.
Tantum ſpirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant:
Cum ſemel in terra fuerit ſuperantior ignis,
Et ſemel, ut fama'ſt, humor regnarit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, et ambens multa peruſſit,
Avia cum Phaethonta rapax vis ſolis equorum
Æthere raptavit toto, terraſque per omneis.
At pater omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; ſolque cadenti
Obvius æternam ſuccepit lampada mundi,
Disjectoſque redegit equos, junxitque trementeis:
Inde ſuum per iter recreavit cuncta gubernans;

Scilicet,

Scilicet, ut veteres graium cecinere poetæ:
Quod procul a vera 'ſt animi ratione repulſum.
Ignis enim ſuperare poteſt, ubi materiai
Ex infinito ſunt corpora plura coorta;
Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ,
Aut pereunt res exuſtæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit ſuperare coortus,
Ut fama'ſt hominum, multas quando obruit urbeis;
Inde ubi vis aliqua ratione averſa receſſit,
Ex infinito fuerat quæcunque coorta,
Conſtiterunt imbres, et flumina vim minuerunt.
  Sed quibus ille modis conjectus materiai
Fundarit cœlum ac terram, pontique profunda,
Soliſque et lunæ curſus, ex ordine ponam.
Nam certe neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locarunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibuſque ſuis conſuerunt concita ferri,
Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter ſe poſſent congreſſa creare;
Propterea fit, uti magnum volgata per ævum,
Omnigenos cœtus et motus experiundo,
Tandem ea conveniant, quæ ut convenere, repente
Magnarum rerum fiant exordia ſæpe,
Terrai, maris, et cœli, generiſque animantum.
  Hic neque tum ſolis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni ſidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aer,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla videri;
Sed nova tempeſtas quædam, moleſque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, pareſque
Cum paribus jungi res, et diſcludere mundum,
Membraque dividere, et magnas diſponere parteis
Omnigenis e principiis, diſcordia quorum

Intervalla,

Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus turbabat, prœlia miscens,
Propter dissimileis formas variasque figuras;
Quod non omnia sic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter sese dare convenienteis:
Hoc est a terris altum secernere cœlum,
Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
Seorsus item puri, secretique ætheris ignes.
Quippe etenim primum terrai corpora quæque,
Propterea quod erant gravia, et perplexa coibant,
In medioque imas capiebant omnia sedes;
Quæ quanto magis inter se perplexa coibant,
Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
Lunamque efficerent, et magni mœnia mundi.
Omnia enim magis hæc e lævibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribu' sunt elementis,
Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus se sustulit æther
Signifer, et multos secum levis abstulit igneis:
Non alia longe ratione, ac sæpe videmus,
Aurea cum primum gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina solis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes:
Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur:
Omnia quæ sursum cum conciliantur in alto,
Corpore concreto subtexunt nubila cœlum.
Sic igitur tum se levis, ac diffusilis æther
Corpore concreto circumdatus undique sepsit
Et late diffusus in omneis undique parteis,
Omnia sic avido complexu cætera sepsit.
Hunc exordia sunt solis lunæque secuta;
Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque terra sibi adscivit, neque maximus æther;
Quod nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent;
Nec levia, ut possent per summas labier oras:
Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
Versent

Verſent, et partes ut mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in ſtatione
Membra manere, tamen cum ſint ea, quæ moveantur.
His igitur rebus retractis, terra repente,
Maxima qua nunc ſe ponti plaga cærula tendit,
Succidit, et ſalſo ſuffudit gurgite foſſas:
Inque dies quanto circum magis ætheris æſtus,
Et radii ſolis cogebant undique terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulſa ſuo condenſa coiret:
Tam magis expreſſus ſalſus de corpore ſudor
Augebat mare manando, campoſque natanteis:
Et tanto magis illa foras elapſa volabant
Corpora multa vaporis, et aeris, altaque cœli
Denſebant procul a terris fulgentia templa:
Sidebant campi, creſcebant montibus altis
Aſcenſus: neque enim poterant ſubſidere ſaxa,
Nec pariter tantundem omnes ſuccumbere partes.
Sic igitur terræ concreto corpore pondus
Conſtitit, atque omnis mundi quaſi limus in imum
Confluxit gravis, et ſubſedit funditus, ut fæx.
Inde mare, inde aer, inde æther ignifer ipſe.
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia: et liquidiſſimus æther,
Atque leviſſimus aerias ſuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus aeris auris
Commiſcet: ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: ſinit incertis turbare procellis:
Ipſe ſuos igneis certo fert impete labens.
Nam modice fluere, atque uno poſſe æthera niſu,
Significat ponti mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.
Motibus aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus.
Principio, magnus cœli ſi vertitur orbis:
Ex utraque polum parti premere aera nobis
Dicendum'ſt, extraque tenere, et claudere utrinque;
Inde

Inde alium supera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvenda micant æterni sidera mundi:
Ast alinm subter, contra qui subvehat orbem:
Ut fluvios versare rotas, atque haustra videmus.
Est etiam quoque, uti possit cœlum omne manere
In statione, tamen cum lucida signa ferantur:
Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,
Quærentesque viam circumversantur, et ignes
Passim per cœli volvunt se immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer
Versat agens igneis: sive ipsi serpere possunt,
Quo cujusque cibus vocat, atque invitat eunteis,
Flammea per cœlum pascenteis corpora passim.
Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
Difficile 'st: sed quid possit, fiatque per omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo; plureisque sequor disponere causas
Motibus astrorum, quæ possint esse per omne.
E quibus una tamen sit et hæc quoque causa necesse 'st,
Quæ vegeat motum signis: sed quæ sit earum
Præcipere, haud quaquam 'st pedetentim progredientis.

Terraque ut in media mundi regione quiescat,
Evanescere paullatim, et decrescere pondus
Convenit; atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aeriis mundi, quibus insita sidit.
Propterea non est oneri, neque deprimit auras:
Et sua cuique homini nullo sunt pondere membra:
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
At quæcunque foris veniunt, impostaque nobis
Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora:
Usqueadeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur tellus non est aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis;

Sed pariter prima concepta ab origine mundi,
Certaque pars ejus, quasi nobis membra, videtur.
Præterea grandi tonitru concussa repente
Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
Partibus aeriis mundi, cœloque revincta:
Nam communibus inter se radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis animai,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta'st?
Denique jam saltu pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat?
Jamne vides quantum tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aer
Conjunctus terris, et nobis est animi vis?
Nec nimio solis major rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
Nam quibus e spatiis cunque ignes lumina possunt
Adjicere, et calidum membris adflare vaporem,
Illa ipsa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad speciem'st contractior ignis.
Proinde calor quoniam solis, lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, et loca tingunt:
Forma quoque hinc solis debet filumque videri,
Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.
Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
Quicquid id est, nihilo fertur majore figura,
Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
Nam prius omnia, quæ longe remmota tuemur
Aera per multum specie confusa videntur,
Quam minimum filum: quapropter luna necesse'st,
Quandoquidem claram speciem, certamque figuram
Præbet, ut est oris extremis cunque notata,

Quanta hæc cunque fuat, tanta hinc videatur in
alto.
Postremo, quoscunque vides hinc ætheris igneis,
(Quandoquidem, quoscunque in terris cernimus igneis,
Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cum longius absint,)
Scire licet, perquam pauxillo posse minores
Esse, vel exigua majores parte, brevique.
Illud item non est mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis cœlumque rigando
Compleat, et calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem scatere, atque erumpere flumen
Ex omni mundo, quo sic elementa vaporis
Undique conveniunt, et sic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nonne vides etiam, quam late parvus aquai
Prata riget fons interdum, campisque redundet?
Est etiam quoque, uti non magno solis ab igni
Aera percipiat calidis fervoribus ardor,
Opportunus ita'st si forte, et idoneus aer,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum segetes stipulamque videmus
Accipere ex una scintilla incendia passim.
Forsitan et rosea sol alte lampade lucens
Possideat multum cæcis fervoribus ignem
Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.
Nec ratio solis simplex, nec certa patescit,
Quo pacto æstivis e partibus ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut vertat metas se ad solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua

Annua sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex his rebus reddita causa'st.
Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum cœli turbine ferri.
Evanescere enim rapidas illius, et acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui
Paullatim solem cum posterioribu' signis,
Inferior multo quod sit, quam fervida signa:
Et magis hoc lunam: et quanto demissior ejus
Cursus abest procul a Cœlo, terrisque propinquat,
Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
Hanc adipiscuntur, circum, præterque feruntur.
Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
  Fit quoque ut e mundi transversis partibus aer
Alternis certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstivis solem detrudere signis
Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem;
Et qui rejiciat gelidis a frigoris umbris
Æstiferas usque in parteis, et fervida signa.
Et ratione pari lunam, stellasque putandum'st,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aeribus posse alternis a partibus ire.
Nonne vides etiam diversis nubila ventis
Diversas ire in parteis, inferna supernis?
Qui minus illa queant per magnos ætheris orbeis
Æstibus inter se diversis sidera ferri?
  At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo cursu sol extima cœli
Impulit, atque suos efflavit languidus igneis
Concussos itere, et labefactos aere multo:
Aut quia sub terras cursum convertere cogit

Vis eadem, ſupera terras quæ pertulit orbem.
Tempore item certo roſeam matuta per oras
Ætheris auroram defert, et lumina pandit,
Aut quia ſol idem ſub terras ille revertens
Anticipat cœlum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, et ſemina multa
Confluere ardoris conſuerunt tempore certo,
Quæ faciunt ſolis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama'ſt e montibus altis
Diſperſos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quaſi in unum, et conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Eſſe, quod hæc ignis tam certo tempore poſſint
Semina confluere, et ſolis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus: floreſcunt tempore certo
Arbuſta, et certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, et impubem molli pubeſcere veſte,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina poſtremo, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque ubi ſic fuerunt cauſarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
Conſequa natura'ſt jam rerum ex ordine certo.
Creſcere itemque dies licet, et tabeſcere nocteis,
Et minui luces, cum ſumant augmina noctes:
Aut quia ſol idem ſub terras, atque ſuperne,
Imparibus currens anfractibus ætheris oras
Partit, et in parteis non æquas dividit orbem:
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Ejus in adverſa tanto plus parte relatus,
Donicum ad id ſignum cœli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio curſu flatus Aquilonis, et Auſtri,

Diſtinet æquato cœlum diſcrimine metas,
Propter ſigniferi poſituram totius orbis;
Annua ſol in quo contundit tempora ſerpens,
Obliquo terras, et cœlum lumine luſtrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca cœli
Omnia diſpoſitis ſignis ornata notarunt.
Aut quia craſſior eſt certis in partibus aer,
Sub terris ideo tremulum jubar hæſitat ignis,
Nec penetrare poteſt facile atque emergere ad ortus.
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Ceſſant, dum veniat radiatum inſigne diei.
Aut etiam, quia ſic alternis partibus anni
Tardius et citius conſuerunt confluere ignes,
Qui faciant ſolem certa de ſurgere parte.
Luna poteſt ſolis radiis percuſſa nitere,
Inque dies majus lumen oonvertere nobis
Ad ſpeciem, quantum ſolis ſecedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulſit,
Atque oriens obitus ejus ſuper edita vidit:
Inde minutatim retro quaſi condere lumen
Debet item, quanto propius jam ſolis ad ignem
Labitur ex alia ſignorum parte per orbem:
Ut faciunt, lunam qui fingunt eſſe pilai
Conſimilem, curſuſque viam ſub ſole tenere:
Propterea fit uti videantur dicere verum.
Eſt etiam quoque uti proprio cum lumine poſſit
Volvier, et varias ſplendoris reddere formas.
Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, et una
Labitur omnimodis occurſans officienſque,
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt, globus ut, ſi forte, pilai
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus,
Verſandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcunque eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculoſque patenteis:

Inde minutatim retro contorquet, et aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilai:
Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Astrologorum artem contra convincere tendit:
Proinde quasi fieri nequeat quod pugnat uterque,
Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.
Denique, cur nequeat semper nova luna creari
Ordine formarum certo, certisque figuris,
Inque dies privos adolescere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile'st ratione docere, et vincere verbis;
Ordine cum videas tam certo multa creari.
It ver, et Venus, et Veneris prænuncius ante
Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter:
Flora quibus mater præspergens ante viai
Cuncta coloribus egregiis, et odoribus opplet.
Inde loci sequitur calor aridus, et comes una
Pulverulenta Ceres, et Etesia flabra Aquilonum.
Inde Autumnus adit: graditur simul Euius Euan:
Inde aliæ tempestates, ventique sequuntur,
Altitonans Vulturnus, et Auster fulmine pollens.
Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
Reddit, hyems sequitur, crepitans, ac dentibus Algus.
Quo minus est mirum, si certo tempore luna
Gignitur, et certo deletur tempore rursus:
Cum fieri possint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluribus e causis fieri tibi posse putandum'st.
Nam cur luna queat terram secludere solis
Lumine, et a terris altum caput obstruere eii,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
Solque suos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Cum

Cum loca præteriit flammis infesta per auras,
Quæ faciunt igneis interstingui atque perire?
Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
Lumine, et oppressum solem super ipsa tenere,
Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ
Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
Et tamen ipsa suo si fulgit luna nitore,
Cur nequeat certa mundi languescere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?
Quod superest, quoniam magni per cærula mundi
Qua fieri quicquid posset ratione, resolvi:
Solis uti varios cursus, lunæque meatus
Noscere possemus, quæ vis, et causa cieret:
Quove modo soleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
Cum quasi connivent, et aperto lumine rursum
Omnia convisunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad mundi novitatem, et mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere, et incertis tentarit credere ventis.
Principio, genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis; camposque per omneis
Florida fulserunt viridanti prata colore:
Arboribusque datum'st variis exinde per auras
Crescendi magnum immissis certamen habenis.
Ut pluma atque pili primum setæque creantur
Quadrupedum in membris, et corpore pennipotentum:
Sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
Sustulit: inde loci mortalia sæcla creavit
Multa modis multis varia ratione coorta.
Nam neque de cœlo cecidisse animalia possunt,
Nec terrestria de salsis exisse lacunis.
Linquitur ut merito maternum nomen adepta

Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam existunt animalia terris,
Imbribus, et calido solis concreta vapore.
Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et majora nova tellure, atque æthere adulto.
Principio, genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
Linquunt, sponte sua victum, vitamque petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla:
Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, aurasque petissens,
Convertebat ibi natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis: sicut nunc fœmina quæque
Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multa et molli lanugine abundans.
At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras:
Omnia enim pariter crescunt, et robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
Humanum, atque animal prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibu' passim,
Aeriasque simul volucreis variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto;
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
Omnia commutat natura, et vertere cogit.

Namque

Namque aliud putreſcit, et ævo debile languet:
Porro aliud concreſcit, et e contemtibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, et ex alio terram ſtatus excipit alter,
Quod potuit, nequeat; poſſit, quod non tulit ante.
Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata'ſt, mira facie, membriſque coorta,
(Androgynum inter utrum, nec utrumque et utrinque remotum)
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim,
Multa ſine ore etiam, ſine voltu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſu;
Nec facere ut poſſent quicquam, nec cadere quoquam,
Nec vitare malum, nec ſumere quod foret uſus.
Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat:
Nequicquam; quoniam natura abſterruit auctum:
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando poſſint producere ſæcla.
Pabula primum ut ſint, genitalia deinde per artus
Semina quæ poſſint membris manare remiſſis:
Fœminaque ut maribus conjungi poſſit, habendum
Mutua queis nectant inter ſe gaudia, utriſque.
Multaque tum interiiſſe animantum ſæcla neceſſe'ſt,
Nec potuiſſe propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides veſci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas eſt
Ex ineunte ævo genus id tutata reſervans.
Multaque ſunt, nobis ex utilitate ſua quæ
Commendata manent tutelæ tradita noſtræ.
Principio, genus acre leonum, ſævaque ſæcla
Tutata'ſt virtus, vulpeis dolus, et fuga cervos.
At leviſomna canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod eſt veterino ſemine partum,

Lanige-

Lanigeræque simul pecudes, et bucera sæcla,
Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupide fugere feras, pacemque secutæ
Sunt, et larga suo sine pabula parta labore;
Quæ damus utilitatis eorum præmia causa.
At, queis nil horum tribuit natura, nec ipsa
Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Esse queat duplici natura, et corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principio, circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam: quin sæpe etiam num
Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.
Post ubi equum validæ vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita;
Tum demum pueris ævo florente juventas
Occipit, et molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, et veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, et cætera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt
Corporibus, neque projiciunt ætate senecta:
Nec simili venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ'st acre venenum.

Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
Tam ſoleat torrere, atque urere, quam genus omne
Viſceris, in terris quodcunque et ſanguinis extet:
Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam tellure nova, cœloque recenti
Talia qui fingit potuiſſe animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
Multa licet ſimili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras flumina volgo
Fluxiſſe, et gemmis florere arbuſta ſueſſe:
Aut Hominem tanto membrorum eſſe impete natum,
Trans maria alta pedum niſus ut ponere poſſet;
Et manibus totum circum ſe vertere cœlum.
Nam quod multa fuere in terris ſemina rerum,
Tempore quo primum tellus animalia fudit;
Nil tamen eſt ſigni, miſtas potuiſſe creari
Inter ſe pecudes, compactaque membra animantum:
Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbuſtaque læta,
Non tamen inter ſe poſſint complexa creari.
Res ſic quæque ſuo ritu procedit, et omnes
Fœdere naturæ certo diſcrimina ſervant.

Et genus humanum multo fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creaſſet;
Et majoribus et ſolidis magis oſſibus intus
Fundatum, et validis aptum per viſcera nervis;
Nec facile ex æſtu, nec frigore quod caperetur,
Nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
Multaque per cœlum ſolis volventia luſtra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robuſtus erat curvi moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro molirier arva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis

Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod sol, atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte sua, satis id placabat pectora donum:
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, et quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus etiam majora ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim fluvii fontesque vocabant:
Ut nunc montibus e magnis decursus aquai
Claricitat late sitientia sæcla ferarum.
Denique noctivagi silvestria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,
Humida saxa super viridi stillantia musco,
Et partim plano scatere atque erumpere campo.
Necdum res igni scibant tractare, nec uti
Pellibus, et spoliis corpus vestire ferarum:
Sed nemora, atque cavos monteis, sylvasque colebant,
Et frutices inter condebant sqalida membra,
Verbera ventorum vitare imbreisque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus.
Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum:
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impensa libido,
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Consectabantur sylvestria sæcla ferarum
Missilibus saxis, et magno pondere clavæ:
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris;

Setigerisque pares suibus sylvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face sol inferret lumina cœlo.
A parvis quod enim consuerant cernere semper
Alterno tenebras, et lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine solis.
Sed magis illud erat curæ, quod sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri suis adventu, validique leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.
Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus,
Et nemora ac monteis gemitu, sylvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servarat, corpore adeso,
Posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privarunt vermina sæva,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
At non multa virum sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa, virosque.
Sed temere, incassum mare fluctibu' sæpe coortis
Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis:
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.

Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum pænuria deinde cibi, languentia letho
Membra dabat: contra nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis sollertius ipsi.
   Inde casas postquam, ac pelleis, ignemque pararunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam:
Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
Tunc et amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
Et pueros commendarunt, muliebreque sæclum
Vocibus, et gestu, cum balbe significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
Sed bona, magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
   At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, et utilitas expressit nomina rerum:
Non alia longe ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Cum facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti:
Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,

Vixdum

Vixdum cum ipsis sunt dentes unguesque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, et a pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere'st: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?
Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant: unde insita notities est
Utilitatis, et unde data'st huic prima potestas,
Quid vellet, facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent,
Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
Quid facto esset opus; faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
Vocis in auditos sonitus obtundere frustra.
Postremo, quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, et lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
Dissimileis soleant voces variasque ciere,
Cum metus, aut dolor est, et cum jam gaudia gliscunt?
Quippe etenim id licet e rebus cognoscere apertis.
Inritata canum cum primum magna Molossum
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis,
Longe alio sonitu rabie distracta minantur,
Et cum jam latrant, et vocibus omnia complent.
At catulos blande cum lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
Longe alio pacto gannitu vocis adulant,

Et cum deserti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.
Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma,
Ac cum sis alias concussis artubus hinnit?
Postremo, genus alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque ossifragæ, mergique marinis
Fluctibus in salsis victum vitamque petentes,
Longe alias alio jaciunt in tempore voces;
Et cum de victu certant, prædaque repugnant.
Et partim mutant cum tempestatibus una
Raucisonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur et imbreis
Poscere, et interdum ventos aurasque vocare.
Ergo, si varii sensus animalia cogunt,
Muta tamen cum sint, varias emittere voces:
Quanto mortaleis magis æquum'st tum potuisse
Dissimileis alia atque alia res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne forte requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cœlestibus incita flammis
Fulgere, cum cœli donavit plaga vapores.
Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammai fervidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur:
Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare

Commutare novis monſtrabant rebus, et igni,
Ingenio qui præſtabant, et corde vigebant.
Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
Præſidium reges ipſi ſibi, perfugiumque;
Et pecudes, et agros diviſere, atque dedere
Pro facie cujuſque, et viribus, ingenioque:
Nam facies multum valuit, vireſque vigebant.
Poſterius res inventa'ſt, aurumque repertum,
Quod facile et validis et pulchris demſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibet et fortes, et pulchro corpore creti.
Quod ſiquis vera vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini ſunt, vivere parce
Æquo animo; neque enim'ſt unquam pænuria parvi.
At claros ſe homines voluere eſſe, atque potenteis,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent opulenti degere vitam;
Nequicquam: quoniam ad ſummum ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecere viai.
Et tamen e ſummo quaſi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemtim in Tartara tetra:
Ut ſatius multo jam ſit parere quietum,
Quam regere imperio res velle, et regna tenere.
Proinde, ſine incaſſum defeſſi ſanguine ſudent
Anguſtum per iter luctantes ambitionis:
Invidia quoniam ſeu fulmine ſumma vaporant
Plerumque, et quæ ſunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem ſapiunt alieno ex ore, petuntque
Res ex auditis potius, quam ſenſibus ipſis:
Nec magis id nunc eſt, nec erit mox, quam fuit ante.
Ergo regibus occiſis ſubverſa jacebat
Priſtina majeſtas ſoliorum, et ſceptra ſuperba;
Et capitis ſummi præclarum inſigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem.

Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
Res itaque ad summam fæcem turbasque redibat,
Imperium sibi cum, ac summatum quisque petebat.
Inde magistratum partim docuere creare,
Juraque constituere, ut vellent legibus uti:
Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quo magis ipsum
Sponte sua cecidit sub leges, arctaque jura.
Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
Ulcisci, quam nunc concessum'st legibus æquis;
Hanc ob rem'st homines pertæsum vi colere ævum:
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque, unde exorta'st, ad eum plerumque revertit;
Nec facil'est placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim divum genus humanumque,
Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes procraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.
Nunc quæ causa Deum per magnas numin agenteis
Pervolgarit, et ararum compleverit urbeis,
Suscipiendaque curarit sollennia sacra,
" Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', locisque:
Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
Qui delubra Deum nova toto suscitat orbi
Terrarum, et festis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile'st rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum divum mortalia sæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis mirando corporis auctu.

His

His igitur ſenſum tribuebant, propterea quod
Membra movere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie præclara, et viribus amplis:
Æternamque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, et forma manebat,
(Et manet omnino) et quod tantis viribus auctos
Non temere ulla vi convinci poſſe putabant.
Fortuniſque ideo longe præſtare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum,
Et ſimul in ſomnis quia multa, et mira videbant
Efficere, et nullum capere ipſos inde laborem.
Præterea, cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſis:
Ergo perfugium ſibi habebant omnia divis
Tradere, et illorum nutu facere omnia flecti.
In cœloque Deum ſedes, et templa locarunt,
Per cœlum volvi quia ſol, et luna videntur:
Luna, dies, et nox, et noctis ſigna ſevera,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando;
Et rapidi fremitus, et murmura magna minarum.
O genus infelix humanum! talia divis
Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaque nobis
Volnera; quas lacrymas peperere minoribu' noſtris!
Nec pietas ulla 'ſt velatum ſæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras;
Nec procumbere humi proſtratum, et pandere palmas
Ante Deum delubra, nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed mage pacata poſſe omnia mente tueri.
Nam cum ſuſpicimus magni cœleſtia mundi
Templa ſuper, ſtelliſque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem ſolis, lunæque viarum,
Tunc aliis oppreſſa malis in pectore cura

Illa quoque experge factum caput erigere infit,
Ecquæ forte Deum nobis immensa potestas
Sit, vario motu quæ candida sidera verset.
Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
Et simul, ecquæ sic finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
An divinitus æterna donata salute,
Perpetuo possint ævi labentia tractu,
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Præterea, cui non animus formidine divum
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cum plaga torrida tellus
Contremit, et magnum percurrunt murmura cœlum?
Non populi, gentesque tremunt? regesque superbi
Conripiunt divum perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœde, dictumve superbe
Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?
Summa etiam cum vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque elephantis;
Non divum pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
Nequicquam: quoniam violento turbine sæpe
Conreptus nihilo fertur minus ad vada lethi:
Usqueadeo res humanas vis abdita quædam
Obterit, et pulchros fasceis, sævasque secureis
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus tellus cum tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vireis divum, quæ cuncta gubernent?
Quod superest, æs, atque aurum, ferrumque repertu'st,
Et simul argenti pondus, plumbique potestas:
Ignis

Ignis ubi ingenteis ſylvas ardore cremarat
Montibus in magnis, ſeu cœli fulmine miſſo;
Sive quod inter ſe bellum ſylveſtre gerentes,
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergo;
Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, et paſcua reddere rura;
Sive feras interficere, et diteſcere præda:
Nam fovea, atque igni prius eſt venarier ortum,
Quam ſepire plagis ſaltum, canibuſque ciere.
Quicquid id eſt, quacunque e cauſa flammeus ardor
Horribili ſonitu ſylvas exederat altis
Ab radicibus, et terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens argenti rivus et auri,
Æris item et plumbi; quæ cum concreta videbant
Poſterius claro in terris ſplendere colore,
Tollebant nitido capti, lævique lepore:
Et ſimili formata videbant eſſe figura,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique:
Tum penetrabat eos, poſſe hæc liquefacta calore,
Quamlibet in formam, et faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamvis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo;
Ut ſibi tela parent, ſylvaſque excidere poſſint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
Quam validi primum violentis viribus æris:
Nequicquam: quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum:
Nunc jacet æs, aurum in ſummum ſucceſſit honorem.
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
Porro aliud ſuccedit, et e contemtibus exit,

Inque

Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, et miro'st mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facil' est ipsum per te cognoscere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, et item sylvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes postquam sunt cognita primum:
Posterius ferri vis est, ærisque reperta;
Et prior æris erat quam ferri cognitus usus:
Quo facilis magis est natura, et copia major.
Ære solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, et volnera vasta serebant,
Et pecus, atque agros adimebant; nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda et inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.
Et prius est reppertum in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frænis, dextraque vigere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla:
Et bijugo prius est, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum ascendere currus.
Inde boves lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, et magnas martis Turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in mœnere belli,
Expertique sues sævos sunt mittere in hosteis;
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis, sævisque magistris,
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere:
Nequicquam; quoniam permista cæde calentes
Turbabant

Turbabant sævi nullo discrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique cristas;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, et frænis convertere in hosteis.
Inritata leæ jaciebant corpora saltu
Undique, et advorsum venientibus ora petebant:
Et nec-opinanteis a tergo diripiebant,
Deplexæque da bant in terram volnere vinctos,
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque sues tauri, pedibusque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cædebant dentibus apri,
" Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi,
" In se fracta suo tinguentes sanguine tela,
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequicquam; quoniam a nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
Effervescere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem redducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc sæpe boves Lucæ ferro male mactæ
Diffugiunt, fera facta suis cum multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quam commune malum fuerat, fœdumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis mundis varia ratione creatis,
Quam certo, atque uno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quam dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis

Nexilis ante fuit veſtis, quam textile tegmen:
Textile poſt ferrum'ſt; quia ferro tela parantur:
Nec ratione alia poſſunt tam lævia gigni
Inſilia, ac fuſi, et radii, ſcapique ſonantes.
Et facere ante viros lanam natura coegit,
Quam muliebre genus; nam longe præſtat in arte,
Et ſollertius eſt multo genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertere ſeveri,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipſi potius durum ſufferre laborem;
Atque opere in duro durarent membra, manuſque.
At ſpecimen ſationis, et inſitionis origo
Ipſa fuit rerum primum natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandeſque caducæ
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubter.
Unde etiam libitum'ſt ſtirpeis committere ramis,
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſylvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetaque læta
Collibus, et campis ut haberent, atque olearum
Cærula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, et convalleis, campoſque profuſa:
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepore
Omnia, quæ pomis interſita dulcibus ornant,
Arbuſtiſque tenent felicibus obſita circum.
At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multo, quam lævia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, aureiſque juvare.
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primum
Agreſteis docuere cavas inflare cicutas.
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,

Avia

Avia per nemora, ac ſylvas ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia:
Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
Cum ſatiate cibi; nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora habebant:
Præſertim cum tempeſtas ridebat, et anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas,
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant: agreſtis enim tum muſa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, et foliis laſcivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventeis
Duriter, et duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur riſus, dulceſque cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc, et mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni,
Ducere multimodis voces, et flectere cantus;
Et ſupera calamos unco percurrere labro:
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerum ſervare genus didicere; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quam ſylveſtre genus capiebat terrigenarum.
Nam quod adeſt præſto, niſi quid cognovimus ante
Suavius, in primis placet, et pollere videtur;
Poſteriorque fere melior res illa reperta
Perdit, et immutat ſenſus ad priſtina quæque.
Sic odium cœpit glandis: ſic illa relicta
Strata cubilia ſunt herbis, et frondibus aucta.
Pellis item cecidit, veſtis contempta ferina'ſt,
Quam reor invidia tali tunc eſſe repertam;
Ut lethum inſidiis, qui geſſit primus, obiret:
Et tandem inter eos diſtractum, ſanguine multo

Difperfiffe, neque in fructum convertere quiffe.
Tunc igitur pelles, nunc aurum, et purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant:
Quo magis in nobis, ut opinor, culpa refidit.
Frigus enim nudos fine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit vefte carere
Purpurea, atque auro, fignifque ingentibus apta;
Dum plebeia tamen fit, quæ defendere poffit.
Ergo hominum genus incaffum, fruftraque laborat,
Semper et in curis confumit inanibus ævum;
Nimirum, quia non cognovit, quæ fit habendi
Finis, et omnino quoad crefcat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditus æftus.
At vigiles mundi magnum et verfatile templum
Sol et luna fuo luftrantes lumine circum
Perdocuere homines annorum tempora verti;
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis fepti degebant turribus ævum,
Et divifa colebatur, difcretaque tellus:
Tum mare velivolum florebat navibu' pandis:
Auxilia, et focios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cum res geftas cœpere poetæ
Tradere: nec multo priu' funt elementa reperta.
Propterea, quid fit prius actum refpicere ætas
Noftra nequit, nifi qua ratio veftigia monftrat.
Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, vefteis, et cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, et dædala figna polire,
Ufus, et impigræ fimul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clarefcere corde videmus
Artibus, ad fummum donec venere cacumen.

TITI

TITI LUCRETII CARI DE *RERUM NATURA.*

LIBER VI.

PRIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreaverunt vitam, legesque rogarunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cum genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Cujus et extincti propter divina reperta
Divolgata, vetus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cum vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
" Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata:
Divitiis homines, et honore, et laude potenteis
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, et commoda cunque venirent;
Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nulla posset ratione explerier unquam;
Partim quod tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.

Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris,
Exposuitque bonum summum, quo tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
Qua possemus ad id recto contendere cursu:
Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
Quod flueret naturæ vi, varieque volaret,
Seu casu, seu vi, quod sic natura parasset:
Et quibus e portis occurri cuique deceret:
Et genus humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristeis in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
Non radii solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Esse, et nativo consistere corpore cœlum;
Et quæcunque in eo fiunt, fientque, necesse
Esse ea dissolvi: quæ restant percipe porro;
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata'st, atque obvia cursu
Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cætera, quæ fieri in terris, cœloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibu' sæpe,
Efficiunt animos humileis formidine divum,
Depressosque premunt ad terram; propterea quod
Ignorantia causarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, et concedere regnum: et
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, hæc fieri divino numine rentur.

Nam

Nam bene qui didicere Deos ſecurum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rurſus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens:
Quo magis errantes tota regione feruntur.
Quæ niſi reſpuis ex animo, longeque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum;
Delibrata Deum per te tibi numina ſancta
Sæpe aderunt: non quod violari ſumma Deum vis
Poſſit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis;
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Conſtitues magnos irarum volvere fluctus;
Nec delubra Deum placido cum pectore adibis;
Nec, de corpore quæ ſancto Simulacra feruntur,
In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
Suſcipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita ſequatur.
Quam quidem ut a nobis ratio veriſſima longe
Rejiciat, quanquam ſunt a me multa profata,
Multa tamen reſtant, et ſunt ornanda politis
Verſibus, et ratio cœli, ſpecieſque tenenda:
Sunt tempeſtates, et fulmina clara canenda,
Quid faciant, et qua de cauſa quæque ferantur,
Ne trepides cœli diviſis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem: quo pacto per loca ſepta
Inſinuarit, et hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi ſupremæ præſcripta ad candida calcis
Curranti ſpatium præmonſtra callida Muſa,

Calliope, requies hominum, divumque voluptas;
Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.
Principio, tonitru quatiuntur cærula cœli
Propterea, quia concurrunt sublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibu' ventis.
Nec fit enim sonitus cœli de parte serena,
Verum ubicunque magis denso sunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
Præterea, neque tam condenso corpore nubes
Esse queunt, quam sunt lapides, ac tigna: neque autem
Tam tenues, quam sunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, et grandinis imbreis.
Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,
Carbasus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeisque:
Interdum perscissa furit petulantibus Euris,
Et fragileis sonitus chartarum commeditatur:
Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
Aut ubi suspensam vestem, chartasve volanteis
Verberibus venti versant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
Frontibus adversis possint, quam de latere ire
Diverso motu radentes corpori' tractum:
Aridus unde aureis terget sonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
Omnia sæpe gravi tremere, et divolsa repente
Maxima dissiluisse capacis mœnia mundi,
Cum subito validi venti conlecta procella
Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
Turbine versanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat spisso cava corpore circum.

Post

Poſt ubi commovit vis ejus, et impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.
Nec mirum, cum plena animæ veſicula parva
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.
Eſt etiam ratio, cum venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſylvam cum flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem;
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res.
Hic, ubi lenior eſt, in terra cum tamen alta
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infriugendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cum frangitur æſtu.
Fit quoque ubi e nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis; hæc multo ſi forte humore recepit
Ignem, continuo ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum propere demerſimus imbrem.
Aridior porro ſi nubes accibit ignem,
Uritur ingenti ſonitu ſuccenſa repente:
Lauricomos ut ſi per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.
Denique ſæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis ſonitum dat nubibus alte.
Ventus enim cum confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, et grandine miſti.
Fulgit item, nubes ignis cum ſemina multa
Excuſſere ſuo concurſu, ſeu lapidem ſi
Percutiat lapis, aut ferrum, nam tum quoque lumen
Exſilit, et claras ſcintillas diſſupat ignis.

Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quam cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere: cædere siquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per aureis
Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
Quam tonitrum accipimus, pariterqui mittitur igni,
E simili caussa, et concursu natus eodem.
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, et tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus ubi invasit nubem, et versatus ibidem
Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem,
Mobilitate sua fervescit; ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea vero
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus hic nubem cum perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repente
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde sonus sequitur, qui tardius adlicit aureis,
Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, et simul alte
Exstructis aliis alias super impete miro.
Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
Quam sint lata magis, quam sursum exstructa quid extent:
Contemplator enim cum montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
In statione locata sepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibu' structas
Cernere, quas venti cum, tempestate coorta,
Complerunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:

Nunc

Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt:
Quærentesque viam circumversantur, et ignis
Semina convolvunt e nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsa fulserunt nube corusci.
Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quod nubeis ipsas permulta necesse'st
Ignis habere: etenim cum sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos et splendidus ollis.
Quippe etenim solis de lumine multa necesse'st
Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.
Hasce igitur cum ventus agens contrusit in unum,
Compressitque locum cogens; expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.
Fulgit item, cum rarescunt quoque nubila cœli.
Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse'st
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore, et sonitu fulgit, nulloque tumultu.
Quod superest, quali natura prædita constent
Fulmina, declarant ictus, et inusta vapore
Signa, notæque graveis halantes sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.
Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
Constituit natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
Transit enim valide fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces: transit per saxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, et aurum.

Curat

Curat item ut vasis integris vina repente
Diffugiant; quia nimirum facile omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum, et
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere, usqueadeo pollens fervore corusco:
Tanto mobilior vis, et dominantior hæc est.
Nunc ea quo pacto gignantur, et impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
Disturbare domos, avellere tigna, trabeisque,
Et monumenta virum demoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes prosternere passim:
Cætera de genere hoc qua vi facere omnia possint,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.
Fulmina gignier e crassis, alteque putandum'st
Nubibus exstructis; nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quod tunc per totum concrescunt aera nubes
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquisse, et magnas cœli complesse cavernas:
Usqueadeo tetra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora superne,
Cum commoliri tempestas fulmina cœptat.
Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis e cœlo demissum flumen, in undas
Sic cadit, et fertur tenebris procul, et trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus:
In terra quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum'st
Tempestatem altam: neque enim caligine tanta
Obruerent terras, nisi inædificata superne
Multa forent multis exemto nubila sole:

Nec

Nec tanto poſſent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, campoſque natare,
Si non exſtructis forét alte nubibus æther.
His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideo paſſim fremitus, et fulgura fiunt:
Quippe etenim ſupera docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis; et multa neceſſe'ſt
Concipere ex ſolis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
Forte locum quemvis, expreſſit multa vaporis
Semina, ſeque ſimul cum eo commiſcuit igni:
Inſinuatus ibi vortex verſatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur; ipſe ſua nam
Mobilitate caleſcit, et e contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis,
Impetus inceſſit: maturum tum quaſi fulmen
Perſcindit ſubito nubem, ferturque coruſcis
Omnia luminibus luſtrans loca percitus ardor:
Quem gravis inſequitur ſonitus, diſploſa repente
Opprimere ut cœli videantur templa ſuperne.
Inde tremor terras graviter pertentat, et altum
Murmura percurrunt cœlum: nam tota fere tum
Tempeſtas concuſſa tremit, fremituſque moventur:
Quo de concuſſu ſequitur gravis imber, et uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus diſcidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti ſonitus cum provolat ictu.
Eſt etiam cum vis extrinſecus incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem:
Quam cum perſcidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.
Fit quoque ut interdum venti vis miſſa ſine igni,
Igneſcat tamen in ſpatio, longoque meatu,

Dum venit, amittens in curſu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras;
Atque alia ex ipſo conradens aere portat
Parvula, quæ faciunt ignem commiſta volando:
Non alia longe ratione, ac plumbea ſæpe
Fervida fit glans in curſu, cum multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
Fit quoque, ut ipſius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cum venti pepulit vis miſſa ſine igni:
Nimirum quia cum vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipſo poſſunt elementa vaporis;
Et ſimul ex illa, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis:
Nec quod frigida vis ſit ferri, hoc ſecius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit ſi forte, et idonea flammis.
Nec temere omnino plane vis frigida venti
Eſſe poteſt, ex quo tanta vi immiſſa ſuperne'ſt:
Quin prius in curſu ſi non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commiſta calore.
Mobilitas autem fit fulminis, et gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt ſic fulmina lapſu:
Nubibus ipſa quod omnino prius incita ſe vis
Conligit, et magnum conamen ſumit eundi.
Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis miſſa feruntur.
Adde quod e parvis, ac lævibus eſt elementis:
Nec facile'ſt tali naturæ obſiſtere quicquam:
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offenſibus in remorando
Hæſitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quod omnino natura pondera deorſum
Omnia nituntur: cum plaga ſit addita vero,
Mobilitas

Mobilitas duplicatur, et impetus ille gravescit,
Ut vehementius, et citius, quæcunque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.
Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
Et validas auget vireis, et roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ sint illius semina cunque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
Forsan et ex ipso veniens trahat aere quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeisque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipsa
Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur.
Dissolvit porro facile æs, aurumque repente
Confervefacit; e parvis quia facta minute
Corporibus vis est, et lævibus ex elementis,
Quæ facile insinuantur, et insinuata repente
Dissolvunt nodos omneis, et vincla relaxant.
Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur cæli domus undique, totaque tellus;
Et cum tempora se veris florentia pandunt.
Frigore enim desunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
Inter utrumque igitur cum cœli tempora constant,
Tum variæ causæ concurrunt fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet frigus, et æstum:
Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
Ignibus, et ventis furibundus fluctuet aer.
Prima caloris enim pars, et postrema rigoris,
Tempus id est vernum: quare pugnare necesse'st
Dissimiles inter se res, turbareque mistas.

Et calor extremus primo cum frigore miſtus
Volvitur, autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoque confligunt hiemes æſtatibus acres.
Propterea ſunt hæc bella anni nominitanda:
Nec mirum'ſt in eo ſi tempore plurima fiunt
Fulmina, tempeſtaſque cietur turbida cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque miſto.
Hoc eſt igniferi naturam fulminis ipſam
Perſpicere, et qua vi faciat rem quamque videre:
Non tyrrhena retro volventem carmina fruſtra
Indicia occultæ divum perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hic partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuarit, et hinc dominatus ut extulerit ſe,
Quidve nocere queat de cœlo fulminis ictus.
Quod ſi Jupiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt ſonitu cœleſtia templa,
Et jaciunt igneis, quo cuique'ſt cumque voluptas,
Cur, quibus incautum ſcelus averſabile cumque'ſt,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potius nullæ ſibi turpis conſciu' rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœleſti ſubito conreptus et igni?
Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant?
An con brachia ſuefaciunt, firmantque lacertos?
In terraque patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipſe ſinit, neque parcit in hoſteis?
Denique, cur nunquam cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras fulmen, ſonituſque profundit?
An ſimul ac nubes ſucceſſere, ipſe in eas tum
Deſcendit prope ut hinc teli determinet ictus?
In mare qua porro mittit ratione? quid undas
Arguit, et liquidam molem, campoſque natantes?
Præterea, ſi vult caveamus fulminis ictum,

Cur

Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras ante, et fremitus, et murmura concit?
Et simul in multas parteis qui credere possis
Mittere? an hoc ausis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
At sæpe'st numero factum, fierique necesse'st,
Ut pluere in multis regionibus, et cadere imbreis,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
    Postremo, cur sancta Deum delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes,
Et bene facta Deum frangit simulacra? suisque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis?
    Quod superest, facile'st ex his cognoscere rebus,
Πρηστῆρας Graii quos ab re nominitarunt,
In mare qua missi veniant ratione superne.
Nam fit, ut interdum tanquam demissa columna
In mare de cœlo descendat, quam freta circum
Fervescunt graviter spirantibus incita flabris:
Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; sed deprimit, ut fit
In mare de cœlo tanquam demissa columna
Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne
Conjectu trudatur, et extendatur in undas:
Quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis, et fervorem mirum concinnat in undis.
Versabundus enim turbo descendit, et illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam simul ac gravidam detrusit ad æquora ponti,

Ille inaquam ſubito totum ſe immittit, et omne
Excitat ingenti ſonitu mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti ſe nubibus ipſe
Vortex conradens ex aere ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum cœlo preſtera imitetur.
Hic ubi ſe in terras demiſit, diſſolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit raro omnino, monteiſque neceſſe'ſt
Officere in terris; apparet crebrius idem
Proſpectu maris in magno, cœloque patenti.
Nubila concreſcunt, ubi corpora multa volando
Hoc ſuper in cœli ſpatio coiere repente
Aſperiora, modis quæ poſſint indupedita
Exiguis, tamen inter ſe comprenſa teneri.
Hæc faciunt primum parvas conſiſtere nubeis;
Inde ea comprendunt inter ſe, conque gregantur,
Et conjungendo creſcunt, ventiſque feruntur
Uſqueadeo, donec tempeſtas ſæva coorta'ſt.
Fit quoque uti montis vicina cacumina cœlo
Quam ſint quæque magis, tanto magis edita fument
Aſſidue fulvæ nubis caligine craſſa;
Propterea, quia cum conſiſtunt nubila primum,
Ante videre oculi quam poſſint tenuia, venti
Portantes cogunt ad ſumma cacumina montis.
Hic demum fit, uti turba majore coorta,
Condenſa, ac ſtipata ſimul cernantur, et udo
Vertice de montis videantur ſurgere in æthram.
" Nam loca declarat ſurſum ventoſa patere
" Res ipſa, et ſenſus, monteis cum aſcendimus altos.
Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore veſtes
Suſpenſæ, cum concipiunt humoris adhæſum.
Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
Poſſe quoque e ſalſo conſurgere momine ponti.
" Nam ratio cum ſanguine abeſt humoribus omnis.
Præterea, fluviis ex omnibus, et ſimul ipſa

Surgere

Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Suffunduntque sua cœlum caligine, et altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
Et quasi densendo subtexit cærula nimbis.
Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamque profundi
Esse infinitam docui: quantaque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente
Immemorabile per spatium transire solerent.
Haud igitur mirum'st, si parvo tempore sæpe
Tam magnos monteis tempestas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impensa superne.
Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
Et quasi per magni circum spiracula mundi
Exitus, introïtusque elementis redditus extat.
Nunc age, quo pacto pluvius concrescat in altis
Nubibus humor, et in terras demissus ut imber
Decidat, expediam. Primum jam semina aquai
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,
Et nubeis, et aquam, quæcunque in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor item atque humor quicunque est denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cum supera magnum venti mare nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubeis: quo cum bene semina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta:

Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, et ipsa
Copia nimborum, turba majore coorta,
Urget, et e supero premit, ac facit effluere imbreis.
Præterea, cum rarescunt quoque nubila ventis,
Aut dissolvuntur solis super icta calore;
Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquescat.
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, et impete venti.
At retinere diu pluviæ, longumque morari
Consuerunt, ubi multa fuerunt semina aquarum;
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Insuper, atque omni volgo de parte feruntur;
Terraque cum fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi sol radiis tempestatem inter opacam
Adversa fulsit nimborum aspergine contra:
Tum color in nigris existit nubibus arqui.
Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur,
Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios passim refrænat eunteis:
Perfacil'st tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cum bene cognoris, elementis reddita quæ sint.
Nunc age, quæ ratio terrai motibus extet,
Percipe: et in primis terram fac ut esse rearis
Subter item, ut supera'st; ventis, atque undique plenam
Speluncis, multosque lacus multasque lacunas
In gremio gerere, et rupeis, deruptaque saxa:
Multaque sub tergo terrai flumina tecta
Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum'st:
Undique enim similem esse sui, res postulat ipsa.
His

His igitur rebus ſubjunctis, ſuppoſitiſque;
Terra ſuperne tremit magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingenteis ſpeluncas ſubruit ætas:
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
Concuſſu, late diſſerpunt inde tremores:
Et merito, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minus exſultant, ubi currus fortis equum vis
Ferratos utrinque rotarum ſuccutit orbeis.

Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vaſtaſque lacunas
Gleba vetuſtate e terra provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, et fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terra non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intus.

Præterea, ventus cum per loca ſubcava terræ
Conlectus parti ex una procumbit, et urget
Obnixus magnis ſpeluncas viribus altas;
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
Tum, ſupera terram quæ ſunt exſtructa domorum,
Ad cœlumque magis quanto ſunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem,
Protractæque trabes impendent ire paratæ,
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
Quod niſi reſpirent venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio poſſit reprendere eunteis:
Nunc quia reſpirant alternis, inque graveſcunt,
Et quaſi conlecti redeunt, ceduntque repulſi;
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quam facit: inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapſa ſuas ſe in pondere ſedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Eſt hæc ejuſdem quoque magni cauſa tremoris,

Ventus ubi, atque animæ ſubito vis maxima quædam,
Aut extrinſecus, aut ipſa a tellure coorta
In loca ſe cava terrai conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu:
Verſabundaque portatur, poſt incita cum vis;
Exagitata foras erumpitur, et ſimul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, et fuit Ægis
In Peloponneſo: quas exitus hic animai
Diſturbat urbeis, et terræ motus obortus!
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, et multæ per mare peſſum
Subſedere ſuis pariter cum civibus urbes.
Quod niſi prorumpit, tamen impetus ipſe animai
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Diſpertitur, ut horror; et incutit inde tremorem:
Frigus uti noſtros penitus cum venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta ſuperne timent, metuunt inferne, cavernas
Terrai ne diſſolvat natura repente:
Neu diſtracta ſuum late diſpandat hiatum;
Idque ſuis confuſa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis cœlum terramque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata ſaluti;
Attamen interdum præſens vis ipſa pericli
Subditat hunc ſtimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus ſubtracta feratur
In barathrum, rerumque ſequatur prodita ſumma
Funditus, et fiat mundi confuſa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur neſciat æquor.
Principio, mare mirantur non reddere majus
Naturam, quo tantu' ſuat decurſus aquarum,
Omnia quo veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempeſtateſque volanteis;

Omnia quæ maria, ac terras ſparguntque, rigantque.
Adde ſuos fonteis: tamen ad maris omnia ſummam
Guttai vix inſtar erunt unius ad augmen:
Quo minus eſt mirum, mare non augeſcere magnum.
Præterea, magnam ſol partem detrahit æſtu.
Quippe videmus enim veſteis humore madenteis
Exſiccare ſuis radiis ardentibus ſolem.
At pelage multa, et late ſubſtrata videmus.
Proinde licet quamvis ex uno quoque loco ſol
Humoris parvam delibet ab æquore partem;
Largiter in tanto ſpatio tamen auferet undis.
Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris poſſunt verrentes æquora ponti:
Una nocte vias quoniam perſæpe videmus
Siccari, molliſque luti concreſcere cruſtas.
Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
Et paſſim toto terrarum ſpargere in orbe,
Cum pluit in terris, et venti nubila portant.
Poſtremo, quoniam raro cum corpore tellus
Eſt, et conjunctas oras maris undique cingit;
Debet, ut in mare de terris venit humor aquai,
In terras itidem manare ex æquore ſalſo:
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
Confluit: inde ſuper terras redit agmine dulci,
Qua via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Nunc ratio quæ ſit, per fauceis montis ut Ætnæ
Exſpirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim media de clade coorta
Flammæ tempeſtas Siculum dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora,
Fumida cum cœli ſcintillare omnia templa
Cernentes pavida complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum natura novarum.

Hiſce

Hisce tibi rebus late'st, alteque videndum,
Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
Et videas, cœlum summai totius unum
Quam sit parvula pars, et quam multesima constet:
Et quota pars homo terrai sit totius unus.
Quod bene propositum si plane contueare,
Ac videas plane; mirari multa relinquas.
Num quis enim nostrum miratur, siquis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subito pes, arripit acer
Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
Existit sacer ignis, et urit corpore serpens
Quamcunque arripuit partem, repitque per artus;
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
Et satis hæc tellus nobis cœlumque mali fert,
Unde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque putandum'st
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Uude repente queat tellus concussa moveri,
Perque mare, et terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare ætnæus, flammescere cœlum.
Id quoque enim fit, et ardescunt cœlestia templa,
Ut tempestates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.
At nimis est ingens incendi turbidus ardor.
Scilicet, et fluvius, qui non est, maximus eii'st
Qui non ante aliquem majorem vidit: et ingens
Arbor, homoque videtur: et omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Cum tamen omnia cum cœlo, terraque, marique
Nil sint ad summam summai totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus inritata repente
Flamma foras vastis ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primum totius subcava montis

Eſt natura, fere ſilicum ſuffulta cavernis:
Omnibus eſt porro in ſpeluncis ventus et aer.
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aer.
Hic ubi percaluit, calefacitque omnia circum
Saxa furens, qua contingit, terramque, et ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit ſe, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
Funditque ardorem longe, longeque favillam
Differt, et craſſa volvit caligine fumum:
Extruditque ſimul mirando pondere ſaxa:
Ne dubites, quin hæc animai turbida ſit vis.
Præterea, magna ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æſtumque reſorbet.
Ex hoc uſque mari ſpeluncæ montis ad altas
Perveniunt ſubter fauceis: hac ire fatendum'ſt,
" Et penetrare mari penitus res cogit aperto,
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque ſubjectare, et arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni Crateres, ut ipſi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, et ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere cauſam
Non ſatis eſt, verum plureis, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum ſi quod procul ipſe jacere
Conſpicias hominis; fit ut omneis dicere cauſas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque cum ferro, neque frigore vincere poſſis
Interiiſſe, neque a morbo, neque forte veneno:
Verum aliquid genere eſſe ex hoc, quod concio dicat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æſtati creſcit, campiſque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contra
Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur;
Et contra fluvium flantes remorantur, et undas

Cogentes surſus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverſo flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis a ſtellis axis aguntur.
Ille ex æſtifera parti venit amnis ab auſtro
Inter nigra virum, percoctaque ſæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Eſt quoque, uti poſſit magnus congeſtus arenæ
Fluctibus adverſis oppilare oſtia contra,
Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
Et proclivus item fiat minus impetus undis.
Fit quoque, uti pluviæ forſan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo eteſia flabra aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cum convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contruſæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forſit et Æthiopum penitus de montibus altis
Creſcat, ubi in campos albas deſcendere ningueis
Tabificis ſubigit radiis ſol omnia luſtrans.
Nunc age, Averna tibi quæ ſint loca cumque lacuſque,
Expediam, quali natura prædita conſtent.
Principio, quod Averna vocantur, nomen id abre
Impoſitum'ſt, quia ſunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca cum advenere volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipiteſque cadunt molli cervice profuſæ
In terram, ſi forte ita fert natura locorum,
Aut in aquam, ſi forte lacus ſubſtratus Averno'ſt.
Qualis apud Cumas locus eſt montemque Veſevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Eſt et Athenæis in mœnibus, arcis in ipſo
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quo nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cum fumant altaria donis:

Uſque adeo

Usqueadeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigili causa, Graium ut cecinere poetæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.
In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus e causis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur posta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere forte deos Maneis inferne reamur:
Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul a vera quam sit ratione repulsum,
Percipe: namque ipsa de re nunc dicere conor.
Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
In terra cujusque modi rerum esse figuras:
Multa, homini quæ sunt vitalia: multaque morbos
Incutere, et mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias animantibus aptas
Res ad vitai rationem, ostendimus ante,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quam multæ sint homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
Arboribus primum certis gravis umbra tributa'st,
Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
Si quis eas subter jacuit prostratus in herbis.
Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt

Multa

Multa modis multis multarum semina rerum,
Quod permista gerit tellus, discretaque tradit.
Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis consopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus sæpe suevit.
Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eii,
Tempore eo si odorata'st, quo menstrua solvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefactant sedibus intus.
Denique, si in calidis etiam cunctere lavacris,
Plenior et folio in fueris ferventis aquai:
Quam facile in medio fit uti des sæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor insinuatur
Quam facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante?
At cum membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
Gignier? et tetro concrescere odore bitumen?
Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
Terrai penitus scrutantes abdita ferro:
Qualeis exspirat scaptesula subter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualeisque colores?
Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
Quam soleant, et quam vitai copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse'st
Hos igitur tellus omneis exæstuet æstus,
Expiretque foras in aperta, promptaque cœli.
Sic et Averna loca alitibus summittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras,
Ut spatium cœli quadam de parte venenet;
Quo simul ac primum pennis delata sit ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat e regione loci, qua dirigit æstus:

Quo

Quo cum conruit, hæc eadem vis illius æſtus,
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primo quaſi quendam conciet æſtum:
Poſterius fit, uti cum jam cecidere veneni
In fonteis ipſos, ibi ſit quoque vita vomenda,
Propterea quod magna mali ſit copia circum.
Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æſtus Averni,
Aera, qui inter aveis cunque'ſt terramque locatus,
Diſcutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi e regione loci venere volanteis,
Claudicat extemplo pennarum niſus inanis;
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hic ubi nictari nequeunt, inſiſtereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; et vacuum prope jam per inane jacentes
Diſpergunt animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porro in puteis æſtate fit humor,
Rareſcit quia terra calore, et ſemina ſiqua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.
Quo magis eſt igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terra'ſt abditus, humor.
Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque,
Et quaſi concreſcit; fit ſcilicet, ut coeundo
Exprimat in puteos, ſiquem gerit ipſa, calorem.
Eſt apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, et acri
Sole putant ſubter terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis a vera'ſt longe ratione remotum:
Quippe ubi ſol nudum contrectans corpus aquai,
Non quierit calidum ſupera de reddere parte,
Cum ſuperum lumen tanto fervore fruatur:
Qui queat hic ſubter tam craſſo corpore terram,
Percoquere humorem, et calido ſociare vapori?

Præſertim cum vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum?
Quæ ratio eſt igitur? nimirum terra magis quod
Rara tenet circum hunc fontem, quam cætera tellus.
Multaque ſunt ignis prope ſemina corpus aquai.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris:
Extemplo ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tanquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in fontem, quæ ſemina cumque habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Inde ubi ſol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore:
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, et in terram cedit calor omnis aquai:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
Præterea, ſolis radiis jactatur aquai
Humor, et in luci tremulo rareſcit ab æſtu:
Propterea fit uti quæ ſemina cunque habet ignis,
Dimittat: quaſi ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, et exoluit glaciem, nodoſque relaxat.
Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni:
Tedaque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
Nimirum quia ſunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque neceſſe'ſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
Præterea, diſperſa foras erumpere cogit
Vis per aquam ſubito, ſurſumque ea conciliari:
Quod genus endo mari ſpirat fons, dulcis aquai
Qui ſcatit, et ſalſas circum ſe dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem opportunam ſitientibu' nautis,
Quod dulceis inter ſalſas intervomit undas.
Sic

Sic igitur per eum possunt erumpere fontem,
Et scatere illa foras in stupam semina: quo cum
Conveniunt, aut cum tedai corpori adhærent,
Ardescunt facile extemplo; quia multa quoque in se
Semina habent ignis stupæ tedæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante
Quam tetigit flammam? tedamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quam cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum'st.
Quod superest, agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se.
Quinque etenim licet interdum, plureisque videre
Ordine demissos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet subter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noscit:
Usqueadeo permananter vis pervalet ejus.
Hoc genus in rebus firmandum'st multa prius, quam
Ipsius rei rationem reddere possis;
Et nimium longis ambagibus est adeundum:
Quo magis attentas aureis, animumque reposco.
Principio, omnibus a rebus, quascunque videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti, spargique necesse'st
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut a fluviis, calor a sole, æstus ab undis
Æquoris exesor mœrorum littora propter:
Nec varii cessant sonitus manare per aures.
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,
Cum mare versamur propter; dilutaque contra

Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror:
Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, et in cunctas dimittitur undique parteis:
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
Cernere, odorari licet, et sentire sonorem.
Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res,
Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
Qua de differere aggredior, firmare necesse'st,
Nil esse in promptu, nisi mistum corpus Inani.
Principio fit, ut in speluncis saxa superna
Sudent humore, et guttis manantibu' stillent:
Manat item nobis e toto corpore sudor;
Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus
Diditus in venas cibus omneis, auget, alitque
Corporis extremas quoque parteis, unguiculosque.
Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: sentimus item transire per aurum,
Atque per argentum, cum pocula plena tenemus.
Denique per dissepta domorum saxea voces
Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaposque
Ignis: quin ferri quoque vim penetrare suevit,
Undique qua circum corpus lorica coercet,
Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuatur.
Et tempestates terra cœloque coortæ
E cœlo emotæ terraque repente facessunt,
Quandoquidem nihil est, non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu,
Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
Principio, terram sol excoquit, et facit are:
At glaciem dissolvit, et altis montibus alte

Extructas

Exſtructas ningueis radiis tabeſcere cogit:
Denique cera liqueſcit in ejus poſta vapore;
Ignis item liquidum facit æs, aurumque reſolvit:
At coria, et carnem trahit, et conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni;
At coria, et carnem mollit durata calore:
Barbigeras oleaſter eo juvat uſque capellas,
Diffluat ambroſia quaſi vero, et nectare tinctus:
At nihil eſt, homini fronde hac quod amarius extet.
Denique amaracinum fugitat ſus, et timet omne
Unguentum; nam, ſetigeris ſubus acre venenum'ſt,
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
At contra nobis cœnum teterrima cum ſit
Spurcities, eadem ſubus, hæc res munda videtur,
Inſatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
    Hoc etiam ſupereſt, ipſa quam dicere de re
Aggredior, quod dicendum prius eſſe videtur.
Multa foramina cum variis ſint reddita rebus,
Diſſimili inter ſe natura prædita debent
Eſſe, et habere ſuam naturam quæque, viaſque;
Quippe etenim varii ſenſus animantibus inſunt,
Quorum quiſque ſuam proprie rem percipit in ſe.
Nam penetrare alia ſonitus, aliaque ſaporem
Cernimus e ſuccis, alia nidoris odores,
Propter diſſimilem naturam, textaque rerum:
Præterea manare aliud per ſaxa videtur;
Atque aliud per ligna; aliud tranſire per aurum;
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hac ſpecies, illac calor ire videtur,
Atque aliis aliud citius tranſmittere eadem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paullo oſtendimus ante.
Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
Omnia conſtiterint nobis præpoſta, parata:
Quod ſupereſt, facile hinc ratio reddetur, et omnis
Cauſa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.

Principio, fluere e lapide hoc permulta necesse'st
Semina, sive æstum, qui discutit aera plagis,
Inter qui lapidem, ferrumque'st cunque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacesit
In medio locus: extemplo primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arcte connexa cohæret,
Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
Quod facit, et sequitur donec pervenit ad ipsum
Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacesit
Cunque locus, sive ex transverso, sive superne:
Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
Huc accedit item quare queat id magis esse:
" Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quod simul a fronte est annelli rarior aer
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus.
Continuo fit, uti qui post est cunque locatus
Aer, a tergo quasi provehat atque propellat.
Semper enim circum positus res verberat aer.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quod ex una spatium vacat, et capit in se.
Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri'st
Parvas ad parteis subtiliter insinuatus:
Trudit et impellit, quasi navim velaque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aera, quandoquidem raro sunt corpore, et aer
Omnibus est rebus circumdatus appositusque.

Hic

Hic igitur, penitus qui in ferro'ſt abditus aer,
Sollicito motu ſemper jactatur, eoque
Verberat annellum dubio procul, et ciet intus
Scilicet, atque eodem fertur, quo præcipitavit
Jam ſemel, et quamquam in partem conamina ſumſit.

Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere, atque ſequi conſueta viciſſim.
Exſultare etiam Samothracia ferrea vidi,
Et ramenta ſimul ferri furere intus ahenis
In Scaphiis, lapis hic Magnes cum ſubditus eſſet:
Uſqueadeo fugere a ſaxo geſtire videtur.
Ære interpoſito diſcordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum prius æſtus ubi æris
Præcepit, ferrique vias poſſedit apertas;
Poſterior lapidis venit æſtus, et omnia plena
Invenit in ferro: neque habet qua tranet, ut ante.
Cogitur offenſare igitur, pulſareque fluctu
Ferrea texta ſuo; quo pacto reſpuit ab ſe,
Atque per æs agitat, ſine eo quæ ſæpe reſorbet.

Illud in his rebus mirari mitte, quod æſtus
Non valet e lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim ſtant, quod genus aurum:
Ac partim raro quia ſunt cum corpore, ut æſtus
Pervolet intactus, nequeunt impellier uſquam;
Lignea materies in quo genere eſſe videtur.
Inter utraſque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuſcula; tum fit,
Impellant ut eam Magneſii ſemina ſaxi.

Nec tamen hæc ita ſunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc ſuppeditentur,
Quæ memorare queam inter ſe ſinglariter apta.
Saxa vides primum ſola cooleſcere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur una,
Ut vitio venæ tabularum ſæpius hiſcant,
Quam laxare queant compages taurea vincla.

Vitigeni

Vitigeni latices in aquai fontibus audent
Miſceri, cum pix nequeat gravis, et leve olivum:
Purpureuſque colos conchyli mergitur una
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat uſquam:
Non ſi Neptuni fluctu renovare operam des:
Non, mare ſi totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat una,
Æriquc æs plumbo ſit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quam multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus eſt ambagibus uſquam,
Nec me tam multam hic operam conſumere par eſt:
Sed breviter paucis reſtat comprendere multa.
  Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujuſque; inter ſe junctura horum optima conſtat.
Eſt etiam, quaſi ut annellis, hamiſque plicata
Inter ſe quædam poſſint coplata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
  Nunc, ratio quæ ſit morbis, aut unde repente
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expediam. Primum multarum ſemina rerum
Eſſe ſupra docui, quæ ſint vitalia nobis:
Et contra, quæ ſint morbo, mortique, neceſſe'ſt
Multa volare; ea cum caſu ſunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aer.
Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecus, ut nubes nebulæque ſuperne
Per cœlum veniunt, aut ipſa ſæpe coorta
De terra ſurgunt, ubi putrorem humida nacta 'ſt,
Intempeſtivis pluviiſque, et ſolibus icta.
Nonne vides etiam cœli novitate et aquarum
Tentari, procul a patria quicunque domoque
Adveniunt? ideo quia longe diſcrepat aer.
Nam quid Britannum cœlum differre putamus,

Et quod in Ægypto'ſt, qua mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto'ſt differre a Gadibus, atque
Uſque ad nigra virum, percoctaque ſæcla calore?
Quæ cum quatuor inter ſe diverſa videmus
Quatuor a ventis et cœli partibus eſſe,
Tum color et facies hominum diſtare videntur
Largiter, et morbi generatim ſæcla tenere.
Eſt elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea uſquam.
Atthide tentantur greſſus, oculique in Achæis
Finibus, inde aliis alius locus eſt inimicus
Partibus ac membris: varius concinnat id aer.
Proinde ubi ſe cœlum, quod nobis forte alienum'ſt,
Commovet, atque aer inimicus ſerpere cœpit:
Ut nebula ac nubes paullatim repit, et omne
Qua graditur, conturbat, et immutare coactat.
Fit quoque, ut in noſtrum cum venit denique cœlum,
Corrumpat, reddatque ſui ſimile atque alienum.
Hæc igitur ſubito clades nova, peſtilitaſque,
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudumque cibatus:
Aut etiam ſuſpenſa manet vis aere in ipſo:
Et cum ſpiranteis miſtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe'ſt.
Conſimili ratione venit bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adverſa, et cœli mutemus amictum:
An cœlum nobis ultro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non conſuevimus uti,
Quod nos adventu poſſit tentare recenti.
Hæc ratio quondam morborum, et mortifer æſtus
Finibu' Cecropiis funeſtos reddidit agros,
Vaſtavitque vias, exhauſit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti e finibus ortus,

Aera permensus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
  Principio, caput incensum fervore gerebant,
Et dupliceis oculos suffusa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, et ulceribus vocis via septa coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu:
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, et ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris;
Omnia tum vero vitai claustra lababant.
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorsum vires totius, et omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipso.
Intolerabilibusque malis erat anxius anguor
Assidue comes, et gemitu commista querela,
Singultusque frequens noctem persæpe, diemque,
Conripere assidue nervos et membra coactans,
Dissolvebat eos, defessos ante, fatigans.
Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam ferviscere partem:
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, ut est per membra sacer cum diditur ignis.
Intima pars homini vero flagrabat ad ossa:
" Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus, intus."
Nil adeo posset cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum et frigora semper,
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus alte
Inciderunt, ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans

Æquabat

Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali; defessa jacebant
Corpora; mussabat tacito medicina timore;
Quippe patentia cum totas ardentia nocteis
Lumina versarent oculorum expertia somno:
Multaque præterea mortis tum signa dabantur;
Perturbata animi mens in mœrore, metuque;
Triste supercilium; furiosus voltus, et acer;
Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures;
Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus;
Sudorisque madens per collum splendidus humos;
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque, per fauceis raucas vix edita tussi.
In manibus vero nervi trahier, tremere artus:
A pedibusque minutatim succedere frigus:
Non dubitabat: item ad supremum denique tempus
Compressæ nares: nasi primoris acumen
Tenue; cavati oculi; cava tempora; frigida pellis,
Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
Nec nimio rigida post strati morte jacebant:
Octavoque fere candenti lumine solis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum siquis, ut est, vitarat funera lethi,
Ulceribus tetris, et nigra proluvie alvi;
Posterius tamen hunc tabes lethumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus et artus
Ibat, et in parteis genitaleis corporis ipsas.
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
In vita tamen, et perdebant lumina partim:
Usqueadeo mortis metus his incesserat acer.

Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cum inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
Exibant sylvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta:
Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Nam quod alis dederat vitaleis aeris auras
Volvere in ore licere, et cœli templa tueri:
Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.
Illud in his rebus miserandum et magnopere unum
Ærumnabile erat; quod, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam et mittebat ibidem:
Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitai nimium cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paullo post turpi morte malaque
Desertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, et bucera sæcla.
Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat:

Inque

Inque allis alium populum ſepelire ſuorum
Certantes, lacrymis laſſi luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quiſquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea, jam paſtor, et armentarius omnis,
Et robuſtus item curvi moderator aratri,
Languebant, penituſque caſis contruſa jacebant
Corpora, paupertate et morbo dedita morti.
Exanimis pueris ſuper exanimata parentum
Corpora nonnunquam poſſes, retroque videre
Matribus et patribus natos ſuper edere vitam.
Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaque, quo mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa ſiti proſtrata viam per, proque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata jacebant,
Interclusa anima nimia ab dulcedine aquai.
Multaque per populi paſſim loca promta, viaſque,
Languida ſemianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, et pannis cooperta, perire
Corporis inluvie: pellis ſuper oſſibus una,
Ulceribus tetris prope jam ſordique ſepulta.
Omnia denique ſancta Deum delubra replerat
Corporibus mors exanimis, onerataque paſſim
Cuncta cadaveribus cœleſtum templa manebant,
Hoſpitibus loca quæ complerant æadituentes.
Nec jam relligio divum, nec numina magni
Pendebantur: enim præſens dolor exſuperabat.
Nec mos ille ſepulturæ remanebat in urbe,
Ut prius hic populus ſemper conſuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, et unus
Quiſque ſuum pro re conſortem mœſtus humabat.
Multaque vis ſubita, et paupertas horrida ſuaſit:

